

54778

T.C.
ULUDAG ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU'NUN KAYNAKLARINDAN

ÖNCEKİLERİN SERİATLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan :

RAMAZAN KARA

Danışman :

Yrd.Doç.Dr. ALI KAYA

BURSA - 1996

İÇİNDEKİLER	I-III
KISALTMALAR	IV
ÖNSÖZ	V-VII

GİRİŞ

DİN VE ŞERİAT KAVRAMI

I. KONUNUN BELİRLENMESİ	1
A. KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLARI	1
1. Konunun Önemi	1
2. Konunun Sınırları	3
B. BU KONUDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	3
II. DİN VE ŞERİAT KAVRAMLARININ ANALİZİ	5
A. DİN	6
1. Tanımı	6
2. Kur'an-ı Kerim'de Din Kelimesinin Kullanılışı	7
B. ŞERİAT	8
1. Tanımı	8
2. Kur'an-ı Kerim'de Şeriat Kelimesinin Kullanılışı	10
C. ŞERİAT KONUSUNDA ALİMLERİN GÖRÜŞLERİ	14
1. Münezzel Şer'	14
2. Müevvel Şer'	14
3. Mübeddel Şer'	15
III. YAHUDİLİK, HRİSTİYANLIK VE İSLAM'IN ÖZELLİKLERİ	15
A. SEMAVİ DİNLERİN ÇOKLUĞU	16
B. SEMAVİ DİNLERİN ORTAK YÖNLERİ	17
C. SEMAVİ DİNLERİN KENDİLERİNE HAS ÖZELLİKLERİ	18
1. Yahudilik Ve Özellikleri	18
a) Sadece Bir Millete Gönderilmiş Olması	18
b) Ağır Yükün Konması	19
c) Helal Olan Şeylerin Haram Kılınması	21
2. Hristiyanlık Ve Özellikleri	23
3. İslâm Ve Özellikleri	25
a) İslâm'ın Evrensel Olması	25
b) Önceki Dinleri Nesh Etmesi	27
D. NESH	27
1. Bir Sonraki Dinin Önceki Dini Neshetmesi	28
2. Aynı Din İçinde Nesh	29
a) Kur'an-ı Kerim'de Neshin Varlığını Kabul Eden Görüş	29
b) Kur'an-ı Kerim'de Neshin Varlığını Kabul Etmeyen Görüş	30
IV. ÖNCEKİ ÜMMETLERİN DİNLERİ TAHRİF ETMELERİ	31
1. Akli Deliller	31
2. Nakli Deliller	32
a) Kendi Dinlerini Tahrif Konusunda Nakli Deliller	32
aa) Yahudiler	32
ab) Hristiyanlar	33
b) Kur'an-ı Kerim'i Tahrif Etme Çabaları	34

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞ ŞERİATLARIN KAYNAK DEĞERİ

I.KUR'AN VE SÜNNET'TE GEÇEN ÖNCEKİ ŞERİATLARIN KAYNAK DEĞERİ	38
A.Bağlayıcı Olmayan Hükümler	38
B.Bağlayıcı Olan Hükümler	38
C.Bağlayıcılığı Hakkında Açıklık Bulunmayan Hükümler	39
1.Kaynak Değeri Taşıdığını Kabul Eden Görüş	39
a) Görüş Sahipleri	39
b) Delilleri	40
ba) Naklî Deliller	40
bb) Aklî Deliller	47
2.Kaynak Değeri Taşımadığını Kabul Eden Görüş	49
a) Görüş Sahipleri	49
b) Delilleri	50
ba) Naklî Deliller	50
bb) Aklî Delilleri	53
3.Konunun Araştırılması Gerektiğini Savunan Görüş	55
II.KUR'AN VE SÜNNET'TE YER ALMAYAN GEÇMİŞ ŞERİATLARA AİT HÜKÜMLERİN KAYNAK DEĞERİ	56

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE SÜNNET'TE GEÇEN ÖNCEKİ ŞERİATLARIN

İSLAM HUKUKUNDAKİ YERİ

I. BAĞLAYICI OLMAYAN HÜKÜMLER	63
A.BAZI YIYECEKLERİN YASAK EDİLMESİ	64
B.GANİMETLERİN HELAL KILINMASI	64
C.AVRET YERİNİ BAŞKASINA GÖSTERMENİN YASAKLANMASI	65
D.CUMARTESİ ÇALIŞMA VE AVLANMA YASASININ KALDIRILMASI	65
E.TEVBE İÇİN KİŞİNİN KENDİNİ ÖLDÜRME HÜKMÜNÜN KALDIRILMASI	66
F.HEYKEL VE RESİM YAPMANIN YASAKLANMASI	67
G.HIRSIZLIK YAPAN KİMSENİN MAL SAHİBİNİN MÜLKÜNE GİRME HÜKMÜNÜN KALDIRILMASI	68
H.KIBLENİN DEĞİŞTİRİLMESİ	68
II.BAĞLAYICI OLAN HÜKÜMLER	70
A.NAMAZ VE ZEKAT	70
B.ÖRÜC	71
C.HAC VE UMRE	72
D.KURBAN	74
E.NİKAH	75
F.KİSAS	76
G.RECM	77

III. BAĞLAYICILIĞI AÇIK OLMAYAN HÜKÜMLER	79
A. İSLAM HUKUK USULÜ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	79
1. Sedd-i Zerâf	79
2. Hile	80
B. İBADETLE İLGİLİ HÜKÜMLER	83
1. Kılınmayan Namazların Kazası	83
2. Oruç Keffâreti	84
3. Yemin	84
4. Nezr (Adak)	88
5. Kurban	91
C. BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	92
1. Su Satışında Faiz	92
2. Alış-veriş Ve İcâre Akitleri	93
3. Muhâyee (Ortak Bir Malı Nöbetleşe Kullanma)	94
4. Selem Akdinin Tarifile Yapılabileceği	95
5. Ortaklık Kurmak (Şirket)	96
6. Vekâlet	98
7. Kefâlet	99
8. Lakîr	101
9. Lukata	103
10. Cuşle	103
11. Kur'a çekme Ve Sonucuna Göre Hareket Etme	105
D. AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	107
1. Evlenme Ehliyeti	107
2. Mehir	109
a) Mehir Olabilecek Şey	109
b) Mehrin Sahibi	111
3. İcâb ve Kabulde Kullanılabilecek Sözlür	112
4. Kocanın Karısını Başka Yerlere Götürebilmesi	113
5. Nikah ve İcâreyi Tek Akitle Gerçekleştirmek	114
6. Kadının Dövülmesi	114
E. ANAYASAL HAKLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER	115
1. Devletten Görev İstemek	115
a) Müslüman Devletten Görev Talebi İçin Üstün- lükleri Anlatmanın Hükümü	116
b) Müslümanın Gayr-ı Müslim Bir Devletten Görev İstemesi	117
c) Kişinin Kendisi İçin İslam Devletinden Görev İstemesi	118
2. Kadının Kamu Görevi	120
a) Kadının Hakimliği	121
b) Kadının Devlet Başkanlığı	122
F. CEZA HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	126
1. Kısas	127
2. Yumruk İle Öldürme	131
3. Cezânın Suça Denk Olması	131
4. Cezâyı Hafifleten Nedenler	132
5. Küçük çocukların Öldürülmesi	132
6. Recm	134
SONUÇ	142
BİBLİYOGRAFYA	144

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
A.Ü.I.I.F.D.	:	Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fa- kóltesi Dergisi,
a.y.	:	aynı yer
b.	:	ibn
Bkz.,	:	Bakınız
b.y. ve t.y.	:	basım yeri ve tarihi yok
b.y.y.	:	basım yeri yok
C.	:	Cilt
DİB.	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
MEB.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:	sahife
Sy.	:	Sayı
Thk.	:	Tahkik
Trc.	:	Tercüme
t.y.	:	tarih yok
V.	:	Vefatı
vd.	:	ve devamı

Ö N S Ö Z

Uzun yıllar değişik coğrafya da yaşayan insanların hukuki düzenlemelerini tanzim eden İslâm Hukuku'nun bu yeterliliği kaynaklarının çok zengin olmasından ileri gelmektedir. Gerçekten de İslâm Hukuku'nda hüküm kaynaklarına baktığımızda Kur'an ve Sünnet gibi aslî delillerin yanında; İstihsân, Me-sâlih-i Mürsele, İstishâb, Sedd-i Zerâî, Örf-adet ve Şer'u men kablena gibi çok sayıda fer'î delilin bulunduğunu görmekteyiz. İslâm hukuk mevzuatı içinde yer alan bir çok hükmün de bu delillere dayandığı müşahede edilmektedir.

Demek oluyor ki, İslâm hukukçuları "öncekilerin şeriatı" na ait hükümleri esas alarak bir takım konularda ictihadi hükümler vaz' etmişlerdir. Bu nedenle İslâm Hukuku'nun kaynakları arasında "Şer'u men kablena" da yer almaktadır.

Son din İslâm'ın hukuk boyutu, ilâhî kaynaklı ve tevhid inancına dayalı Yahudilik ve Hristiyanlık gibi dinlere ait hukukların tekâmül silsilesinin nihâî basamağında yer almaktadır. Dolayısıyla birinden diğerine aktarılan, bir başka deyişle sonrakinin öncekilerden almış olacağı ortak bir hükmün bulunması kaynak ve hedef birliğinin bir sonucu olarak görülmektedir.

Bilinmektedir ki, ilâhî kaynaklı dinler birbirinin devamı ve tamamlayıcısıdır. Bu devamlılık ve tamamlayıcılık önceki dinin şeriatına ait bazı hükümlerin terkedilmesini de

beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla sonraki şeriat önceki şeriatın veya şeriatların bazı hükümlerini kabul ederken, bir kısmını da reddetmektedir. Bu kabul-reddin bir kriteri, bir ölçüsü ve bir boyutu olmalıdır. Yani hangi kriterlere göre hükümler birinden diğerine aktarılacak veya alınacaktır. İşte bu noktaların araştırılması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu konular "İslâm Hukuk Usûlü" ilminde "Şer'u men kablena" başlığı altında ele alınmaktadır.

Tabidir ki, bu konunun "İslâm Hukuk Usûlü" kitaplarında detaylı bir şekilde işlenmesi mümkün değildir. Müstakil çalışmalar da keyfiyyet ve kemiyet bakımından yeterli değildir. Bu nedenle öncekilerin şeriatlarının kaynak değerini tez konusu olarak seçmiş bulunmaktayız.

Tez, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında din ve şeriat kavramlarının açıklanması ile dinlerin ortak özelliklerini ve bugün elde mevcut Tevrat ve İncil'in tahrif edildiğini ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde Kur'an ve Sünnet'te yer alan ve almayan önceki şeriatların kaynak değeri üzerinde durduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Kur'an ve Sünnet'te geçen öncekilerin şeriatlarına ait hükümleri bağlayıcı olmaları bakımından kısımlara ayırarak her birinin İslâm Hukuku'ndaki yerini tesbit etmeye çalıştık.

- VIII -

Tez, araştırmalarımızla ulaştığımız bir sonuç ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca yararlanđımız kaynaklar bibliyografya başlığında tezin sonuna eklenmiştir.

Hatalarımın iyi niyetle karşılanacağını umuyor, bu çalışmanın İslām araştırıcıları ve İslām lemi için faydalı olmasını Cenab-ı Allah (c.c)'dan niyaz ederim.

Gayret bizden, başarı Allah (c.c)'dandır.

Ramazan KARA

G İ R İ Ş

DİN VE ŞERİAT KAVRAMI

I. KONUNUN BELİRLENMESİ

Öncelikle konunun "İslam Hukuku"ndaki yerinin belirtilmesi gerekmektedir. Konuyu işlerken bu konuyu seçmemizdeki gayeleri ve konunun önemini ortaya koymak faydalı olacaktır.

A- KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLARI

1- Konunun Önemi

Hz.Peygamber (S.A.V) devrinde kimin dini yönden bir problemi olursa doğrudan doğruya O'na sorarak müşkilini hallederdi. Bu sebepten Rasulüallah (S.A.V) döneminde "Fıkh"ı yazıya geçirme lüzumu hissedilmemisti. Kur'an ayetleri nazil oldukça vahiy katipleri yalnız bunları yazıya geçiriyorlardı. Kur'an ayetleri de ya bir problemi halletmek için, ya da herhangi bir sebep olmaksızın nâzil oluyordu. Kur'an nâzil olmadığı zaman problemleri Peygamber (S.A.V) hallediyordu. Hz.Peygamber devrinde sahabe ya sadece din öğreticisi ya da vâli olarak müslüman beldelerine gönderiliyordu. Hz.Peygamber (S.A.V) 'den ayrı bulunan sahâbîler bir konu hakkında hüküm verdikleri zaman, bu Hz.Peygamber (S.A.V)'e ulaşıyor, ya tasvip ediyor, ya da reddediyordu.

O halde diyebiliriz ki, bu devirde hüküm vermek Kur'an ayetlerine ve Hz.Peygamber (S.A.V)'e mahsus oluyordu. Dolayısıyla ile bu devirde fıkhın kaynağı Kitap ve sünnet idi.

Hız, Peygamber (S.A.V) ahirete irtihal edince artık vahiy kesilmiş ve sünnette vârid olmuyordu. Buna karşılık İslam bel deleri gün geçtikçe genişliyor, müslümanlar yeni yeni âdet ve geleneklerle karşılaşılıyordu. Müslümanların karşılaştıkları bu yeni problemlerin Kitap ve Sünnette bulunan konular ile karşılaştırmak veya bu iki kaynaktan çıkarılan belirli metodlarla çözmek gerekiyordu. Problemlerin sınırsız olması, buna karşılık vahyin kesilmesi, İslâm âlimlerini yeni hüküm kaynakları ve metodları aramaya sevk etmiştir. Bu kaynaklardan birisi de öncekilerin şeriatıdır.

İslâm âlimlerini yukarıdaki kaynaktan hüküm çıkarmaya sevk eden âmil, bütün ilâhi dinlerin kaynağının bir oluşudur. İlâhi dinler tekâmül içinde devam edip gelmiş olup bu tekâmül olayı inançla alakalı konularda değil de, davranışlarla (ibadet) alakalı konularda olagelmıştır. Bu sebeple davranışlar, ümmetlere göre farklı olmuş ve İslâm ile son şeklini almıştır. İslâm geçmiş bütün dinleri ve Peygamberleri aralarında herhangi bir ayırım gözetmeksizin kabul etmektedir.(1)

Kur'an ve Sünnet geçmiş ümmetlerin davranışlarıyla (ibadet) alakalı konularda üç tavır sergilemektedir. Bunlardan bazılarını belirli değişiklikler getirerek kabul etmiş, bazılarını ise reddetmiştir. Üçüncüsünde ise bizim için geçerli olup olmadığı konusunda herhangi bir açıklama getirmemiştir. İşte İslâm âlimleri ilâhi dinlerin kaynağının bir olmasından

---

(1) el-Bakara, 2/285.

hareketle öncekilerin şeriatlarına ait kükümlerden Kur'an ve Sünnet'in sükut ettiklerini delil olarak kabul etmişlerdir.

2- Konunun Sınırları

Usulcülere göre "Geçmiş şeriatlar"dan maksat, Allahu Te-âlâ'nın Hz.Muhammed (S.A.V)'den önceki toplumlar için koyduğu ve Hz.İbrahim, Hz.Musa ve Hz.İsa gibi Peygamberler vasıtasıyla bildirdiği hükümlerdir. Şu an elde mevcut bulunan Tevrat ve İncil de bu tarifin içine girmektedir.

Aslında geçmiş şeriatler kavramının kapsamına eski Mısır Roma, İran ve Cahiliye hukuku gibi hukuklar da girmektedir. Ancak hem zaman açısından ve hem de bunlarla ilgili bilgilere ulaşmanın zorluğu ve güvenilirliği bakımından her biri üzerinde ayrı ayrı durmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle sadece Kur'an ve Sünnetteki geçmiş şeriatlere ait hükümlerle elde mevcut olan Tevrat ve İncil'in ortaya koymuş olduğu hükümlere İslâm âlimlerinin bakış açısını bulmaya çalışacağız.

B- BU KONUDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu konu eski-yeni bütün "Fıkıh Usulü" kitaplarında genel hatlarıyla yer almaktadır. Fakat müstakil bir çalışmada sistemli bir şekilde işlendiğini bilmiyoruz. Ayrıca ortadoğu ülkelerinde detaylı ve sistemli bir şekilde işlendiğine dair bir bilgiye ulaşamadık. Bununla birlikte kapsamlı olmasa da,

konunun belli yönlerini içeren çalışmalara burada değinmek istiyoruz:

1- Muhammed Hamîdullah, "İslam Hukukunun Kaynakları Açısından Kitab-ı Mukaddes"(2)

Bu makaleler konuyu sistemli bir şekilde işlememiştir. En eski Usul kitaplarındaki konu ile ilgili bilgileri olduğu gibi almıştır. Bazı yerlerde kendi görüşünü de belirtmiş olup, sadece geçmiş şeriatlerin delil olup olmaması yönünü kapsamaktadır. Bu konudaki âlimlerin vermiş olduğu hükümler yok denecek kadar azdır.

Adı geçen makalenin bize sağladığı en büyük fayda, bu konuda yazılmış eserlere kolaylıkla ulaşmak olmuştur.

2- Ömer Faruk ALTINTAŞ, Geçmiş Şeriatlerin İslam Hukukundaki Kaynak Değeri, Samsun-1994

Bu eser "Yüksek Lisans" tezi olarak yazılmıştır. Bazı kısımları bizim tezimizle aynı konuları kapsamaktadır. Eser bir giriş ve iki asıl bölümden oluşup, giriş bölümünde hukukun kökeninden, aslî ve ferî kaynaklardan ve "Şeriat" kelimesinin analizinden bahsetmektedir. Birinci bölümde Peygamberimizin

---

(2) Bu eser iki makale halinde yazılmıştır. Birinci makale "France-İslâm" dergisinin Eylül-1967, ikinci makale ise aynı derginin Aralık-1970 sayısında çıkmıştır. Türkçe'ye İbrahim CANAN tarafından terceme edilmiştir. Birinci makale A.Ü.İ.İ.F. Dergisinin üçüncü sayısında, ikinci makale ise aynı derginin dördüncü sayısında neşredilmiştir.

peygamberlikten önce geçmiş şeriatlardan herhangi birine uyup uymadığı konusu ele alınmış, ikinci bölümde ise Peygamberimizin ve ümmetinin peygamberlikten sonra herhangi bir geçmiş şeriate uyup uymadığı incelendiği gibi ayrıca konuyla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Fakat incelendiği zaman anlaşılacağı gibi bizim önemli gördüğümüz bazı konular hiç işlenmemiş, bazıları da yüzeysel geçilmiştir. Eserin en sonunda da genel bir değerlendirme yapılmıştır.

II. DİN VE ŞERİAT KAVRAMLARININ ANALİZİ

Araştırma konumuz "Geçmiş Şeriatlar" olduğuna göre "Şeriat kelimesinin anlamını ortaya koymamız gerekmektedir. Din ile şeriat aynı şey midir? Eğer aynı şey değilse aralarındaki farklar nelerdir? İslâm âlimleri "Geçmiş şeriatlar"dan bahsederken Allah'ın geçmiş ümmetlere gönderdiği itikadi, ameli ve ahlâki bütün hükümleri mi yoksa sadece amelî hükümleri mi kastediyorlar? Ayrıca "Geçmiş şeriatlar" denilince bugün elimizde bulunan ve tahrif edilmiş olan (3) Tevrat ve İncil'in içindeki hükümler de akla gelir mi? Diğer yandan geçmiş şeriatların sadece Kur'an ve Sünnette zikredilen hükümlerinden mi faydalanmamız gerekiyor? Şimdi Din ve Şeriat kavramlarını incelemeye çalışalım.

---

(3) Tevrat ve İncil'in tahrif edildiği delillerle beraber ileride ele alınacaktır.

A. DİN

1- Tanımı:

Din, lugatta, hakimiyet, egemenlik, hakimiyet karşısında boyun eğme ve itaat etme, kanun, kural, şeriat, yol, insanların yaşamını bağımlı olarak sürdürdüğü düşünce ve hayat nizamı, yargı, ceza, hesap, ikab ve mükafat manalarına gelir.(4)

Dinin bir çok istilahi tarifi yapılmıştır. Burada birkaçını zikretmek yerinde olacaktır. "Din, akıl sahiplerini, güzel ihtiyar ve iradeleriyle, bizzat hayra götüren ilâhi bir nizamdır"(5) Kalam ilminde ise din şöyle tarif edilmektedir. «Allah tarafından va'zedilip saliklerini dünya ve ahirette necata (kurtuluşa) yeden (ulaştıran) itikat ve amellerden ibaret bir müessesedir.»(6) Her iki tarifte de dinin itikat ve amellerden müteşekkil olduğu ve dinin bu iki yönünün insanları dünya ve ahirette mutluluğa ulaştıracağı belirtilmektedir. İnsanların kurtuluşu her ikisine de bağlıdır. İkinci tanım daha açıktır. Buna göre "Din" "Şeriat"ı da içine almaktadır.

Şunu da belirtelim ki İslâm âlimleri "Din" lafzını genellikle itikadi hükümleri ifade etmek üzere kullanmaktadırlar.(7)

(4) el-İsfehânî, el-Müfredât, s.253; İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, XIII, 169; vd.

(5) İbn Melek, Şerhu Menâri'l-Envâr, s.4.

(6) Komisyon; Din Md., İslâm Ansiklopedisi, III, 590, vd.

(7) Fahrettin Atar, Fıkıh Usulü, s.95.

2- Kur'an-ı Kerim'de Din Kelimesinin Kullanılışı

Yukarıda da belirttiğimiz gibi din kelimesinin bir çok manaları vardır. Bütün bu manaları ayrı ayrı zikretmek sözü uzatmakla eşdeğerdir. Ancak biz, Kur'an-ı Kerim'de kullanılan din kelimelerini üç mana altında toplayabiliriz.

a) Hakimiyet ve bu hakimiyet karşısında boyun eğme ve itaat etme. Bu konuda Allahu Teala şöyle buyurmaktadır: «Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Din de yalnız O'nundur. O halde Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?»(8) Yine «Halbuki onlara, ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekat vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.»(9)

Bu ayetlerdeki "din" kelimesi egemenlik, boyun eğme ve itaat manasında kullanılmıştır.(10)

b) Fikri ve ameli sistem. Bir kısım ayetlerde din kelimesi bu anlamı ifade etmektedir. Mesela: «Sizin dininiz size, benim dinim de benadır»(11) «Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını (kızlarını) öldürmeyi hoş gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar»(12) «...İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı...»(13) ayetleri bunlardan bir kaçıdır.

(8) en-Nahl,16/52.

(9) el-Beyyine,98/5.

(10) el-Kurtubî,el-Câmi' li Ahkâmi'l- Kur'an,X,75;XX,97.

(11) el-Kâfirûn,109/6.

(12) el-En'am,6/137.

(13) Yûsuf,12/76.

Bu ayetteki "din" kelimesinin manası Mısır ülkesinde yürürlükte olan kanundur.(14)

Bütün bu ayetlerde geçen "din" kelimesinin manası kanun, kural, şeriat, yol ve insanların yaşamını ona bağımlı olarak sürdürdüğü düşünce ve hayat nizamı, bir başka deyişle fikri ve ameli sistemi ifade etmektedir.

c) Hesap, mükafat ve ceza manaları. «Dini yalanlayanı gör-dün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya teşvik etmez»(15) Ayetteki "din" kelimesi ceza ve hesap manasındadır. (16) «Ceza günü nedir bilir misin? Nedir acaba o ceza günü? O gün hiç bir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır.(17) «Size vâdedilen, kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır.»(18)

Bu ayetlerdeki "din" kelimesinin manası; Yüce Allah'a bağlılık ve itaat sonucu elde edilen mükâfât, ya da isyan ve karşı çıkma sonucu elde edilen cezadır.

B. SERİAT

1- Tanımı

Seriat kelimesi S.R.A. fiilinden türemiş mastar bir kelimedir. Sözlükte açık, doğru ve düz yol anlamlarını ihtiva eder. Daha geniş bir anlatımla "insanı bir ırmağa, bir su

(14) el-Kurtubî, El-Câmi' li Ahkâmi'l Kur'an, IX, 156.

(15) el-Mâûn, 107/1-3.

(16) el-Kurtubî, a.g.e., XX, 153.

(17) el-İnfıtâr, 82/17-19.

(18) ez-Zâriyât, 51/5-6.

kaynağına götüren yol"(19) manasındadır. El-A'râf suresinin 7/16. ayetinde geçen "Şurre'an" kelimesi "geniş su yolu" manasında kullanılmıştır.(20)

Bu kelimenin Kur'an-ı Kerim'deki diğer kullanışları Şir'aten, Şeriatün, Şere'a ve Esra'u seklindedir.(21)

Usulcüler ise Şeriatı: "Cenab-ı Hakkın kuları için vaz' ve teşri' ettiği dini hükümlerdir"(22) şeklinde tarif etmişlerdir. Ömer Nasuhi Bilmen ise şeriatı: "Cenab-ı Hakkın kuları için vaz'etmiş olduğu dini, dünyevi ahkâmın heyeti mecmuasıdır. Bu itibarla şeriat; din ile müteradif olup, hem "ahkâm-ı asliyye" denilen itikadiyyatı, hem de "ahkâm-ı fer'iyyeyi ameliyye" denilen ibadet, ahlak ve muâmelâtı ihtiva eder. "Şeriat tabirinin yalnız ahkâmı fer'iyyeye itlakı daha sayıdır."(23)

Birinci tarif daha uygun görünmektedir. Çünkü bu tarif iyi incelendiği ve "Şeriat" kelimesi naslar ışığında tahlil edildiği zaman, ağırlıklı olarak dinin ameli yönünü içine aldığı görülür.

Ayrıca Arap dilinde "Şeriat" kelimesi anayasa manasında kullanılmaktadır. İran Şeriatı, Yunan şeriatı, Fransa Şeriatı şeklinde ifadesini bulmuştur.(24)

(19) el-İsfehânî, El-Müfredât, s.379.

(20) el-Kurtubî, a.g.e., VII, 194.

(21) el-Câsiye, 45/18; es-Şura, 42/13-21; el-Mâide, 5/48.

(22) Ibn Melek, a.g.e., s.5.

(23) Ömer Nasuhi Bilmen, İstılahâtı Fıkhiyye Kâmusu, I, 14.

(24) el-Büstânî, "Şeriat" mad., Kitâbü Dâirati'l-Meârif, X, 451.

2- Kur'an-ı Kerim'de Şeriat Kelimesinin Kullanılışı

"Şeriat" kelimesi Kur'an-ı Kerim'de değişik kullanılışlarla beş yerde geçmektedir. Bunlardan bir tanesi konumuzu doğrudan ilgilendirmemekle birlikte belki kelime manası açısından konumuza ışık tutmaktadır. Şimdi bu ayetleri âlimlerin görüşleriyle beraber vermeye çalışalım.

Bu ayetlerden bir tanesi El-A'râf 16. ayetidir. Bu ayeti "şeriat" kelimesinin kelime manasını verirken zikretmiştik. Ayetteki "Şürre'an" kelimesi "geniş su yolu" manasındadır.

«Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma»(25)

Bu ayet müşriklerden bahsederek onların ameli ve ahlâki hiçbir hareketine tabi olunmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebepten dolayı İslâm âlimleri ayetteki "Şeriat" kelimesinin dinin kanun yönünü ihtiva ettiği görüşünde birleşmektedirler.(26)

"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırıldığı bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi.Allah dilediğini kendisine peygamber seçer ve kendisine

(25) el-Câsiye,45/18.

(26) et-Taberî,Câmiu'l-Beyân,XX,147;el-Kurtubî,a.g.e.,XVI,109;El-Beyzâvî,Envaru't-Tenzil,II,381.

yöneleni de doğru yola iletir.»(27)

Müfessirlerden birçoğu bu ayetteki "şeriat" kelimesinin "din" manasına geldiğini ileri sürmektedirler. Çünkü burada bahsedilen şeyler dinin değişmeyen temel inanç, ibadet ve ahlak konularıdır.(28)

Bazı âlimler buradaki "Şeriat" kelimesinin anayasa manasına geldiğini tercih etmişlerdir. Şah Veliyyullah Dihlevî (V.1180/1766), bu ayetteki "Şeriat" kelimesini "anayasa" şeklinde tercüme etmiştir. Mevdudî'de bu görüşü tercih ederek şöyle demektedir: «Buradaki şeriattan kasıt dinden ziyade kanun koymak anlamındadır. Surenin dördüncü, dokuzuncu ve onuncu ayetlerinde kâinatın ve her şeyin sahibinin, insanların gerçek velisinin, insanların arasındaki ihtilafı çözüme kavuşturmanın Allah olduğu beyan edilmektedir. Dolayısı ile Şari'de O olmalıdır. Kurallar koymak ve bir nizam tesis etmek Rab, Veli ve Hâkim olan Allah'ın hakkıdır. O'da bu hak dolayısıyla din ve şeriat vermiştir.»(29)

«Yoksa onların bir takım ortakları mı var ki, Allah'ın izin vermediği şeyleri, dinden kendilerine bir şeriat kıldılar...?»(30)

Âlimler yukarıda geçen ayet ile yine bu surenin 13. ayetinde yer alan "şeriat" kelimesinin aynı manayı ifade ettiği

(27) eş-Şûrâ ,42/13.

(28) et-Taberî,a.g.e.,XX,147;el-Kurtubî,a.g.e.,XVI,9; el-Reyzâvî,a.g.e.,II,354.

(29) el-Mevdûdî,Tefhimu'l-Kur'an,(Çev:Komisyon), V,212.

(30) eş-Şûrâ,42/21.

görüştükdendirler. Yani "Şeriat" kelimesi "din" demektir.(31)

«Ey Ümmetler! Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; Fakat size verdiğinde (yol ve şeriatlarda) sizi denemek için (böyle yaptı). Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın...»(32)

Din ile şeriat kavramlarının farklı anlamlarda kullanıldığını en açık ve kesin ifadeyle bu ayet ortaya koymaktadır. Müfessirlerin ittifakına göre bu ayetle Yüce Allah, her toplumu farklı hukuk sistemi ve farklı davranış tarzı ile sorumlu tuttuğunu bildirmektedir.(33)

Din ve şeriat kelimelerini ayetler ışığında inceledikten sonra şu sonuçlara varabiliriz:

a) Din kelimesi şeriat kelimesini kapsadığı halde, şeriat kelimesi her yerde din kelimesini kapsamamaktadır. İncelemiş olduğumuz ayetler içinde bazı şeriat kelimeleri sadece "anayasa" karşılığında kullanılmaktadır. Ayrıca din manasında kullanıldığı görüşü ağırlık kazanan ayetlerdeki "şeriat" kelimesi âlimler arasında ihtilaflıdır. Buna göre din daha umumi olduğu halde, şeriat daha hususi olmaktadır. Bütün bu açıklamalardan sonra şeriatın da dini içine aldığı görüşü zayıf kalmaktadır.

b) Tevhide dayalı dinlerin hepsi özü bakımından bir oldukları halde Yüce Allah, her topluluk için ayrı bir şeriat, ay-

(31) el-Kurtubî, a.g.e., XVI, 14; el-Beyzâvî, a.g.e., II, 356.

(32) el-Mâide, 5/48.

(33) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 137; el-Beyzâvî, a.g.e., I, 277; en-Nesefî, et-Tefsîr (Mecmau't-Tefsîr), II, 276 vd.

rı bir davranış tarzı ve ayrı bir hukuk sistemi olduğunu bildirmektedir. Cenab-ı Hak «Sizden her birinize şeriat verdik» (34) ayetinden önce diğer ümmetlerden genişçe bahsetmektedir. Tevrat yanlarında olduğu halde Peygamberimizi hakem tayin etmelerini, (35) içinde hidayet ve nur olan Tevrat'ı indirdiğini (36), arkalarından Hz.İsa'yı gönderdiğini (37) ve İncil ehlinin de Allah'ın indirdiği ile hükmetmeleri gerektiğini (38) bildirdikten sonra; «Ey Rasulüm! Sana da bu kitabı hak ile indirdik» (39) buyurmaktadır.

Bütün bunları saydıktan sonra "her birinize bir şeriat ve minhâc verdik" denmesinden de anlaşılacağı gibi, tevhidin bir olduğu fakat, Tevrat ehli, İncil ehli ve Kur'an ehli için ayrı ayrı şeriatler (davranış tarzları) olduğu bildirilmektedir.(40)

c) Yine "Şeriat ve minhâc verdik" ayetinden geçmiş şeriatlarda ihtilaflar olduğu ve daha sonraki şeriat tarafından nesh edildiği için bu şeriatlara uyulamayacağı kastedilmektedir.(41)

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Her ne kadar şeriat kelimesi din manasına geldiği iddia edilse de din daha geneldir ve şeriatı içine almaktadır.

---

(34) el-Mâide, 5/48.

(35) el-Mâide, 5/43.

(36) el-Mâide, 5/44.

(37) el-Mâide, 5/46.

(38) el-Mâide, 5/47.

(39) el-Mâide, 5/48.

(40) en-Nesefî, Et-Tefsîr (Mecmau't-Tefsîr), II, 259 vd.

(41) el-İsfehânî, a.g.e., s.379,

C- ŞERİAT KONUSUNDA ALİMLERİN GÖRÜŞÜ

Bilindiği gibi bazen "İslâm Hukuku" sözü yanlış yorumlanarak, onun hakim veya savcının hükmünden ibaret olduğu zann edilir. Halbuki yargı onun bir parçasıdır. İslâm, dünya ve ahiret saadeti için gerekli olanları ihtiva etmektedir. İşte İslâm alimleri (42) bu iki dünyanın mutluluğunu kapsayan şeriatı üç kısma ayırmaktadır.

1- Münezzel Şer' (Nazil olan Şeriat): Şeriatın bu kısmı kitap ve Sünnet ile sabit olan şer'î hükümlerdir. Ona uymak vacib (farz) olduğu gibi ona sırt çeviren de cezalandırılmaya mahkumdur. Hiç bir kimse Allah ve Rasulünün emrine aykırı hareket edemez ve onların sözünü herkesin sözü üzerinde tutmak zorundadır. Kısacası münezzel şer' Kur'an ve sünnetin yorumlanmaya müsait olmayan kat'î hükümleridir.

2- Müevvel Şer' (Yorumlanan Şeriat): Bunlar Fakih ve müctehidlerin, kitap ve sünnetten çıkardıkları hükümlerdir. Bunlara uymak vacip olmamakla birlikte, ictihattan aciz olanlar için bunlara uymak caizdir.

Bazı müslümanlar bu gibi hükümleri müslüman hakimin hükmü diye kabul ederken, kimisi de İslâm müctehid ve imamları olan; Ebu Hanife, Mâlik, Sevrî, Evzaî vb.'nin sözleri diye tanımlar. Hakim ve müctehidlerin verdiği bütün hükümler "müevvel Şer'" kapsamına girer mi? Bunu söylemek mümkün değildir

(42) Bu alimlerin başında İbn Teymiyye gelmektedir.

Müslüman bir hakim bazen âdil, bazen de zalim olabilmektedir. Adil hakim ise bazen isabet eder, bazen de hataya düşer.

İşte zalim olan hakim ile adil hakimın hakka uymayan hükümleri, bu çeşit şeriatın kapsamına dahil edilemez.

3- Mübeddel Şer' (Değiştirilen Şeriat) : Bunlar şer'î nasların usulüne uygun olmayan bir şekilde te'vil edilmekle elde edilen hükümlerdir. Uydurma hadisler ve bazı ayetleri Allah (c.c)'ın murad etmediği şekilde te'vil edip İslâm'ın ruhuna aykırı hükümler ortaya koymak bu tür hükümlerin içine girmektedir. İslâm nizamına mal edilmek istenen bu gibi hükümler bazen bilmeyerek, bazen de bilerek ve zalimce ortaya atılmaktadır. Yalancı şahitlikle isbat edilen davayı buna misal olarak verebiliriz. Dini tahrif ettiğinden, bu gibi hükümlere uymak haram sayılmıştır.(43)

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre "İslâm Hukuku" sadece hukukçuların ictihadından ibaret olmayıp, yorumlanamayacak kat'î hükümler de ihtiva etmektedir.

III. YAHUDILIK, HRİSTİYANLIK VE İSLAM'IN ÖZELLİKLERİ

Önceden de belirttiğimiz gibi, İslâm âlimleri geçmiş şeriatleri hüküm çıkarmada delil olarak kabul etmişlerdi. Bunun sebebi bütün ilahi dinlerin kaynak bakımından aynı olmasıydı. Bunun yanında faydalandıkları geçmiş şeriatlara ait hükümler

---

(43) Ömer Süleyman el-Aşkar, Hukukun Kaynağı (Trc. İbrahim Doğru), s.19 vd; Fahrettin Atar, a.g.e., s.96 (Seyyid Bey'den)

elde bulunan Tevrat ve İncil'deki hükümler değilde Kur'an ve sünnetin zikretmiş olduğu eski şeriatlara ait hükümlerdi. Bu bölümde semavî dinlerin ortak özelliklerini ve elde mevcut olan Kitab-ı Mukaddes'in delil olup olmama yönünü tesbit etmeye çalışacağız.

A. SEMAVİ DİNLERİN ÇOKLUĞU

Bütün semavî dinler kaynak bakımından aynıdır. İmanla alakalı konular bütün dinlerde aynıdır ve herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Bunun sebebi bütün ilâhî dinlerin Allah tarafından gönderilmesidir. Burada semavi dinlerin çokluğundan bahsederken sadece dinlerin ameli yönünü kastediyoruz. İlahi prensiplerin değişik oluşu belli bazı hikmet ve sebeplere dayanır. Bunda toplumların zaman yönünden bünyelerinin güçlü ve zayıf oluşu ile mizaçlarının değişik nitelikte bulunuşu gibi faktörlerin rolü olmuştur. Yüce Allah sırf kolaylık olsun diye her toplulumun içinden kendi dilleriyle konuşan (44) bir elçi göndererek, beraberinde bedeni güçlerine uygun mükellefiyetlerle birlikte, şahsi durum ve mizaçlarına uyum gösteren hükümleri ihtiva eden bir ilahi din göndermiştir.

Bunun yanı sıra dinlerin bünyesinde kat'î hükümler ifade eden bazı emir ve yasaklardan başka; zamanın, şartların, iklimlerin ve örflerin durumlarına göre değişebilecek hükümler de göndermiştir. Bu da zaman ve şartların değişmesiyle toplum

---

(44) İbrahim,14/44.

ların sıkıntıya düşmemesine yöneliktir. Burada şunu da belirtelim ki İslâm'dan başka ilahi bir din gelmeyecektir. İslâm, son din ve Hz.Muhammed (S.A.V) son peygamberdir.(45) İslâmdan başka hiçbir din de kabul edilmeyecektir.(46)

B. SEMAVİ DİNLERİN ORTAK YÖNLERİ

Bütün ilahi dinlerin amaçlarının bir olması İslâm âlimlerinin geçmiş şeriatlardan faydalanmalarına sebep olmuştur. Bu amaçları şöylece sıralayabiliriz:

a) Bütün ilahi dinler bir olan Allah (c.c) tarafından gönderilmiştir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: «Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbâta (torunlara), İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.»(47) Bu ayete göre bütün peygamberlere Allah vahyetmiştir.

b) Bütün ilahi Dinlerin ana gayesi insanları Rablerine karşı kulluk görevine yöneltmektir. «Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona "Benden başka ilah yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım»(48) Bu ayete göre bütün peygamberlere vahyedilmiş ve bu vahiyle Allah'a kulluk emredilmiştir.

---

(45) el-Ahzab,33/40.

(46) Al-i İmran,3/85.

(47) en-Nisâ,4/163.

(48) el-Enbiyâ,21/25.

c) Semavi dinlerin birleştigi konulardan biri de, toplumlar içinde yerleştirdikleri genel kaidelerdir ki, insanlar kesinlikle asırlar boyu bu kaidelere bağlanmak mecburiyetini hissetmişlerdir. «Yoksa, Musa'nın ve ahdine vefa gösteren İbrahim'in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi? Gerçekten hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü yüklenemez. Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.»(49) Ayetten anlaşıldığına göre her insan kendi yaptığının karşılığını alacak ve başkasının suçundan sorulmayacaktır. Dolayısı ile genel kaidelere sevap-günah prensibini verebiliriz ve ayetten anlaşıldığına göre bu bütün ilahi dinlerde mevcuttur.(50)

C. SEMAVİ DİNLERİN KENDİLERİNE HAS ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde dinlerin kendilerine mahsus özelliklerini ortaya koyarak elde mevcut olan Tevrat ve İncil'in de delil olabileceği doğrultusunda fikir beyan eden kimselerin fikirlerinin ne kadar yersiz olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

1. Yahudilik Ve Özellikleri

a) Sadece Bir Millete Gönderilmiş Olması

İslâm dışındaki bütün dinler sadece belli bir millete gönderilmiştir. Yahudilikde tek bir millete gönderilen dinlerdendir. Bu gerçeği Yüce Allah şu ayette bildirmektedir: «Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi (bir za-

(49) en-Necm, 53/36-39.

(50) Süleyman el-Aşkar, a.g.e., s.24 vd.

manlar) cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın.»(51) Bazı âlimler ayetteki üstünlüğün iman ve güzel amel yönünden olduğunu ileri sürmektedir.(52) Eger manayı böyle düşünürsek bu dinin sadece İsrailoğullarına gönderildiği hükmü ortaya çıkmaktadır. Aksi halde üstünlük vasfı zikredilmezdi. Bazıları bu dinin evrensel olduğunu, fakat Yahudi'lerin bu dini millileştirdiklerini beyan etmektedir; (53) Ancak Yahudilik ve Hristiyanlığın mesajının genel oluşuna dair bir ifade mütevatir olarak bize ulaşmamıştır.(54)

Ayrıca Hz.Peygamber (S.A.V)'den rivayet edilen bir hadiste diğer peygamberler sadece kendi ümmetlerine gönderilirken, Hz.Peygamber'in bütün insanlığa gönderildiği bildirilmektedir.(55) Bu da gösteriyor ki, Yahudilik sadece İsrail oğulları'na gönderilmiştir.

b) Ağır Yükün Konması

Kur'an ve sünnetten anlaşıldığına göre Yüce Allah Yahudilere güçlerinin üzerinde bazı mükellefiyetler yüklemiştir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: «...Rabbimiz, bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yüklemek...» (56) ayrıca «...ve onların ağır yüklerini, sırtlarındaki zincirleri indiriyor...» (57)

(51) el-Bakara, 2/47.

(52) el-Beyzâvî, Envaru't-Tenzil, I, 55.

(53) G.Tümer, A.Küçük, Dinler Tarihi, s.51.

(54) el-Gazzâlî, El-Mustasfa, I, 247.

(55) Buhârî, Teyemmüm, I; Müslim, Mesâcîd, 3, 5.

(56) el-Bakara, 2/286.

(57) el-A'râf, 7/157.

Bu ayetlerdeki " " kelimesinin manası "sahibini yerine çivileyen ağır yük"(58) manasındadır. Bundan da anlaşıldığı gibi İsrailoğulları'na ağır yük yüklenmiştir. Bu ağır yükleri şöylece sıralayabiliriz: Hataen öldürmede kısas,(59) tevbe etmek için kendini öldürmek,(60) günah işlediği uzvu kesmek, Cumartesi avlanma yasağı,(61) Gece ve gündüz elli vakit namaz emredilmesi,(62) necaset bulaşan yerlerin kesilmesi (63) malın dörtte birinin zekat olarak verilmesi,(64) ganimetlerin haram kılınması, hatta rivayet edildiğine göre eğer ganimet biriktirilirse gökten bir ateş inip onu yakmaktadır. (65) Ata (V:114/732)'ya göre ise ağır yükten maksat tevbe ve keffareti olmayan günah ve insanın maymun ve domuz suretine çevrilmesidir.(66)

Bütün burada zikredilen emir ve yasaklar gerçekten insanın yapısına ağır gelen şeylerdir. Bütün bunlar İslâm şeriatında kaldırılmıştır.(67)

---

(58) Ebu's-Suud, Irşadu Akli's-Selim, I, 277.

(59) ez-Zuhaylî, et-Tefsiru'l-Münir, IX, 121.

(60) el-Beyzâvî, Envâru't-Tenzîl, II, 147; Ebu's-Suud, a.g.e., I, 277; ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 121; el-Kurtubî, a.g.e., VII, 191.

(61) ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 121 vd.

(62) el-Beyzâvî, a.g.e., II, 147; Ebu's-Suud, a.g.e., I, 277.

(63) İbn Arabî, Ahkamu'l-Kur'an, II, 795; el-Kurtubî, a.g.e., VII, 191.

(64) el-Beyzâvî, a.g.e., II, 147; Ebu's-Suud, a.g.e., I, 277.

(65) Buhârî, Humus, 8.

(66) el-Kurtubî, a.g.e., IV, 279.

(67) Nesh edilen bazı hükümler konusunda bkz. İkinci Bölüm, s.63 vd.

C) Helal Olan Şeylerin Haram Kılınması

Ayet ve hadislerden anlaşıldığına göre helal olması gereken bazı şeyler geçmiş ümmetlere yasaklanmıştır. Ganimetler bunlardandır. Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: «Bana ganimet helal kılındı. Halbuki benden önce hiç bir kimseye helal kılınmamıştı.»(68) Ganimet, savaş neticesinde düşmandan alınan mallardır. Bu hadis gösteriyor ki ganimet almak normal şartlarda helal olması gerekirken, önceki toplumlara bildirilen hükümlere göre haram idi. Fakat Hz.Muhammed (A.S) ve ümmeti için hüküm değiştirilmiş ve ganimet helal kılınmıştır.

Helal olması gerekirken Yahudiler, hayızlı kadınla beraber yemiyor, içmiyor, oturmuyor ve yatmıyorlar, onları evden çıkarıyorlar; bir arada oturmayı haram saydıkları için ayrı ayrı evlerde oturuyorlardı.(69)

Yine İslâm ümmetine helal olan bazı şeyler de haram kılınmıştır. Bu konuda Yüce Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: «Biz Yahudilere tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır ve koyunun iç yağlarını da kendilerine haram yaptık. Bunlardan sırtlarına ve bağırsaklarına yapışan, yahut kemiklerine karışan yağlar müstesnadır.....» (70) Tırnaklı hayvanlardan maksat, deve, yırtıcı hayvanlar ve kuşlar gibi parmaklı hayvanlardır.(71) Barsak, işkembe ve böbrek yağları ha-

(68) Buhârî, Teyemmüm, 1; Müslim, Mesacid, 3, 5; Tirmizî, Siyer, 5.

(69) Müslim, Hayz, 16; Ebû Davud, Taharet, 102.

(70) el-Enam, 6/146.

(71) el-Beyzâvî, a.g.e., I, 336.

ram olan iç yağlarına dahildir.(72) Bütün bunlar Kur'an'ın ifadesiyle temiz ve helal olan şeylerdir.(73) Bunlardan bir çoğu Islâm ümmetine helal kılınmıştır.

Yahudilere bu gibi ağır yükler yüklenmesinin sebebi ilâhi emirlere karşı tavırlarından mıdır yoksa, herhangi bir sebep olmaksızın mı bu hükümlerle sorumlu tutulmuşlardır?

Cenab-ı Hakk hiç bir zaman kullarına zulmetmez; ancak kullar kendilerine zulmederler.(74) Eger Allah kullarının gücü üzerinde mükellefiyetler vermişse, bunun sebebini kullarda aramak gerekmektedir.

Yahudilere verilen bu çeşit ağır sorumlulukların yüklenmesi; Allah'ın koyduğu sınırların dışına çıkmaları, zulme dalmaları, Peygamberleri öldürmeleri, insanları Allah'ın yolundan saptırmaları, fâiz almaları ve haksız yere insanların mallarını yemeleri sebebiyledir.(75) Haksız yere insanların mallarını yemekten kasıt, rüşvet yoluyla mal almaktır.(76) Ayrıca peygamberler ve din adamları da bazı şeyleri kendilerine yasak ediyorlar; Allah'ta bu yasaklara uymalarını emreliyordu.(77) Kendilerine yasakladıkları şeyler ise deve eti ve deve sütü idi.(78)

Islâm ümmetine gücünün üzerinde bir yük yüklenmediği gi-

---

(72) Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, I, 210, (Dip not)

(73) en-Nisâ, 4/160; En-Nahl, 16/118.

(74) et-Tevbe, 9/70.

(75) el-Bakara, 2/61.

(76) er-Râzî, et-Tefsiru'l-Kebir, XI, 105; et-Taberî, a.g.e., VI, 24

(77) Al-i İmran, 3/93; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I, 273, 278.

(78) İbn Arabî, a.g.e., I, 282; el-Alûsî, Ruhu'l-Meanî, IV, 2 vd.

bi, (79) helal olan şeyleri kendilerine yasaklamaları da men edilmiştir.(80)

2. Hristiyanlık Ve Özellikleri

Kur'an ve sünnette hristiyanlık hakkında yahudilik kadar geniş bilgi bulunmamaktadır. Bunun sebeblerini söyle sıralayabiliriz:

Aslında Hristiyanlık adı altında yeni bir din gelmemişti. Hz.İsa'nın getirmiş olduğu hükümler yine yahudilere gelmiş ve bazı uygulamaları kaldırmıştı. Fakat onlar bu yeni Peygamberi ve yeni hükümleri kabullenmediler. Hatta aynı dönemde peygamber olan Hz.Yahya'yı yeni dinin emirleri doğrultusunda hüküm verdiği için öldürdüler.(81) Aynı şekilde Hz. İsa'yı da öldürmek istediler, fakat bunu başaramadılar.(82)

Bundan sonra havariler, bu yeni gelen hükümleri hristiyanlık adı altında yaymaya başladılar. Dolayısı ile hristiyanlık hakkındaki bilgiler normal kişilerin elinde kaldı ve kayboldu. Bu sebeple hristiyanlık hakkındaki bilgilerimiz yeterli değildir. İbn Kesir (V:774/1372) "Fatiha Suresi"nin sonunu tefsir ederken şunları söylemektedir: «Yahudiler amelî yitirirken, hristiyanlar da ilmi yitirmişlerdir. Bu bakımdan gazap yahudiler üzerine, dalalet de hristiyanlar hakkında söz konusu olmuştur. Çünkü bildiği halde terkeden bir kimse bil-

(79) el-Bakara,2/286;el-Hac,22/78.

(80) et-Tahrim,66/1.

(81) Ahmet Cevdet Paşa,Kıyas-ı Enbiya,I,44.

(82) Al-i İmran,3/55.

meyenden ayrı olarak gazabı hak eder. Hristiyanlar bir maksat gütmekle birlikte onun yolunu bulamamışlardır. Çünkü onlar, işe, asıl izlemeleri gereken yoldan başlamamışlardır.»(83) Hz.Peygamber (S.A.V)'den bu manada bir hadis de varid olmuştur.(84) Hristiyanlık hakkındaki bilgilerin az olması bu sebeplere bağlıdır.

Kur'an'ın ifadesine göre Hristiyanlar, dostluk bakımından müslümanlara yahudilerden daha yakındır. Bu gerçeği Yüce Allah (c.c) şöyle beyan etmektedir: «İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak yahudilerle şirk koşanları bulacaksınız. Onların içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz Hristiyanlarız" diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve râhipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.»(85) Bu ayetten hristiyanların daha yakın dost oldukları, bir başka deyişle düşmanlıkları yahudilerden daha az olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hristiyanlık, Tevrat'ı mukaddes bir kitap kabul etmekle beraber, hukukla alakası bakımından yahudilikten farklıdır. Incil, Ahlaka ait hükümleri kuvvetlendirmiş ve kanunlaştırma ile yetinmiştir. Tatbiki şekilleri de dahil olmak üzere doğduğu sırada mevcut olan kanunları tadil etmek istememiştir. (86) Hatta Hz.İsa'nın nasihatları arasında «Allah'a ait olanı

---

(83) İbn Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, I, 45.

(84) Tirmizî, Fatıfa, 1.

(85) el-Mâide, 5/82.

(86) Hayrettin Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, I, 15 vd.

Allah'a, Sezar'a ait olanı Sezar'a veriniz»(87) ifadesi yer almaktadır. Bu demek değildir ki, hiç bir yenilik gelmemiştir. Hz.Yahya'nın öldürülmesi bir hüküm değişikliği sebebiyle meydana gelmiştir.(88)

Hz.İsa zamanında var olan Roma ve İsrail hukukları, hristiyanlıktan ancak cemiyet içine yayılan yeni bir dinin yapması lazım gelen tesir derecesinde müessir olabilmişlerdir. Bu sebeple "Jüstünien Hukuku" tamamıyla hristiyani bir eserdir. Kadın-erkek bütün fertler arasında tam müsâvat esasına dayanmaktadır ki, bu kâide hristiyan telakkisinin temel unsurudur. Netice olarak hristiyan ahlakı Roma hukuku islahatında -Hükümetler ne kadar muhtelif olursa olsun- bugünkü hristiyan dünyasını idare eden bu ilk hukuk kaynağına önemli tesirler icra etmiştir.(89)

Bütün bu izahlardan anladığımız kadarıyla hristiyanlık, yahudilikte pek fazla bir değişiklik yapmamıştır.

3. İslâm Ve Özellikleri

a) İslâm'ın Evrensel Olması

Diğer dinlerin aksine İslâm dini bütün insanlığa gönderilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim bütün insanlığın mutluluğu için gönderilmiş bir rehber olduğu gibi, Hz.Muhammed (S.A.V)'

(87) İncil, Romalılara Mektup, 13; Hayrettin Karaman, a.g.e., I, 16 (Dip not)

(88) Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., I, 44.

(89) Sava Paşa, İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd, (Trc. Baha arıkan), I, 4, 6, 12.

de bütün insanların önderi olarak, üstün bir sıfatla temayüz etmiş bir rasuldür. Kur'an ve sünnette bu gerçeği ortaya koyan birçok delil vardır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: «Bütün alemlere bir korkutucu olsun diye kuluna Kur'an'ı indiren Allah'ın şanı ne yücedir.»(90)

«De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize gelen Allah'ın Peygamberiyim.»(91) «Biz seni ancak alemlere rahmet olasın diye gönderdik.»(92)

Cabir b. Abdullah'ın rivayet ettiği hadiste Rasulü Allah (S.A.V) bu konuda şöyle buyuruyor: «Benden önceki peygamberlerin hiç birine nasip olmayan beş nimetle taltif edildim. Bir aylık mesafeden heybetimden düşmanımın korkuya kapılması, yer küresinin her karışının bana pak ve temiz mescid kılınması, o halde ümmetinden herhangi biri namaz vakti geldiğinde istediği mekanda namaz kılabilir. Ganimetlerin helal kılınması, kıyamet gününde şefaathetkinin verilmesi, birde geçmiş zamanlardaki her bir peygamber sadece belli bir kavme gönderilirken, ben bütün insanlığa rasul olarak gönderildim.»(93) Bu hadis Buhari ve Müslim'in ittifakı ile rivayet edilmiştir. Hadiste konumuza ışık tutan bölüm son özelliştir. Ayrıca Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadisin metni ise şu şekildedir: «Peygamberlere altı özellikle üstün kılındım. Altıncı özellik ise "Az kelim ile çok mana kasetmek".» Konu-

(90) el-Furkân,25/1.

(91) el-A'raf,7/158.

(92) el-Enbiyâ,21/107.

(93) Buhârî, Teyemmüm, 1; Müslim, Mesâcid, 3, 5.

muzla alakalı olan bölüm ise «Bütün halka peygamber olarak gönderildim» (94) şeklindedir.

b) Önceki Dinleri Neshetmesi

Hüküm bakımından İslâm diğer dinlerden çok farklıdır. İslâm bütün insanlığa gönderildiğine göre geçmiş şeriatların hükmünü nesh etmesi tabidir. Bu konu nesh konusunda daha detaylı bir şekilde işlenecektir.

D- NESH

İslâm dininin geçmiş bütün dinleri neshettiğini zikretmiştik. Şu kadar varki, bütün dinler arasında nesh vuku bulunduğu için, bu konuyu müstakil bir başlık altında incelemeyi uygun bulduk.

Nesh, lugatte; izâle etmek, nakletmek, tebdil etmek ve tahvil etmek manalarına gelmektedir.(95) İstılâhî manası ise Şer'î bir hükmün ondan sonra gelen Şer'î bir delille kaldırılmasıdır.»(96) Sonradan gelen Şer'î delile Nâsîh (nesheden), kaldırılan şer'î hükme ise Mensûh (neshedilmiş) denir.

---

(94) Müslim, Mesâcid, 5.

(95) İbn Melek, Şerhu Menâri'l-Envar, s.247; eş-Şevkânî, İrsâdu'l-Fuhûl, s.311; es-Suyûtî, el-İtkân, II, 22.

(96) eş-Şevkânî, a.g.e., s.313; Zeydân, el-Veciz fi Usuli'l-Fıkh, s.388.

Allah-u Teâlâ neshi, bazı hikmetlerden ve sağladığı kolaylıklardan dolayı, bu ümmete bahşetmiştir. Bütün İslâm âlimleri, neshin cevazını kabul ederken, Yahudiler ve Râfızîler neshin, bedâ (97) manasına geldiğini zannederek karşı çıkmışlardır. Halbuki bedâ, önceden kararlaştırılan bir fikri bırakıp, akla gelen başka bir fikri kabul etmektir. Bu da Allah için muhaldir.(98)

Burada ifade edelim ki, neshih muvakkat olarak konulan şer'î bir hükmün, zamanı gelince şer'î bir delille son bulduğunu bildirmekten ibarettir. Bu bakımdan neshih, Allah'a göre beyan, insanlara göre ise hükmü başka bir hükümle değiştirmektir.(99) Çünkü o hükmün hangi zamana kadar devam edeceğini Cenab-ı Hakk önceden bilmektedir. İnsanların ise bu konuda bilgisi bulunmamaktadır.

Neshih konusunda bu bilgileri verdikten sonra neshih hangi şartlar altında meydana geldiğini ve bu konudaki görüşleri açıklamaya çalışalım. Bir sonraki dinin önceki dini neshettiği gibi, aynı din içinde de şartlara göre neshih olmaktadır.

1- Bir Sonraki Dinin Önceki Dini Nesh Etmesi

İslam şeriatında nesh vuku bulduğu gibi, önceki peygamberlerin şeriatlarında da nesh meydana gelmiştir. Hz.İsa'nın

---

(97) Bedâ, Önceden Mevcut Olmayan Bir Fikir ve Bilginin Sonradan Meydana gelmesi demektir. (es-Suyûtî, el-İtkân, I, 22).

(98) es-Serahsî, el-Usûl, II, 54; es-Şevkânî, a.g.e., s. 313; Celâlüddin es-Suyûtî, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an, II, 22.

(99) es-Serahsî, a.g.e., I, 54.

şeriatı, Hz.Musa'nın şeriatını nesh etmiştir.(100) Şunuda bil-
dirmekte fayda vardır ki, sonraki din önceki dinin her yönünü
nesh etmemiştir. Aynı şekilde, İslâm şeriatı da önceki şeri-
atları nesh etmiştir.(101) Bu konuda İslâm âlimleri arasında
ihtilaf yoktur. Peygamberimiz (S.A.V) bütün insanlığa gönde-
rildiğine göre, aksini iddia etmek mümkün değildir. Kur'an-ı
Kerim bu gerçeği şöyle ifade etmektedir: «Sonra da seni din
konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin
isteklerine uyma.»(102) Bu ayet peygamberimize ayrı bir şeri-
at verildiğini ve öncekilerin şeriatlarına uyamayacağını bil-
dirmektedir.

2- Aynı Din İçinde Nesh

Önceki şeriatlar içinde nesh olduğu konusunda İslâm â-
limleri arasında ihtilaf olmamakla birlikte; Kur'an-ı Kerim'-
de nesh var mıdır sorusuna müsbet ve menfi iki cevap veril-
miştir.

a) Kur'an-ı Kerim'de Neshin Varlığını Kabul Eden Görüş

İslâm âlimlerinin çoğu neshin, Kur'an-ı Kerim'de de mev-
cut olduğunu kabul etmişlerdir. Bunlar Kur'an'ın kendinden
önceki kitapları neshine ilaveten, yeni kurulmaya başlayan
İslâm nizamının inkişaf ve tekamülü için neshin meydana gel-
mesini tabii bir şey olarak karşılamışlardır.(103)

(100) el-Kalvadânî, et-Temhîd fi Usûli'l-Fıkh, IV, 420.

(101) es-Serahsî, a.g.e., II, 54, 55; eş-Şevkânî, a.g.e., s. 313.

(102) el-Câsiye, 45/18.

(103) Fahrettin Atar, Fıkh Usulü, s. 260.

Neshi kabul edenlerin ileri sürdüğü deliller şunlardır:

«Biz, bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelerek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir.»(104)

«Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır.»(105)

«Biz bir ayetin yerine başka bir ayeti getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir- "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler»(106)

Bütün bu ayetler neshin vuku bulduğu konusunda delil teşkil etmektedir.

b) Kur'an'da Neshin Varlığını Kabul Etmeyen Görüş

Ebu Müslim Muhammed b. Bahr El-İsfehnî (V:322/934), Ebu Ali ve Ebu Hâşim gibi bazı âlimler neshin aklen caiz ve eski şeriatlarda mevcut olduğunu; Kur'an'ın, kendinden önceki dinleri neshettiğini, ancak Kur'an'ın kendi bünyesinde neshin meydana gelmediğini iddia etmişlerdir.(107) Bu görüş İslâm âlimleri arasında pek taraf bulmamıştır.

Bu görüşlerden neshi kabul eden görüş daha uygundur. Çünkü Kur'an'a bakıldığı zaman bunu anlamak mümkündür. Burada içkinin haram kılınma safhasını (108) ve kiblenin değiştiril-

(104) el-Bakara,2/106.

(105) er-Ra'd,13/39.

(106) en-Nahl,16/101.

(107) eş-Şevkanî, a.g.e., s.313-319.

(108) el-Bakara,2/219;en-Nisa,4/43;el-Mâide,5/90-91.

mesini (109) misal olarak vermek konuyu daha iyi açıklığa kavuşturacaktır.

IV- ÖNCEKİ ÜMMETLERİN DİNLERİ TAHRİF ETMELERİ

Buraya kadar dinlerin özelliklerini vermeye çalıştık. Bundan sonra yahudi ve hristiyanların kendi dinlerine ve diğer dinlere davranış tarzını aklî ve naklî delillerle ortaya koyarak, ellerinde bulunan kitaplarının ve şahıslarının ne kadar güvenilir olup olmadığını tesbit etmeye çalışacağız.

1. Aklî Deliller

Aklî delilden kasdımız, Kur'an ve sünnetin dışında kalan bütün bilgilerdir. Bu bilgiler Kitab-ı Mukaddes'in sayılarının birden fazla olması ile, bu kitapların birbirine zıt bilgileri ihtiva etmesidir. İlahî kitapların kaynağı tek olduğuna göre muhteviyatı da aynı olmalıdır. Eger birbirine zıt bilgiler içeriyorlarsa ki böyledir, o halde tahrif edildiğini söyleyebiliriz. Burada bazı ihtilafları zikretmeye çalışalım. Tevrat'ta yaratılış konusunda üç kisse anlatılmaktadır. Maurice Bucaille, bu üç kissayı uzunca anlatarak bu kissaların birbirine uymadığını dolayısıyla bu bilgilere güvenilemeyeceğini vurgulamıştır.(110)

Yuhanna incilinde "Tecessüd" (111) inancı vardır.

---

(109) el-Bakara,2/142-144.

(110) Maurice Bucaille, Tevrat, inciller ve Kur'an, (çev:M.Ali Sönmez), s.32 vd.

(111) Tanrı'nın İsa Şeklinde Zuhuru.

(112) fakat bu konuda öteki üç incil hiç bir nas ihtiva etmez.(113) Yine Yuhanna incilinin bazı kısımlarında Hz.İsa'nın tanrılaştırılmasıyla ilgili bilgiler bulunurken, diğer üç incilde böyle bir bilgi mevcut değildir.(114) Hristiyanlıktaki "teslis" inancı da sonradan girmiştir. Katolikler de bunu söylemektedir.(115) Ayrıca Hristiyanlıkta birbirine zıt ahlâki görüşler de mevcuttur.(116)

Bütün bunlar bu dinlerin tahrif edildiğini göstermektedir. Zaten Kur'an ve Sünnetde bu konuyu açıkça ortaya koymaktadır.

2- Naklî Deliller

Naklî delillerden kasdımız Kur'an ve Sünnetteki bilgilerdir.

a) Kendi Dinlerini Tahrif Konusunda Naklî Deliller

aa) Yahudiler

Kur'an-ı Kerim'in ifadesine göre Peygamber'imizin gönderileceği, önceki kitaplarda mevcuttur.(117) O halde Yahudi ve Hristiyanların Peygamberimizin geleceğini bilmeleri gerekmektedir. Hatta Kur'an-ı Kerim, Yahudilerin Hz.Peygamberi kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanıdıklarını (118) bildirmekte-

(112) Yuhanna,1,3,14;Suat Yıldırım,Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık,s.114.

(113) Suat Yıldırım,a.g.e.,s.114 vd.

(114) Suat Yıldırım,a.g.e.,s.119.

(115) Suat Yıldırım,a.g.e.,s.123.

(116) Hayrettin Karaman,Mukayeseli İslâm Hukuku,I,14.

(117) es-Sâf,61/6; el-A'râf,7/157,190.

(118) el-Bakara,2/146; el-En'am,6/20.

dir. Abdullah b. Selam'ında (119) Hz.Peygamber'i evladından daha iyi tanıdığını söylediği rivayet edilmektedir.(120)

Ayrıca Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: «Kelimeleri yerlerinden saptırırılar.(121) Kelimeleri yerlerinden tabrif eden size bu verilirse onu alın, bu verilmezse kaçının...»(122) Bu ayetleri yorumlayan âlimler, Hz.Peygamber'in sıfatlarını gizledikleri ve Allah'ın muhsan hakkındaki re'cm hükmünü değiştirip onun yerine kırk sopa koyduklarını söylemişlerdir.(123) Ayrıca peygamberimizi oğulları gibi tanıdıklarını (124) bildiren ayeti yorumlayan müfessirler, peygamberimizin sıfatlarının diğer kitaplarda olduğu görüşünü savunmuşlardır.(125) Ayrıca âlimlerin belirttiğine göre bir kitap yazıp Tevrat'ta bulunan Peygamberimiz'e ait sıfatları değiştirdiler.(126)

ab) Hristiyanlar

Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanların incil'i değiştirdiklerini belirten herhangi bir ayet bulunmamaktadır.(127) Bununla birlikte Hristiyanların, incil'den bir çok şeyleri unuttuklarını gizledikleri ve yalan söyledikleri (128) belirtilmektedir.

(119) Müslüman olmadan önce Yahudi âlimlerinden biri idi.

(120) el-Alûsî, a.g.e., VII, 120.

(121) el-Mâide, 5/13.

(122) el-Mâide, 5/41.

(123) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 77, 118.

(124) el-Bakara, 2/146; el-En'am, 6/20.

(125) el-Kurtubî, a.g.e., VII, 190; er-Râzî, et-Tefsirü'l-Kebir, XII, 176, 179; el-Alûsî, a.g.e., IX, 83.

(126) ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, I, 310; ez-Zuhaylî, a.g.e., III, 271.

(127) Remzi Kaya, Kur'an-ı Kerim'e Göre Ehl-i Kitap ve İslâm, s.190.

(128) el-Mâide, 5/14, 15.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra şu sonuca varabiliriz: Bugünkü Tevrat ve Incil bu durumlarıyla Yahudi ve Hristiyanlara indirilen orijinal Tevrat ve Incil değildirler. O halde müslümanlar olarak bu kitaplardaki Kur'an-ı Kerim'e uygun olan ayetleri kabul eder, uygun olmayanları kabul etmeyiz. Ancak, Kur'an'a uygun veya aykırı olduğunu anlayamadığımız yerleri, ne doğrular ve ne de yalanlarız.(129)

b) Kur'an-ı Kerim'i Tahrif Etme Çabaları

Kur'an-ı Kerim'i tahrif etme çabalarına da girmişlerdi. Bunları çeşitli şekillerde yapıyorlardı. Şimdi ayetlerle bunu açıklamaya çalışalım.

«Ey İman Edenler! "راعنا" demeyin, "انظرونا" deyin ve dinleyin....» (130) Buradaki "راعنا" "bizi gözet" manasındadır. İbn Abbas'ın dediğine göre müslümanlar peygamberimize "bizi gözet" diyorlardı. Bunun manası "bize bak" demektir. Bu söz Yahudi dilinde küfürdü. Bu sözü fırsat bilen yahudiler şöyle demeye başladılar: "O'na gizli sövüyorduk, şimdi ise açıktan sövüyoruz." Peygamberimizle konuşuyorlar ve kendi aralarında gülüşüyorlardı. Onların dilini bilen Sa'd b. Muâz bu sözü işitti ve Yahudilere şöyle dedi: "Allah'ın laneti üzerine olsun. Şayet sizden birinin bu sözü Peygambere söylediğini duyarsam boynunu vururum." Dediler ki: "Onu diyen siz değil-

(129) Buhârî, el-i'tisam bi's-Sünne.

(130) el-Bakara, 2/104.

misiniz?" Bunun üzerine bu ayet indi. Yahudilerden bu söz nehyedildi.(131)

Yine bu söz Nisa suresi'nde (132) geçmektedir. İbranice' de buna benzer şu sözler mevcuttu: "Dinle! İşitmez olasıca" Arapçada "Kibirli ve Cahil insan manasına gelir. Konuşma dilinde "Sen bizi dinlersen, biz de seni dinleriz" anlamına gelebiliyor. Ufak bir dil sürgmesi ile "bizim çobanımız" şeklinde de anlaşılmalıdır.(133)

Yine Kur'an-ı Kerim'in ifadelerinden anlaşıldığına göre "dillerini eğip bükerek okuyorlar" (134) "Yahudilerden öyleleri vardır ki kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar, dillerini eğip bükerek dini taşıyorlar, "İşittik ve isyan ettik" " dinle! dinlemez olası" ve " راعنا " diyorlar. (135)

Hz.Peygamber (S.A.V) ile konuşurlarken, O'nun dikkatini çekmek için " اجمع " (bizi dinle) diyorlar ve arkasından bir çok anlamlara gelebilecek olan " غير مع " sözünü söylüyorlardı. Bu söz "sen o kadar saygıdeğer bir insansın ki, sen istemesen senin yanında kimse söz söyleyemez" anlamına gelebildiği gibi, "sen bir şey söylemeye değmezsin" veya "Allah seni kahretsin! " anlamına gelebilir.(136)

"İşittik ve itaat ettik" deme yerine, işittik diyorlar

(131) İbn Arabî, a.g.e., I, 32; el-Kurtubî, a.g.e., II, 40.

(132) en-Nisâ, 4/46.

(133) el-Mevdûdî, Tefhimü'l-Kur'an, I, 81.

(134) Al-i İmran, 3/78.

(135) en-Nisa, 4/46.

(136) el-Kurtubî, a.g.e., V, 157; el-Mevdûdî, a.g.e., I, 299.

ve sessizce "karşı çıktık" diyorlar. Veya " ^{كلمة} kelimesini öyle bir telaffuz ediyorlar ki, " ^{كلمة} " gibi duyuluyordu.(137) Bazı kelimelerde dillerini sürgütüyorlardı. Bunu insanları yanlış sonuçlara götürmek için yapıyorlardı. Hz.Peygamber (S.A.V)'in insanüstü özelliklere sahip olduğuna inananlar, Kehf surezinin 110. ayetini (^{قل إنا أناس بشر مثلكم}) değiştirip (^{قل إنا ما أناس بشر مثلكم}) diye okuyorlardı. ikinci okunuştaki mana yanlıştır ve şöyle olur: "Ben sizin gibi bir beşer değilim"(138)

Bütün bu bilgilerden anladığımız şudur: Okunuşlarını hareketlerini değiştiriyorlar ve manayı değiştirmek için dillerini eğip büküyorlar.(139) Kur'an'ın ayetlerini kendi görüşlerine göre sıhhatli olmayan fasit te'villerle başka manalara çeviriyorlar.(140) Hz.Peygamber ve ashabının yanına gelerek, daha sonra bozgunculuk yapmak için onlar hakkında yanlış haberler yayıyorlar ve bu şekilde İslâm hakkında yanlış bir imaj oluşturup, insanların müslüman olmalarını engelliyorlardı.(141)

Her ne kadar daha sonra İslâm âlimlerinin elde mevcut bulunan Tevrat ve İncil'e bakış açısını ortaya koyacak olsak da, buraya kadar ki açıkladığımız bilgilere göre bu iki kitaba güvenilemeyeceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, bu

(137) el-Kurtubî, a.g.e., V, 157; el-Mevdûdî, a.g.e., I, 299.

(138) el-Mevdûdî, a.g.e., I, 220.

(139) el-Âlûsî, a.g.e., III, 204 vd.

(140) el-Âlûsî, a.g.e., V, 46; el-Mevdûdî, a.g.e., I, 296.

(141) el-Mevdûdî, a.g.e., I, a.y.

iki kitapta Peygamber Efendimiz'den bu zamana kadar başka de-
ğişiklikler de meydana gelmiş olması da muhtemeldir. Peygam-
berimiz zamanına kadar bu denli değişikliğe uğrayan kitabı
delil olarak kabul etmek mümkün görünmemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA GEÇMİŞ ŞERİATLARIN KAYNAK DEĞERİ

İslâm âlimleri geçmiş şeriatlara ait hükümleri Kur'an ve sünnet'te geçip geçmemesi açısından ikiye ayırmaktadırlar. Birincisi Kur'an ve sünnette geçen hükümler; ikincisi ise Kur'an ve sünnette geçmeyip, elde mevcut bulunan Tevrat ve İncil'den öğrendiğimiz hükümler. Dolayısıyla eski şeriatlara ait hükümlerin İslâm hukukundaki değerinin bu iki kaynaktan yer alıp almaması bakımından incelenmesi gerekmektedir.

I. KUR'AN VE SÜNNETTE GEÇEN ÖNCEKİ ŞERİATLARIN KAYNAK DEĞERİ

İslâm âlimleri, Kur'an ve sünnette geçen eski şeriatlara ait hükümleri bağlayıcı olup olmaması açısından üçe ayırmaktadırlar.(1)

A. BAĞLAYICI OLMAYAN HÜKÜMLER

Bu çeşit hükümler geçmiş şeriatlarda olduğu halde İslâm ümmeti için yürürlükten kaldırılmıştır. İslâm âlimleri bu çeşit hükümlerin müslümanlar için geçerli olmadığı konusunda fikir birliği etmişlerdir.

B. BAĞLAYICI OLAN HÜKÜMLER

Bazı hükümler vardır ki bunlar geçmiş şeriatlarda olduğu

---

(1) Zekiyyüddin Sa'ban, Usulü'l-Fıkh, (çev: İ. Kâfi Dönmez), s. 180

gibi, bazı farklılıklarla beraber İslâm şeriatında da geçerlidir. Bu çeşit hükümlerin İslâm şeriatında da geçerli olduğu konusunda âlimler ittifak etmişlerdir.

C. BAĞLAYICILIĞI HAKKINDA AÇIKLIK BULUNMAYAN HÜKÜMLER

Bu çeşit hükümler, öncekilerin şeriatlarının Kur'an ve Sünnet'te geçen; kabul veya red konusunda herhangi bir delil bulunmayan hükümlerdir. İslâm âlimleri bu çeşit hükümler üzerinde ihtilaf etmişler ve İslâm hukukundaki kaynak değerini tartışmışlardır.

İslâm âlimleri, bu iki kaynakta yer aldığı halde geçerliliği konusunda herhangi bir açıklık bulunmayan geçmiş şeriatlara ait hükümler karşısında üç görüş etrafında toplanmışlardır.

1- Kaynak Değeri Taşındığını Kabul Eden Görüş

Bu görüşe sahip olan İslâm âlimleri Kur'an ve sünnet'te geçen, kabul veya red yönünde herhangi bir delil olmayan geçmiş şeriatlara ait hükümlerin bizim için de geçerli olduğu fikrini savunmaktadırlar. Görüş sahiplerini bu fikre götüren sebep Hz. Peygamber'in, Peygamber olduktan sonra eski şeriatlara ait hükümlerle amel etmesidir.

a) Görüş Sahipleri

Hanefîlerin çoğu, Şafiîlerden bazıları bu görüşü benim-

semişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den gelen sahih rivâyete göre o da bu görüştedir.(2) Malikî Mezhebinin çoğu da bu görüşü tercih etmişlerdir.(3)

Hanefilerden Mâturîdî (V.333/944), Debûsî (V.430/1039) (4), Pezdevî (V.482/1089) (5), ve Serahsî (V.483/1090) (6), Mâlikilerden Ibn Arabî (V.543/1148) (7), Ibn Hâcib (V.646/1248) (8), Şafililerden Alûsî (V.1270/1854) (9) ve Beyzâvî (V.791/1389) (10) de bu görüşü benimseyen İslâm âlimlerindendir.

b) Delilleri

Kabul veya red konusunda açıklık bulunmayan geçmiş şeriatlara ait hükümlerin müslümanlar için de geçerli olduğu fikrini savunan İslâm âlimleri, bu görüşlerini isbat edebilmek için aklî ve naklî bir çok delil ileri sürmüşlerdir.

ba) Naklî Deliller

Bu çeşit delilden kastımız Kur'an ve sünnetten ortaya koydukları delillerdir. Bu delilleri şöylece sıralamak mümkündür.

-
- (2) el-Bâcî, İhkâmü'l-Fusûl Fi Ahkâmi'l-Usûl, s.328; el-Amidî, el-İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm, III-IV, 378; ez-Zuhaylî, Usûlu'l-Fıkhi'l-İslâmî, II, 843.
(3) eş-Şevkânî, Irşâdü'l-Fuhûl, s.240; ez-Zuhaylî, a.g.e., II, 843.
(4) el-Bâcî, a.g.e., s.3218.
(5) el-Pezdevî, el-Usûl (Keşfu'l-Esrâr'ın Kenarında), III, 212.
(6) es-Serahsî, el-Usûl, I, 99.
(7) Ibn Arabî, Ahkâmü'l-Kur'ân, IV, 1652.
(8) Ibn Hâcib, el-Muhtasar, s.218.
(9) el-Alûsî, Tefsîru Rûhi'l-Meânî, XII, 26.
(10) ez-Zuhaylî, a.g.e., II, 839.

1) «İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimse-lerdir. Sen de onların yoluna uy...»(11) Bu ayeti görüşlerine delil gösterenler, geçmiş peygamberlerin şeriatlarının, hidayetin bir parçası olduğunu, dolayısı ile geçmiş şeriatlara uyulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.(12)

Geçmiş şeriatlara ait hükümlerin bizim için delil olmadığını ileri sürenler, bu ayetteki mananın Allah'ın birliği, Allah için yapılan ibadet ve ilâhi risaletin tebliği sırasın-da karşılaşılabilecek zorluklar olduğunu ileri sürmektedirler. Çünkü onlara göre bu ayet bütün peygamberleri içine almaktadır. Bütün peygamberlerin şer'î kanunları aynı olmadığına göre bu ayet geçmiş şeriatlara uyulacağına dair delil teşkil etmez.(13)

2) «Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler yahudilere onunla hükmederdi...»(14)

Bu ayetten Peygamberlerin Tevrat'la hükmetmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Peygamberimiz de onlardan biri olduğuna göre Tevrat'a göre hükmetmiştir.(15)

3) «Sonra da sana "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dini-

---

(11) el-En'âm, 6/90.

(12) el-Gazzâlî, El-Mustasfâ, I, 255; el-Kalvadânî, et-Temhîd fî Usûli'l-Fıkh, II, 421.

(13) el-Kalvadânî, a.g.e., II, 421.

(14) el-Mâide, 5/44.

(15) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 258; el-Amidî, a.g.e., IV, 380; el-Kalvadânî, a.g.e., II, 421 vd.

ne uy! O müşriklerden değildi; diye vahyettik»(16) Usulcüler buradaki emir vücub ifade etmektedir. (17) Bu sebeple Hz.İbrahim'in dinine uyulması gerekmektedir demektedirler.(18)

Bu görüşe karşı çıkanlar Hz.İbrahim'in dininin bize kadar ulaşmadığını, bu durumda imkansız olan bir şeyin emredilmesinin câiz olmadığını savunmaktadırlar.(19)

4) «Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik...»(20)

Bu ayeti görüşlerine delil getirenler, ayetteki "gibi" kelimesinin manasının "diğer peygamberlere vahyettiğimiz şeyden" demek olduğunu, dolayısıyla geçmiş şeriatlar İslâm hukukunun kaynaklarından birisidir; demektedirler.(21)

5) Geçmiş şeriatların bizim için delil teşkil ettiğini savunanlar «Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı...» (22) ayetini de görüşlerine delil olarak getirmişlerdir.

Ancak İslâm âlimleri bu ayetin dinlerin değişmeyen temel inanç, ibadet ve ahlak yönlerini ihtiva ettiği konusunda it-

---

(16) en-Nahl,16/123.

(17) Abdulaziz El-Buhârî, Keşfu'l-Esrâr, III,213.

(18) el-Gazzâlî, a.g.e., I,256; el-Kalvadânî, a.g.e., II,422.

(19) el-Kalvadânî, a.g.e., II,422.

(20) en-Nisâ,4/163.

(21) el-Kalvadânî, a.g.e., II,423.

(22) eş-Sûrâ,42/13.

tifak etmişlerdir.(23) Dolayısıyla bu ayetin delil olabilme yönü zayıf kalmaktadır.

Buraya kadar vermeye çalıştığımız ayetler geçmiş şeriatların İslâm Hukuku'nda delil teşkil edebileceğini iddia edenlerin görüşlerini isbat konusunda zayıf kalmaktadır. Çünkü ayetler genelde dinlerin ortak yönlerini ihtiva etmektedir. Bütün dinlerin aynı kaynaktan geldiğini ve birtakım ortak yönlerinin olduğunu herkes kabul etmekte ve bu konuda herhangi bir ihtilaf da bulunmamaktadır. Asıl ihtilaf edilen konu yer ve zamana göre değişebilecek karaktere sahip olan hükümlerdir. Yukarıda zikredilen ayetler bu ihtilafı giderebilecek güce sahip değildir.

Geçmiş şeriatların İslâm Hukuku'na delil teşkil edebileceğini savunanlar bir takım hadisleri de görüşlerini isbat edebilmek için ileri sürmektedirler.

6) Enes b. Mâlik tarafından rivayet edilen bir hadiste, Enes'in halası Rubeyy, Ensar'dan bir cariye'nin ön dişlerini kırdı. Cariyenin tarafı peygamberimize gelerek kisas istedikler. Peygamberimiz (S.A.V) kisası emretti. Rubeyy'in erkek kardeşi Enes b. Nadr:

- Ey Allah'ın Rasulü! Hayır, Allah'a yemin ederim ki onun (Rubeyy'in) dişini kıramazsın, dedi. Peygamberimiz:

- Ey Enes! Allah'ın kitabı kisası emrediyor, dedi.

---

(23) et-Taberî-Câmiu'l-Beyân,XX,147;el-Kurtubî,Ahkâmu'l-Kur'ân,XVI,9;el-Beyzâvî,Envâru't-Tenzîl,II,354.

Sonra cariye'nin ailesi diyete razı oldu. Peygamberimiz (S.A.V) şöyle buyurdular: «Allah'ın öyle kulları var ki, yemin ettikleri zaman Allah onları yeminlerinden kurtarır.»(24)

Bu hüküm Kur'an-ı Kerim'deki şu ayete dayanmaktadır.

«Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır)...» (25)

Hadiste ki olay ayetteki "dişe diş" hükmüne dayanmaktadır. Bu ayet Tevrat'taki bir hükmü bildirdiğine göre eski şeriatlara uymamız gerekmektedir.

Karşı görüşe sahip olanlar ise Peygamberimizin "Allah'ın kitabı kısasa hükmediyor" sözünün "Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederse-
niz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.»(26) ayeti-
nin kapsamına girdiğini ileri sürmektedirler.(27)

7) İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre bir takım Yahudiler Peygamber Efendimiz (S.A.V)'e gelerek içlerinden bir erkekle bir kadının zinâ ettiğini söylediler ve ne hüküm vereceğin diye sordular. Peygamberimiz:

- Siz recm hakkında Tevrat'ta ne buluyorsunuz? diye sordu.

Onlar:

- Biz zinâ edenleri teşhir ederiz, bunlar bir değnekle de

---

(24) Buhârî, Tefsîru Sûrati'l-Mâide, 6.

(25) el-Mâide, 5/45.

(26) en-Nahl, 16/126.

(27) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 259.

dögülürler.

Abdullah b. Selâm:

- Yalan söylediniz! Tevrat'ta recm (ayeti) vardır, dedi. Bunun üzerine Tevrat'ı getirdiler ve açtılar. Yahudilerden birisi elini recm ayeti üzerine koyarak ondan önceki ve sonraki ayetleri okumaya başladı.

Abdullah b. Selâm, ona:

- Elini kaldır! dedi. Elini kaldırıncaya recm ayeti görünür verdi. Yahudiler:

- Ya Muhammed! Abdullah doğru söylemiştir. Tevrat'ta hakikaten recm ayeti vardır, dediler. Rasulüllah da bunların recm olunmalarına hükmetti ve recmolundular.(28)

İşte böylece Hz.Peygamber zina suçu ile getirilmiş olan Yahudi çiftine recm tatbik edebilmek için Tevrat'a müracaat etmiştir. Aynî, bu hadisin şerhinde nesh edilmedikçe geçmiş şeriatların bizim için geçerli olduğunu söylemiştir.(29)

Bu görüşü benimsemeyenler ise bu delile şöyle karşı çıkmaktadırlar. Peygamberimiz (S.A.V) Tevrat'taki hükmü inkar ettikleri için böyle bir yol takip etmiştir. Eger başka bir kitaba uyması gerekseydi Incil'e müracaat etmesi gerekirdi. Çünkü Incil, Tevrat'ın hükümlerini kaldırmıştır.(30)

8) Enes b. Mâlik'ten rivayet edilen bir hadiste, Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: «Kim namaz kılmayı uyuma ve unutma

(28) Buhârî, Hudûd, 24.

(29) el-Aynî, Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, XXIV, 19.

(30) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 260.

sebebiyle ihmal ederse, hatırlar hatırlamaz kılsın. O namazın bundan başka keffareti yoktur.» (31) Sonra da «Öyleyse bana ibadet ve beni anmak için namaz kıl» (32) ayetini okumuştur. Ayet Hz.Musa'dan bahsettiğine göre geçmiş şeriatlar İslâm Hukuku'na kaynak teşkil edebilecek özelliktedir.(33)

1) Bu konuda diğer bir rivayette Hz.Peygamber (S.A.V)'in saç bırakma tarzı ile alakalıdır. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre "Müşrik (Arap) ler saçlarını bir çizgiyle ayırırlardı. Yahudiler ise saçlarını ayırmaksızın bırakırlardı. Hz. Peygamber (S.A.V) vahiy gelmemiş hususlarda yahudi ve hristiyanlara uygunluğu severdi.(34) Böylece, başlangıçta saçlarını ayırmazken, daha sonra ayırdı." (35)

2) İbn Abbas şöyle buyurmuştur: «Nebi (S.A.V) Sâd Suresinde secde etti ve buyurdu ki: «Dâvud, tevbe etmek için secde etmişti, biz de şükür için secde ederiz.»(36)

Yine, Mücâhid, Sâd Suresinde niçin secde ediyorsun? diye İbn Abbas'a sormuş, o da: «Biz ona İshak ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik. Hepsini de doğru yola ilettik...İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy...»(37) ayetini okumuyor musun? (38) diye

(31) Buhârî, Mevâkitü's-Salât, 37.

(32) Tâhâ, 20/14.

(33) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 259; el-Amidî, a.g.e., III-IV, 381.

(34) Buhârî, Libâs, 70; Müslim, Fedâil, 90.

(35) Muhammed Hamîdullah, «İslâm Hukukunun Kaynakları Açısından Kitab-ı Mukaddes», (Trc: İbrahim Canan), A.Ü.İ.İ.F.D, sy.3, s.388.

(36) Nesâî, İftitâh, 48.

(37) el-En'âm, 6/84, 90.

(38) Buhârî, Tefsîru Sûrati Sâd, 1.

cevap vermiştir.(39)

Geçmiş şeriatların İslâm Hukukunda kaynak değeri taşıdığını kabul edenlerin ileri sürdükleri hadis delilleri ayetlere nisbetle görüşlerini daha iyi ortaya koymaktadır. Bu görüşe sahip olanların bazı akli delilleri de vardır.

bb) Akli Deliller

1) Muhammed Hamidullah şöyle demektedir: "Bir ayette Kur'an, muhsan olmayan zânilere vurulması gereken kamçı adedini beyan eder. Fakat muhsan olan zâniler hususunda susar. (40) Hz.Peygamber, kendi zamanında husule gelen çeşitli zina hadiselerinin hepsinde muhsan zâniler için recmetme cezası uygulamıştır. Hz.Ömer, Hz.Peygamber (S.A.V)'in bu uygulamasına atfen, Buhârî'nin rivayet ettiği hadis hakkında şunu söyler: "Recm Allah'ın emrinde gelmiştir. Bunun kitapta yokluğu kimseyi aldatıp saptırmazın ha." (41) Bazı müellifler Hz.Ömer'in "gerçeği söylemek gerekirse bana da öyle geliyor" bu sözü ile Tevratı kastedtiğini düşünmüşlerdir. Serahsî, Hz.Peygamber'le ilgili başka rivayetlere dayanarak aynı neticeye varır ve şöyle der: "Kur'an, Kitab-ı Mukaddes'in ahkâmını kısmi olarak tashih etmek için vâzih olarak kanun koydu, fakat bu eski şer-

(39) Ibn Arabî, a.g.e., II, 842; es-Şevkânî, a.g.e., s.240.

(40) en-Nûr, 24/2.

(41) Buhârî, Hudûd, 30.

riatten te'vid ettiği kânunlar hususunda ise sukut etti.(42)
(43)"

2) Kur'an ve sünnet nassı ile önceki şariatlardan birinin sabit olduğu ortaya çıkarsa, amel etmek vâcib olur. Nesh edildiğine dair delil olursa icâb etmez.(44) Bu izahıtan da anlaşıldığı gibi Kur'an ve Sünnet'in bildirdiği hükümler İslâm hukukuna kaynak teşkil etmektedir.

3) Bir peygamber ölüp, Allah yerine bir baskasını gönderince ölenin peygamberlik vasfı ondan alınmaz. Bu sebeple müslümanlar, bütün eski ilâhi tebligcilerin peygamberlik vasfını tanımak mecburiyetindedirler. Kur'an'da böyle emreder.
(45) «...Her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. O'nun (Allah'ın) peygamberlerinden hiç birini diğerlerinden ayıramayız (hepsine inanırız)...derler.»(46) Bu görüşe sahip olanlar Peygamberimize vahyedilmek şartı ile geçmiş şariatları kabul ettiklerini, yoksa Hristiyan ve Yahudilerin tahrif edilmiş kitapları ve din adamlarının nakli ile bize ulaşan eski şariatlara ait hükümlerin İslâm Hukukunda delil teşkil edemeyeceğini ileri sürmektedirler.(47) Ancak, ileri sürdükleri deliller bu fikirlerini ortaya koyma konusunda zayıf kalmaktadır. Ayrıca deliller iyice incelendiği zaman elde mevcut bulunan Tevrat ve Incil'e de uyulabileceği görüşü ortaya çıkmaktadır.

(42) Muhammed Hamîdullah, a.g.m., A.Ü.İ.İ.F.D, Sy.3, s.385.

(43) Serahsî'de açıkça böyle bir kayda rastlamadık.

(44) el-Bâcî, a.g.e., s.328.

(45) el-Bakara, 2/285.

(46) Muhammed Hamîdullah, a.g.m., A.Ü.İ.İ.F.D, Sy.3, s.375.

(47) El-Amidî, a.g.e., III-IV, 378; ez-Zuhaylî, II, 843.

2- Kaynak Değeri Taşımadığını Kabul Eden Görüş

İslâm âlimlerinden bir çoğu geçmiş şeriatların İslâm hukukuna kaynak teşkil edemeyeceğini ileri sürmektedirler. Çünkü Hz.Peygamber'e gönderilen İslâm şeriatı, Allah'a iman dışında, geçmiş peygamberlerin getirmiş oldukları bütün hükümleri yürürlükten kaldırmıştır.(48) Bu görüş sahiplerinin de akîf ve nakîf birçok delilleri bulunmaktadır.

a) Görüş Sahipleri

Kelamcılardan Eş'ariler ve Mu'tezililer bu görüşe sahiptir. Safiilerin tercih edilen görüşü ve Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer bir görüş bu doğrultudadır.(49) Ebu Hanife, peygamberlikten sonra Hz.Peygamber'in kendinden önceki bir şeriate uyduğunu kabul etmiyor.(50)

Ayrıca Gazzâlî (V.505/1111), Râzî (V.606/1209), Amidî (V.631/1234)(51)'de önceki şeriatlara uymanın gerekmediğini, dolayısıyla geçmiş şeriatlar İslâm Hukuku'nun kaynakları arasına dahil edilemez demektedirler.

Ebu İshak eş-Şirazî (V.476/1083)'nin son görüşüne göre Hz.Peygamber (S.A.V) geçmiş peygamberlerin şeriatlarına uyma-

(48) el-Bâcî, a.g.e., s.327.

(49) el-Bâcî, a.g.e., a.y., el-Amidî, a.g.e., III-IV, 378; ez-Zuhaylî, a.g.e., II, 839.

(50) el-Bâcî, a.g.e., a.y.

(51) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 246; el-Bâcî, a.g.e., a.y.; ez-Zuhaylî, a.g.e., II, 843; el-Amidî, a.g.e., III-IV, a.y.

mış, hatta bundan nehyedilmiştir.(52) İbn Sem'ânî (V. /) ve Havârezmî (V. /)'de aynı görüşü benimsemiştir.(53) İbn Hazm (V.456/1064) geçmiş peygamberlerin şeriatları, ihtiyat, istihsan, taklit, re'y, hitap ve kıyas ile dinde hüküm koymanın helal olmadığını söylemektedir.(54)

b) Delilleri

ba) Nakli Deliller

1) Geçmiş şeriatlara uymanın gerekmediğini söyleyenler «...Her birinize bir şeriat, bir yol verdik...»(55) ayetini delil göstermektedirler. Onlara göre bu ayet, her peygambere hususi bir şeriat ve nizam verildiğini beyan etmektedir. Öyle ise peygamberlerden hiç birinin şeriatı, bir diğerinin de şeriatı olamaz.(56)

2) Rivayet edildiğine göre, bir gün Hz.Peygamber (S.A.V) evinden çıktı ve Hz.Ömer'in elinde Tevrat'tan bir parça gördü ve kızarak dedi ki:

- Bu ne? Ben size tertemiz, saf bir kitap getirmedi mi? Eğer Hz.Musa hayatta olsaydı, bana tabi olmaktan başka bir şey yapamazdı.

Görüldüğü gibi Hz.Peygamber Tevrat'ın araştırılmasını

(52) el-Câsiye,45/18.

(53) es-Sevkânî,a.g.e.,s.240.

(54) İbn Hazm,El-Ihkâm fi Usuli'l-Ahkâm,I.160.

(55) el-Mâide,5/48.

(56) Kiye'l-Herrâsî,Ahkâmu'l-Kur'ân,III-IV,81;el-Kalvadânî,a.g.e.,II,412.

yasaklamıştır. O halde geçmiş şeriatlara uymak gerekmez.

Geçmiş şeriatların İslâm Hukuku'na kaynak teşkil edebileceğini savunanlar buradaki kastın elde mevcut olan Tevrat olduğunu, kendilerinin ise sadece Kur'an ve sünnette zikredilen geçmiş şeriatlara ait hükümlerin kaynak değeri taşıyabileceğini beyan etmektedirler.

Ancak karşı görüşe sahip olanlar, Hz.Peygamber'in kendi şeriatını her çeşit lekeden arındırılmış ve saf olduğunu beyan ettiği için, hangi şartlarda olursa olsun başka bir şeriata uymanın caiz olmadığını ileri sürmektedirler.(57)

Bu açıklamadan anladığımız kadarıyla bu görüşe sahip olanlar Kur'an ve sünnetteki eski şeriatlara ait hükümleri de kabul etmemektedirler. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, Kur'an ve sünnette zikredilen eski şeriatlara ait hükümler arı ve saf olan peygamberimizin şeriatına dahildir.

3) Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre peygamberimiz şöyle buyurmuştur: «Ben kırmızı derililere olduğu kadar siyah derililer için de gönderildim. Halbuki (diğer) peygamberlerin hiç birisi kendi kavminden başkasına gönderilmemiştir.»(59) Bu hadis gösterir ki, her peygamberin şeriatı kendi kavmini ilgilendirmektedir. Eger diğer peygamberlere

---

(57) el-Kalvadânî, a.g.e., II, 417.

(59) Müslim, Mesâcid, 3; Dârimî, Siyer, 29.

tabi olmamız gerekli olsaydı, önceki şeriatların hususiliğinden bahsedilemezdi.(60)

4) Hz.Peygamber (S.A.V), Muaz'ı Yemen'e gönderirken, ona şöyle dedi:

- Ne ile hükmedeceksin? Muaz:
- Allah'ın kitabı ile, Hz.Peygamber:
- Şayet onda (Allah'ın kitabında) bir şey bulamazsan? Muaz:
- Rasulüallah'ın sünneti ile, dedi. Hz.Peygamber:
- Onda da bir şey bulamazsan ne ile hükmedeceksin? dedi. D:
- Re'yimle hükmederim, dedi.

Bunun üzerine Allah Rasulü onun sözünü beğendi ve «Rasulünün elçisini, peygamberinin razı olduğu şekilde muvaffak kılan Allah'a hamd olsun» (61) diye duada bulunmuştur.

Burada ne peygamberimiz ve ne de Muaz geçmiş peygamberlerin kitaplarından ve sünnetlerinden söz etmemiştir.(62) Bu da gösteriyor ki, geçmiş şeriatlara uymak caiz değildir.

Bazıları buradaki "Allah'ın kitabı" tabirinden diğer kitaplar da anlaşılır demişlerdir. Fakat şu bir gerçektir ki, İslâm literatüründe "Allah'ın kitabı"ndan kasıt Kur'an-ı Kerim'dir.

Geçmiş şeriatların İslâm Hukuku'na kaynak teşkil etmeyesini savunanların delilleri birinci gruptakilere nisbetle

---

(60) el-Kalvadânî, a.g.e., II, 417.

(61) Ebû Dâvûd, Ecdiyye, II; Tirmizî, Ahkâm, 3.

(62) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 251; el-Kalvadânî, a.g.e., II, 419.

daha ikna edici görünmektedir. Bu görüşe sahip olanların çok sayıda akli delilleri de mevcuttur.

bb) Akli Deliller

1) Eger Peygamberimiz (S.A.V) eski şeriatlara tabi olsaydı; Zihar, Kazf ve miras taksimi gibi konularda geçmiş şeriatlara dayanarak hemen hüküm vermesi gerekirdi. Fakat böyle yapmamış, vahyin gelmesini beklemiştir. Nitekim O, zina suçu işlememiş bir yahudi çiftini recm hadisesinden başka hiç bir meselede eski şeriata müracaat etmemiştir.(63) Recm konusunda da Tevrat'a müracaat etmesinin sebebi Yahudilerin recm hükmünü inkar etmeleridir.(64)

2) Sayet Peygamber Efendimiz (S.A.V) eskilerin Şeriatına uysaydı, Kur'an ve Sünnet gibi konular nasıl biliniyorsa, bu konu da yeteri kadar bilinmeliydi. Yine sahabe vahiy kesildikten sonra ortaya çıkan çeşitli meseleler karşısında eski şeriatlardan hüküm aramalıydılar. Fakat böyle olmamış, yeni hükümleri Kur'an ve sünnete dayanarak çözmeye çalışmışlardır. Bu meselelere şunları örnek verebiliriz. Avl, Mehirsiz evlenmiş kadın, Ümmü veledin satışı, alkol içene verilecek ceza, vadeli olmayıp peşin olan bir ticari muamelede faiz, muta nikahı, öldürülen ceninin kan bedeli gibi meselelerdir.(65)

Bu görüşe sahip olanlar bu gibi meselelerin çözümünde

(63) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 253; el-Kalvadânî, a.g.e., II, 418.

(64) el-Kalvadânî, a.g.e., II, 418.

(65) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 253; el-Amidî, a.g.e., III-IV, 379; el-Kalvadânî, a.g.e., II, 419-420.

sahabenin geçmiş şeriatları delil olarak kullanmadıklarını ileri sürmektedirler.

3) İslâm âlimleri İslâm şeriatının geçmiş şeriatları neshettiği konusunda icma etmişlerdir. Burada peygamberimizin şeriatının tamamı kastedilmektedir. Eger O, başkasının şeriatına tabi olsaydı, Şâri' değil, nâkil olurdu. Kanun sahibi değil, kanun hikayecisi olurdu.(66)

4) Bu görüşte olanlar "Şeriat-ı Muhammediye" tabirinden hareketle şu delili ileri sürüyorlar. Eger Hz.Peygamber, seleflerinin dinine tabi olsaydı, onun şeriatı için "Şeriat-ı Muhammediye" denmezdi. Nitekim Peygamberimizin şeriatı ashabından hiç birine izafe edilmemiştir.(67)

5) Hz.Musa'dan önceki şeriatlar kayboldu, ona ulaşmak mümkün değildir. Hz.Musa'nın şeriatı da, Hz.İsa'nın şeriatı tarafından ilga edilmiştir. Hz.Peygamber'in Hz.İsa'nın şeriatına tabi olması da caiz değildir. Çünkü bu konuda icma' vardır. İslâm âlimleri Hz.Peygamber'in; Hz.Nuh'un, Hz.İbrahim'in Hz.Musa'nın şeriatına tabi olduğunu söylerken, hiç kimse Hz.İsa'nın şeriatına tabi olduğunu iddia etmemiştir.(68) O halde Peygamberimiz geçmiş şeriatın hiç birine uyması caiz değildir ve böyle bir şey de meydana gelmemiştir.

İkinci görüşe sahip olanların delilleri daha kuvvetli

---

(66) el-Bazzâli, a.g.e., I, 254; el-Amidî, a.g.e., III-IV, 379.

(67) el-Kalvadânî, a.g.e., II, 412, 420.

(68) el-Kalvadânî, a.g.e., II, 420 vd.

görülmektedir. Fakat deliller iyi incelendiği zaman anlaşılacağı gibi, bu görüş sahipleri de konuya Kur'an ve sünnet açısından değil de, elde mevcut bulunan Tevrat ve İncil açısından bakmaktadırlar. Halbuki Peygamberimizin geçmiş şeriatlarla amel ettiğini ve geçmiş şeriatların İslâm Hukuku için kaynak teşkil edebileceğini savunanlar, geçmiş şeriatlara ait hükümlerin Kur'an ve Sünnette zikredilmesini şart koşmuşlardır.

3- Konunun Araştırılması Gerektiğini Savunan Görüş

Bir çok İslâm âlimi, bu konuda üçüncü bir görüş olmasının mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bunların başında Amidi gelmektedir.(69) Fakat İbn Kuşeyrî (V.465/1072) ve İbn Burhan (V.518/1124)'ın belirttiklerine göre, bu konuda da sahih bir delil bulununcaya kadar araştırma yapılması gerekmektedir.(70)

Ebu Zehra ve Zeydan bu konuda tartışmanın gereğinin olmadığını, çünkü, Kur'an ve sünnette zikredilen öncekilere ait şer'î hükmün onlara has olup olmadığını gösteren karineler Kur'an ve sünnette zikredilmiştir, demektedirler. Mesela «Yahudilere tırnaklı her hayvanı haram kıldık. Onlara sığır ve davarın sırt, bağırsak ve kemik yağları hariç, iç yağlarını da haram kıldık...»(71) ayetinden anlaşılıyor ki bu hüküm, yalnız yahudiler içindir.

(69) el-Amidî, a.g.e., III-IV, 385.

(70) eş-Şevkânî, a.g.e., s.240; ez-Zuhaylî, a.g.e., II, 844.

(71) el-En'âm, 6/146.

Hükmün özel olarak öncekilere ait olduğu tesbit edilemezse, o hükmün her zaman için geçerli ve umum olduğunu ifade eden bir şey bulunur. Buna Kısas ayeti (72) misal olarak verilebilir. Bu ayetin hüküm bakımından bizim için de geçerli olduğu Hz.Peygamber (S.A.V)'in «Cana can kısas vardır» (73) hadisiyle kuvvet kazanmaktadır.(74)

Bütün bu izahlardan sonra tercih edilecek görüş şu olacaktır. Kur'an ve sünnette geçen ve bizim için geçerli olup olmadığı konusunda her hangi bir açıklık bulunmayan eski şeriatlara ait hükümler, bizim için geçerlidir ve İslâm Hukuku'nun kaynakları arasında sayılmalıdır.

II. KUR'AN VE SÜNNETTE YER ALMAYAN GEÇMİŞ ŞERİATLARA

AIT HÜKÜMLERİN İSLAM HUKUKUNDAKİ KAYNAK DEĞERİ

Yukarıda, geçmiş şeriatlara ait hükümleri Kur'an ve Sünnet'te geçenler ve geçmeyenler diye ikiye ayırmış ve birinci kısımda yer alanların kaynak değerini incelemiştik. Bu bölümde ise Kur'an ve Sünnet'te yer almayan ve de, bugün elimizde mevcut Tevrat ve İncil de yer alan hükümlerin kaynak değeri üzerinde duracağız.

---

(72) el-Mâide,5/45.

(73) Buhârî,Diyât,6;Müslim,Kasâme,25,26;Tirmizî,Diyât,10.

(74) Zeydân,el-Vecîz,s.266;Ebû Zehrâ,Usûlü'l-Fıkh,s.308.

İslâm âlimlerinin çoğuna göre Kur'an ve sünnette yer almayan eski şeriatlara ait hükümler bizim için geçerli değildir ve de bu konuda İslâm âlimleri arasında görüş birliği vardır.(75)

Ebü Mansur Maturidî (V.333/944), Ebu Zeyd Debûsî (V.430/1039) ve Pezdevî ve Serahsî'nin de içinde bulunduğu Müteahhîrûn âlimlerinin (76) çoğuna göre, Kitap ve sünnette zikredilmeyen eski şeriatlara ait hükümler bizim için delil olmaz. Bu hükümler ister ellerinde bulunan kitaplarında zikredilsin, isterse sonradan müslüman olan kimseler tarafından nakledilsin, durum değişmez. Çünkü onlar, ellerindeki kitaplarını tahrif ettikleri gibi, naklettiklerine de güvenilmez. Daha sonra müslüman olan Yahudi ve Hristiyanlara güvenilmeme sebebi, naklettikleri şeylerin tahrif edilmiş kitaplardan alınmış olma ihtimalidir.(77)

Mustafa Şelebî'de geçmiş şeriatları ancak onlardan nakil yolu ile öğrenilebileceğini, ancak kendi kitaplarını tahrif ve tebdil ettiklerine göre onlara inanmanın mümkün olamayacağını ileri sürerek; daha önce verdiğimiz Hz.Ömer'in elindeki Tevrat parçası ile alakalı hadisi (78) delil olarak zikrediyor.(79) Ayrıca Hz.Peygamber'in tuttuğu ve Yahudilere ait o-

(75) Zeydân, a.g.e., s.264; ez-Zuhaylî, a.g.e.II, 842; Zekiyyüddîn Şa'bân, a.g.e., s.130.

(76) el-Halvânî (V.465/1063) ile Hafızü'd-Dîn el-Buhârî (V.693/1249) arasındaki Hanefî âlimleri (Bkz.Hamdi Döndüren, Alım Satımında Kâr Hadleri, s.235)

(77) es-Serahsî, a.g.e., I, 99 vd; Abdülaziz el-Buhârî, a.g.e., III, 213.

(78) Bkz. Birinci Bölüm, s.50-51.

(79) Şelebî, a.g.e., I, 350.

lan aşure orucunu ise tafsili hükümler gelmeden önce Peygamberimiz'in ictihadına yorumluyor.(80)

Ibn Hazm, Yüce Allah, tahrif edildiğini bildirdiği halde (81) Peygamberimiz'in geçmiş şeriatların kitapları ile hüküm verdiğini iddia etmek büyük bir küfür olduğunu (82) söylüyor. Yine Ibn Hazm, «İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği (hükümler) ile hükümler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fasıklardır.» (83) ayetini yorumlarken sunları söylemektedir:

"Bu ayette iki müslüman arasında hüküm vermek geçerli değildir ve bu konuda da ihtilaf yoktur. Çünkü bu ayet neshe-dilmiştir. İslâm şeriatında hakkında nas olmayan konularda incil ile hükmeden kafirdir, müşrikdir ve İslâm'dan çıkmıştır."(84)

Her ne kadar bu konuda ittifak olduğu söylene de, aksi fikre meyleden İslâm âlimleri de mevcuttur. Bu konuda en geniş tartışmaya neden olan olay, Hz.Peygamber'in iki Yahudiyi recmederken hüküm konusunda Teyrat'a müracaat etmesidir.(85) Hatta bu konuda ihtilaf sebeplerinden birisi de Hz.Peygamber'in «Teyrat'ın hükmüyle hükmediyorum»(86) buyurmasıdır.

---

(80) Şelebî, a.g.e., I, 355.

(81) el-Bakara, 27146; Al-i İmrân, 3/78; en-Nisâ, 4/46; el-Mâide, 5/13; Ayrıca çalışmamızın giriş bölümü, s.31 vd. bkz.

(82) Ibn Hazm, a.g.e., I.179.

(83) el-Mâide, 5/47.

(84) Ibn Hazm, a.g.e., I.173.

(85) Buhârî, Hudûd, 24.

(86) Ebû Dâvud, Hudûd, 25.

Aslında bu hadisten anlaşılın mana şu olmalıdır. İslâm seriatında da muhsan zânilere Allah tarafından verilen ceza, Tevrat'taki gibi recmedilmektir. Nitekim bu konudaki açıklamalar tezimizin ikinci bölümündeki "recm" konusunda gelecektir.

Bazı İslâm âlimleri de bu konuda şöyle yorum yapmaktadırlar. Peygamberimiz (S.A.V)'in Tevrat'taki hükmü sormasının sebebi, bazı yahudi âlimlerinin Tevrat'ta yazılı olan recim ile alakalı hükmü inkar etmeleridir. Bu sayede Hz.Peygamber onların yalancılığını ortaya koymuştur.(87)

Bazılarına göre Hz.Peygamber'in ve müslüman olan ehl-i kitabın Tevrat ve İncil'den naklettikleri sözler nesh ve tahsis edilmediği müddetçe bizim için geçerlidir, çünkü Hz.Peygamber (S.A.V) vahiy gelmeyen konularda ehl-i kitaba uymaktan hoşlanıyordu.(88) Hadisten de açıkça anlaşıldığı gibi vahiy gelmeyen konularda ehl-i kitaba tabi oluyordu.(89)

Bu konuda en fazla göze çarpan İslâm âlimlerinin başında Kurtubî (V.671/1272) gelmektedir. Kurtubî'nin dedigine göre bazı âlimler, nass bulunmayan konularda önceki Peygamberlerin seriatına tabi olmanın vacib olduğu hükmüne varmışlardır.(90) Ayrıca Kurtubî, Hz.Peygamber (S.A.V)'in «Tevrat'taki hükümle

---

(87) el-Amidî, a.g.e., III-IV, 381.

(88) Buhârî, Libâs, 70; Müslim, Fedâil, 90.

(89) eş-Şevkânî, a.g.e., s.240.

(90) el-Kurtubî, a.g.e., VII, 25.

hükmediyorum» (91) sözünden kastın elde mevcut olan Tevrat olduğunu söylüyor.(92)

Tâlut'un ve Câlut'un orduları karşı karşıya geldikleri zaman Tâlut şöyle dedi: "Câlut'u kim öldürürse kızımı ona vereceğim ve malımla da onu zengin edeceğim"(93) Kurtubî bu sözü naklederek şöyle demektedir: "Bu hüküm bizim şeriatımızda da vardır. İmam şöyle diyebilir: "Kim bir baş getirirse (biri öldürürse) veya bir esir alırsa, kendisine şu verilecektir."(94) Bu hüküm bizim şeriatımızda da vardır. Nitekim Peygamber Efendimiz (S.A.V) şöyle buyurmaktadır: «Kim bir kişiyi öldürürse kendisine şunlar şunlar verilecek ve kim bir kişiyi esir alırsa şunlar şunlar verilecektir.»(95) Buna göre komutan, savaş esnasında askerlerine başarı karşılığında ganimetten fazla pay vereceğini söyleyebilir.(96) Kurtubî açık açık söylemese de Peygamberimiz'in bu hükmü Tevrat'tan aldığını imâ etmektedir. Bize göre bu yanlıştır. Peygamberimiz (S.A.V) şâri' olduğuna göre bu hükmü eski şeriatta olupta bizde de geçerli olduğuna dair delil bulunan hükümler sınıfına katmak daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Yine Tâlut'un bu sözüne dayanarak savastan önce yapılacak olan mübarezenin, Komutanın iznine bağlı olduğu hükmünü

(91) Ebû Dâvud, Hudûd, 25.

(92) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 116.

(93) Tevrat, I. Samuel, 17/25; el-Kurtubî, a.g.e., III, 168.

(94) el-Kurtubî, a.g.e., IV, 168.

(95) Ebû Dâvud, Cihâd, 144-145.

(96) Abdulgani el-Meydânî, el-Lübâb, IV, 130; el-Mevsilî, el-ihtiyâr Li Ta'lîl'i Muhtâr, IV, 132.

ortaya koymuştur. Bu da İslâm şeriatında mevcuttur. Ahmed b. Hambel'e göre mübareze komutanın izni ile olur. İmam Mâlik ise mübareze yapmanın mübah olduğunu zikretmekle beraber imamın iznini zikretmemiştir. Şayet imam mübarezeyi yasaklarsa, mübareze etmek onun emrine bağlıdır. (97) Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi Kurtubî, Kur'an ve sünnet dışındaki geçmiş şeriatlara ait hükümlerin İslâm Hukuku'nun kaynakları arasında sayılabileceğini kabul etmektedir.

Günümüz âlimlerinden Hamidullah da bu konuya Kurtubî gibi yaklaşarak şöyle demektedir: "Hz. Peygamber, kendi zamanında meydana gelen zinâ hadiselerinin hepsinde muhsan zâniler için recmetme cezası uygulamıştır. Halife Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in tatbikatına atfen, Buhârî'nin rivayet ettiği üzere şunu söylemiştir: «Recm, Allah'ın emrinde gelmiştir. Bunun kitapta yokluğu kimseyi aldatıp saptırmasın ha» (98) Bazı müellifler bu sözünde Hz. Ömer'in Tevrat'ı kastedtiğini düşünmüşlerdir. Gerçeği söylemek gerekirse bana da öyle geliyor." (99) Hamidullah'ın bu sözlerinden de anlaşılacağı gibi, Kur'an ve Sünnet dışındaki kaynaklardan elde edilebilecek öncekilerin şeriatlarına ait hükümler, İslâm şeriatına kaynak teşkil etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V) nas bulunmayan konularda Tevrat'a uymuştur.

Bütün bu bilgiler altında şu sonuca varabiliriz: İslâm âlimlerinden çoğu Kur'an ve Sünnet'te yer almayan geçmiş şeri

(97) el-Kurtubî, a.g.e., III, 168.

(98) Buhârî, Hudûd, 30.

(99) Muhammed Hamidullah, a.g.m., A.Ü.İ.İ.F.D.Sy.3, s.385.

atlara ait hükümlerin İslâm Hukuku için kaynak teşkil edemeyeceğini iddia ederken; az da olsa bir kısmı olabileceğini kabul etmişlerdir. Bize göre birinci görüş Tevrat ve İncil'in tahrif edilmesinden dolayı daha isabetlidir. Eğer Hz.Peygamber'in zaman zaman Tevrat'a müracaat ettiği konusu gündeme getirilirse şu cevabı vermek mümkündür:

Şâri olan Allah, geçmiş şeriatlarda olan bazı hükümleri İslâm Ümmeti için de şeriat yaptı. Hz.Peygamber (S.A.V)' de bir şâri' olduğuna göre eski şeriatlara dayanarak verdiği iddia edilen hükümleri, geçmiş şeriatlarda olup da İslâm şeriatında da geçerli olduğuna dair delil bulunan hükümler sınıfına katmak gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE SÜNNET'TE GEÇEN ÖNCEKİ ŞERİATLARIN İSLAM HUKUKU'NDAKİ YERİ

Çalışmamızın birinci bölümünde Kur'an ve sünnet ile muharref Tevrat ve İncil'deki geçmiş şeriatlara ait hükümlerin İslâm Hukuku'nun kaynakları arasında sayılıp sayılamayacağını ortaya koymaya çalıştık.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur'an ve sünnet, geçmiş şeriatlara ait hükümler karşısında üç tavır ortaya koymaktadır. Bu hükümlerden bir kısmı İslâm ümmeti için yürürlükten kaldırılmış, bir kısmı bir takım değişikliklerle beraber devam ettirilmiş ve bir kısmında ise geçerli olup olmadığı konusunda her hangi bir açıklama yapılmamıştır. Biz burada bu hükümleri ayrı ayrı ele alarak incelemeye çalışacağız.

I. BAĞLAYICI OLMAYAN HÜKÜMLER

Bunlar müslümanlar açısından Mensûh (yürürlükten kaldırılmış) olduğuna dair delil bulunan hükümlerdir. Nesh edilen bu gibi hükümlerin İslâm Hukuku'na kaynak teşkil edemeyeceği konusunda İslâm âlimleri fikir birliği içindedir.(1) Biz burada bu çeşit hükümlere bazı örnekler vereceğiz. Ancak, Kur'an ve Sünnet'te geçen eski şeriatlara ait bir hüküm, İslâm şeriatı gelmeden önce başka bir şeriat tarafından nesh edilmiş olabilir, fakat çalışmamızın giriş bölümünde de izah ettiğimiz

(1) Zekiyüddin Şa'ban, Usûlü'l-Fıkh (çev.İ.Kâfi Dönmez), s.180

gibi muharref Tevrat ve incil'e güvenilemeyeceği için; bu gibi eski şeriatlara ait hükümlerin nesh edildiğini Kur'an ve Sünnet ile tesbit etmeye çalışacağız.

A. BAZI YIYECEKLERİN YASAK EDİLMESİ

Allahu Teala yaptıkları yüzünden yahudilere bazı yiyecekleri yasaklamıştır. Aşağıdaki ayet bunu ifade etmektedir:

«Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında yahut bağırsaklarında taşıdıkları yada kemige karışan yağlar hariç olmak üzere sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram kıldık. Bu, zulümleri yüzünden onlara verdiğimiz cezadır. Biz elbette doğru söyleyeniz.» (2)

Yüce Allah bu ayette yahudilere has olmak üzere koyduğu yasaklardan bahsetmektedir. Ayetin sonunda ise bu yasakların konulma sebebi açıklanmaktadır. Bir önceki ayette müslümanlar için yasaklananlar sayılmıştır. Buna göre ikinci ayette yahudiler için haram kılınan hayvanların müslümanlar için helal kılındığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu ayetteki yasaklar önceki ayette zikredilmemektedir. Bu yasaklanan yiyeceklerin haram olma hükmü islâm'da nesh edilmiştir.

B. GANİMETLERİN HELAL KILINMASI

Savaş neticesinde düşmandan alınan mallara ganimet denir. Önceki ümmetlere ganimet haramdı. Bu konuda Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: «Bana ganimetler helal kılındı. Hal-

---

(2) el-En'âm,6/146.

buki benden önce hiç bir kimseye helal değildi.(3) Hadisten anlaşılacağı gibi önceki ümmetlere haram olan ganimet İslâm Ümmetine helal kılınmıştır.

C. AVRET YERİNİ BAŞKASINA GÖSTERMENİN YASAKLANMASI

Hz.Musa'nın şeriatında gusul yaparken örtünmek vacip değildi. Bu konuda şöyle bir hadis varid olmuştur.

Peygamber (A.S) şöyle buyurmuştur: «İsrailoğulları çıplak ve birbirine baka baka yıkanırdı. Musa ise üstün edebinden yalnız yıkanırdı. İsrailoğulları "Vallahi Musa'yı bizimle beraber yıkanmaktan meneden şey mutlaka kasığının çıkık olmasıdır." diyerek Hz.Musa'ya eziyet ederlerdi.»(4)

Hadisten anlaşıldığına göre Hz.Musa'nın ayrı yıkanmasının sebebi hayasının diğer insanlardan daha üstün olmasıydı. Yoksa bu hüküm kendisine has değildi. İslâm'da kişinin avret yerini başkasına göstermesi ve başkasının avret yerine bakması haram kılınmıştır. Karı-koca bu hükümden istisna edilmiştir.

D. CUMARTESİ ÇALIŞMA VE AV YAPMA YASABİNİN KALDIRILMASI

Yüce Allah Yahudilere cumartesi günü avlanmayı (5) ve çalışmayı yasaklamıştı. Hatta Musa (A.S)'dan rivayet edildiğine göre cumartesi günü kamyş taşıyan birini görmüş ve boy-

(3) Buhârî, Teyemmüm, 1; Müslim, Mesâcid, 3, 5.

(4) Buhârî, Gusul, 20.

(5) el-Kurtubî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an, II, 20.

nunu vurmustu.(6) Bu hükmü Yüce Allah şöyle beyan etmektedir:

«Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.»(7)

«İçinizden cumartesi günü azgınlık edip de, bu yüzden kendilerine: Aşağılık maymunlar olun! dediklerimizi elbette bilmektesiniz.» (8)

İslâm şeriatında bu hükümler neshedildi.(9) Hatta İslâm şeriatında hiçbir gün için böyle yasak getirilmemiş, cuma namazından sonra yer yüzüne dağılıp rızık aranması tavsiye edilmiştir.(10)

E. TEVBE İÇİN KİŞİNİN KENDİNİ ÖLDÜRME HÜKMÜNÜN

KALDIRILMASI

«Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi (kötü duygularınızı)

(6) el-Kurtubî, a.g.e., VII, 191.

(7) el-A'raf, 7/163.

(8) el-Bakara, 2/65.

(9) el-Kalvadâni, et-Temhîd Fi Usûli'l-Fıkh, II, 422.

(10) el-Cuma', 62/10.

öldürün....»(11)

Bu ayetten anladığımıza göre yahudiler, tevbe edebilmek için kendilerini öldürmek zorunda idiler.(12) Bu hükmün şeriatımızda kaldırıldığına dair icma vardır.(13)

F. HEYKEL VE RESİM YAPMANIN YASAKLANMASI

Kur'an-ı Kerim ve sünnet'ten anladığımız kadarıyla önceki şeriatlarda resim ve heykel yapmak caizdi. Bu durum Kur'an da şöyle bildirilmektedir: «Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı....»(14)

Bu ayet Hz.Süleyman'ın şeriatında heykel ve resim gibi şeyleri yapmanın mübah olduğuna delalet etmektedir.(15) Hz. Peygamber (S.A.V.)'den gelen bir rivayette de şöyle buyurulmaktadır. «O topluluktan salih bir kişi ölünce kabrinin üzerine bir mescid yapılır ve mescid resimlerle süslenirdi.»(16) Bu hüküm Nuh'un şeriatında da vardı.(17)

İslâm şeriatında heykel ve resim gibi şeyler yapmak yasaklanmıştır.(18) Peygamberimiz (S.A.V), içinde resim bulunan

(11) el-Bakara,2/54.

(12) el-Beyzâvî,Envâru't-Tenzîl,I,147,el-Cassâs,Ahkâmu'l Kur'an,II,280.

(13) İbn Hazm,El-İhkâm Fî Usûli'l-Ahkâm, I,168.

(14) Sebe,34/13.

(15) el-Cassâs, Ahkâmu'l-Kur'an,V,246.

(16) Buhâri,Salât,48.54.

(17) Nuh,71/23;el-Kurtubî,a.g.e.,XVIII,199.

(18) el-Cassâs,a.g.e.,V,a.y.

(asılı) bir eve meleklerin girmeyeceğini (19), tasvir yapanlara Allah'ın lanet ettiğini (20) ve tasvir yapana kıyamet gününde yaptığı şeye can vermesinin emredileceğini, şayet bunu yapamazsa -ki yapamayacak- cehenneme gireceğini (21) bildirmektedir.

G. HIRSIZLIK YAPAN KİMSENİN MAL SAHİBİNİN MÜLKÜNE GİRME HÜKMÜNÜN KALDIRILMASI

Hz.Yakub'un şeriatında hırsızlık yapan kişinin cezası, malı çalınan kişinin mülküne girmektir. Bu hükmü Kur'an şöyle ifade etmektedir. «Onun cezası kayıp esya kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız, dediler.»(22) Ayetten de açıkça anlaşılacağı gibi hırsızlık yapan kimse malını çaldığı kimsenin kölesi olur (23), bir yıl boyunca o kişinin emri altında bulunurdu.(24) İslâm şeriatı bu hükmü nesh etmiş, her hangi bir ihtiyacı olmaksızın hırsızlık yapanın cezasını "el kesme" olarak kabul etmiştir.(25)

H. KIBLENİN DEĞİŞTİRİLMESİ

Müslümanlar Mekke döneminde namaz kılarken Kudüs'teki Beyt-i Makdis (Mescid-i Akse)'e yöneliyor, Kâbe'yi de önleri-

(19) Buhârî, Bedü'l-Halk, 7, 17; Ebû Dâvud, Tahâret, 89.

(20) Buhârî, Buyû, 35, Talak, 51, Libâs, 96.

(21) Buhârî, Buyû, 104; Müslim, Libâs, 100; Tirmizî, Libâs, 19.

(22) Yûsuf, 12/75.

(23) en-Nesefî, et-Tefsîr (Mecmau't-Tefsîr), III, 436; el-Beyzâvî, Envâru't-Tenzîl, I, 503; Elmalılı, Hak Dîni, IV, 2899.

(24) en-Nesefî, a.g.e., III, a.y.

(25) el-Mâide, 5/38.

ne aldıkları için aynı zamanda hem Kâbe'ye, hem de Beyt-i Makdis'e dönerek namaz kılmış oluyorlardı. Medine'ye hicret edince bu imkan ortadan kalktı. Araplar yıllardan beri Kâbe'yi mukaddes biliyor, oraya hürmet ediyorlardı; namazda da oraya yönelmek isterlerdi. Ancak ilk kibleye yönelerek namaz kılmının da hikmetleri vardı. Bir yandan içi henüz putlarla dolu olan Kâbe'ye ibadette yönelmemek sureti ile tevhid korunuyor, müşrik araplara muhalefet edilmiş oluyor, diğer yandan yahudilerin gönlü İslâm'a ısındırılıyordu. Bu geçici müddet dolunca müslümanlar Kâbe'ye yönelmeye alıştırdılar. Önce «Doğu ve Batı Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır...»(26) buyrulularak şuraya veya buraya yönelmenin sembol olduğu, gönüllerin yöneldiği varlığın bir tek olup asla değişmediği anlatılmış oldu. Hz.Peygamber de Kâbe'ye yönelmeyi arzu ediyordu. Nihayet «Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. Hemen seni hoşnut olacağın bir kibleye doğru döndürüyoruz. Yüzünü artık Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, yüzlerinizi o tarafa çevirin...»(27) buyrulularak müslümanların ebedi kibleleri belirlenmiş oldu.

Geçmiş şeriatlarda olup ta İslâm'ın yürürlükten kaldırdığı hükümler sadece bunlardan ibaret değildir. İslâm şeriatının nesh ettiği geçmiş şeriatlara ait bazı hükümlerin bulunduğunu göstermek için bu örneklerin yeterli olacağı kana-

---

(26) el-Bakara,2/113.

(27) el-Bakara,2/144.

tindeyiz.

II. BAĞLAYICI OLAN HÜKÜMLER

Bu çeşit hükümler, geçmiş şeriatlarda olduğu gibi müslümanlar hakkında da geçerli olduğuna dair delil bulunan hükümlerdir. Bunlar, müslümanlar için de bağlayıcıdır. Çünkü Kur'an ve Sünnet'teki ifadeler bu tür hükümlerin İslâm Dini'nin çerçevesinde bırakıldığını göstermektedir. Ancak İslâm bu gibi hükümlerde bazı değişiklikler yapmıştır. Ancak bu değişikliklerle beraber geçerli sayılmıştır.

A. NAMAZ VE ZEKAT

Kur'an-ı Kerim'de, geçmiş şeriatların bir çoğunda namaz olduğuna dair ayetler vardır. Bazı ayetlerde zekatla beraber zikredildiği için her ikisini aynı başlık altında sunuyoruz.

«Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl.» (28) Bu ayette Hz. Musa'ya namaz emredilmiştir. Yine İsrailoğullarına hitaben «Namazı tam kılın, zekatı hakkıyla verin, rukû edenlerle beraber rukû edin.»(29) buyurulmaktadır.

«(Rasulüm!) Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sadıktı, Rasul ve Nebî idi. Halkına namazı ve zekatı emrederdi; Rabbinizden de hoşnutluk kazanmış bir kimse idi.» (30)

---

(28) Tâhâ, 20/14.

(29) el-Bakara, 2/43.

(30) Meryem, 19/54-55.

Bu ayetten anlaşıldığına göre Hz.İsmail ümmetine, akrabalarına ve ehline namazı ve zekatı emrediyordu. Yine Lokman (A.S) oğluna şu tavsiyelerde bulunuyordu: «Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.» (31)

Yine bir hadiste nakledildiğine göre Hz.Musa, mirac gecesini Peygamberimiz'e, İsrailoğullarına günde iki vakit namaz farz kılındığını, fakat onların bunu bile eda edemediklerini söyleyerek; beş vakit olarak farz kılınan namazın daha da azaltılmasını Allah'tan istemesini tavsiye etmiştir.(32)

İslâm şeriatında namaz beş vakte indirilmiştir. Zekat konusuna gelince İsrailoğulları mallarının dörtte birini zekat olarak verirken (33), İslâm şeriatında bu oran kırkda birine indirilmiştir.

B. ORUÇ

Aşağıdaki ayet geçmiş şeriatlarda oruç ibadetinin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

«Ey İman Edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.»(34)

Mücahid (V.104/722)'den gelen bir rivayete göre Yüce

(31) Lokmân,31/17.

(32) Nesâî,Salât,1.

(33) el-Beyzâvî,Envâru't-Tenzîl,II,147,Ebu's-Suûd,İrşâdu Akli's-Selîm...,I,277.

(34) el-Bakara,2/183.

Allah her ümmete ramazan orucunu farz kıldı. Sa'bî (V.109/727) ve Katâde (V.117/735)'ye göre ise ramazan orucu sadece Musa ve İsa kavmine farz kılınmıştı.(35) Sonuç ne olursa olsun bu ayet geçmiş ümmetlerde orucun farz olduğunu bildirmektedir.

Geçmiş ümmetlerde visal orucu vardı. Bir kişi güneş battıktan sonra uyursa gece uyansa bile artık yiyemez, içemez ve cinsi münasebette bulunamazdı.(36) Bir hadislerinde Hz. Peygamber (S.A.V) bu hükmü şöyle bildirmektedir: «Bizim orucumuz ile ehl-i kitabın orucu arasındaki fark sahur yemeğidir.»(37) Visal orucu İslâm'ın ilk zamanlarında da vardı, fakat «Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı.....» (38) ayetiyle bu uygulama kaldırılmıştır. Ayrıca Âsure (39) orucunun vacibliği ramazan orucu ile nesh edilmiştir.(40)

C. HAC VE UMRE

Hac ve Umre ibadetleri, İslâm'dan önce de bilinen ve araplarca yapılan bir ibadet idi. Bu ibadetin Hz.İbrahim zamanına kadar uzandığını gösteren ayetler vardır.

«Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı:) «Ey Rabbimiz!

(35) el-Kurtubî, a.g.e., II, 184.

(36) el-Kurtubî, a.g.e., II, a.y.

(37) Ebû Dâvûd, Savm, 16.

(38) el-Bakara, 2/187.

(39) Yahudilerin Muharrem ayının 10. günü tuttıkları oruç.

(40) el-Kurtubî, a.g.e., II, 185.

bizden bunu kabul buyur; süphesiz sen isitensin, bilensin. Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibadet usullerini göster, tevbemizi kabul et...»(41)

Ayette geçen "menâsik" kelimesinde âlimler ihtilaf etmişlerdir. Kimisi buradaki mananın hac ve haccın yapılış tarzı olduğunu ileri sürmüşlerdir.(42)

«Bir zamanlar evin (Kâbe'nin) yerini hazırlamış ve ona (şöyle demiştik): «Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rukû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut, insanlar için haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde, kendilerine ait bir takım faydaları yakinen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini anmaları (kurban kesmeleri için) sana (Kâbe'ye) gelsinler. Artık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedirin. Sonra kirlerini giderin; adaklarını yerine getirsinler ve o eski evi (Kâbe'yi) tavaf etsinler.»(43)

Araplar,Hz.İbrahim'in öğrettiği hac ibadetini kısmen değiştirmişler; Arafe vakfesini, Safa ile Merve arasındaki sa'yı terketmişler, hac aylarını da işlerine geldiği gibi ayar-

---

(41) el-Bakara,2/127-128.

(42) el-Kurtubî,a.g.e.,II,87.

(43) el-Hac,22/26-29.

lamışlardı.(44) Ayrıca araplar, İslâm'dan önce genellikle Kâbe'yi çıplak tavaf ederler, içinde günah işledikleri elbise ile tavafı caiz görmezlerdi. Çıplak tavaf veda haccından bir önceki hac mevsiminde yasaklandı.(45)

D. KURBAN

İlk kurban Hz.Adem'e kadar dayanmaktadır.(46) Ancak, İslâm'ın ortaya koyduğu tarzdaki kurban Hz.Ibrahim (A.S)'e dayanmaktadır. Aşağıdaki ayet ve hadis bunu ifade etmektedir.

«Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çığa erişince: "Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?" dedi. O da cevaben: "Babacığım! Enrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun," dedi. Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca: «Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu gerçekten, çok açık bir imtihandır, diye seslendik. Biz oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik.»(47) Ayrıca Zeyd b. Erkam'ın naklettiği bir hadiste Peygamberimiz (S.A.V) ile ashâbı arasında şöyle bir konuşma geçmektedir.

- Ey Allah'ın Elçisi! Şu udhiyeler (bayramda kesilen kurbanlar nedir? dediler. Hz.Peygamber:

- Babanız İbrahim'in sünnetidir. diye cevap verdi. Sahabiler:

---

(44) Hayrettin Karaman,İslâm Hukuk Tarihi,s.90.

(45) Buhârî,Hacc,67;Hayrettin Karaman,a.g.e.,s.98.

(46) el-Mâide,5/27.

(47) es-Sâffât,37/102-107.

- Peki kurbanlarda bizim için ne var? Ya Rasulallah! dediler. Peygamberimiz:

- Her kıla karşılık bir hasene var, dedi. Sahabiler:

- Ya yün (Kesilen kurban koyun cinsi olunca) ? dediler, Rasulallah:

- Yünün her bir kılına karşılık bir hasene (vardır) buyurdu.(48)

Yukarıda zikrettiğimiz ayet ve hadis İslâm'ın ortaya koyduğu kurban hükmünün Hz.İbrahim'den başladığını ortaya koymaktadır. Şayet kurban olayı Hz.Adem (A.S) ile başlamış olsaydı hadiste "Babanız İbrahim'in sünneti" şeklinde değil "Babanız Adem'in sünneti" denmesi gerekirdi. Eski şeriatlarda olan bu uygulama İslâm şeriatı tarafından benimsenmiş ve Keşer Suresinin ikinci ayeti ile bu hüküm devam etmektedir.

E. NİKAH

İslâm şeriatında olduğu gibi geçmiş şeriatlarda da nikah müessesesi mevcuttur. Bu konuya en iyi ışık tutan yine Kur'an'dır. Kur'an-ı Kerim Hz.Musa ile Hz.Suayb arasındaki bu olayı şöyle haber vermektedir.

«(Suayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın.»(49)

---

(48) İbn Mâce, Edâhî, 3.

(49) el-Kasâs, 28/27.

Bu ayeti sadece eski şeriatlarda nikah olayının mevcut olduğunu tesbit etmek için zikrettik. Ayetle alakalı asıl hükümler ileride ele alınacaktır.

F. KISAS

Allah bütün şeriatlarda üç şey dışında öldürmeyi yasak kılmıştır. Bu üç şey; imandan sonra küfre düşmek, evlendikten sonra zina etmek ve haksız yere birini öldürmektir.(50) O halde bütün şeriatlarda haksız yere birini öldürene ceza vardır. Bu cezaların en adil olanı kısas olmalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim bu hükmü şöyle ifade etmektedir.

«Tevrat'ta olanlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (her yaralama misli ile cezalandırılır)..»(51)

İslâm şeriati da bu hükmü benimsemiştir.(52) Ancak bazı değişiklikler olmuştur. Örneğin Yahudilerde hataen öldürme karşılığı kısas (53) olduğu halde, İslâm şeriati diyet kolaylığını getirmiştir.(54)

---

(50) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 96.

(51) el-Mâide, 5/45.

(52) el-Bakara, 2/178-179.

(53) el-Kurtubî, a.g.e., VII, 191; ez-Zuhaylî, a.g.e., IX, 121-122.

(54) en-Nisâ, 4/92.

G. RECM

Hadislerde geçmiş şeriatlarda recm olduğuna dair bilgiler bulunmasına rağmen, Kur'an-ı Kerim'de olup olmadığı tartışmalıdır. Bu tartışma şu ayet üzerinedir:

«İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar da sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir.»(55)

Bu ayetten anlaşıldığına göre yahudiler, Peygamberimiz'e bir konuda hüküm soruyorlar. Hasan el-Basrî (V.110/728) burada sorulan hükmün "recm" konusunda olduğunu söylerken, Katâde (V.117/735) "kisas" olduğunu söylemiştir.(56) Gazâlî (V.505/1111) ve Amidî (V.631/1234) Hz.Peygamber'in sadece recm konusunda hüküm verdiğini beyan etmişlerdir.(57) Peygamberimiz (S.A.V)'in recm konusunda yahudilere hüküm verdiği sabit olduğuna göre, yukarıdaki ayet geçmiş şeriatlarda recm olduğuna delalet etmektedir. Bu konudaki hadis de şu şekildedir.

İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre (Medine'de) bir takım yahudiler Rasulullah (S.A.V)'e gelerek içlerinden bir erkekle bir kadının zina ettiğini söylediler, (ve ne hükmedersiniz? dediler.) Rasulullah (S.A.V) onlara:

- Siz recm (hükmü) hakkında Tevrat'ta ne bulursunuz? diye

---

(55) el-Mâide,5/43.

(56) el-Kurtubî,a.g.e.,VI,122.

(57) el-Gazâlî,el-Mustasfâ (Fevâtihu'r-Rahamût Kenarında),I,260;el-Amidî,el-İhkâm Fî Uşûli'l-Ahkâmi-,III-IV,381.

sordu. Onlar:

- Biz zina edenleri teşhir ederiz, bunlar bir değnekle de döğülürler.

Abdullah b. Selam (58) onlara:

- Yalan söylediniz! Tevrat'ta recm (ayeti) vardır, dedi. Bunun üzerine Tevrat'ı getirdiler ve kitabı açtılar. Yahudilerden birisi elini recim ayeti üzerine koyarak ondan önceki ve sonraki ayetleri okumaya başladı.

Abdullah b. Selam ona:

- Elini kaldır! dedi. O da elini kaldırıncaya recim ayeti görünürdü. Yahudiler:

- Ya Muhammed! Abdullah doğru söylemiştir. Tevrat'ta hakikaten recm ayeti vardır, dediler. Rasulaullah da bunların recmolunmalarına hükmetti ve recmolundular.(59) Her ne kadar bu hüküm islâm şeriatında da olsa uygulama farklılıkları vardır. Yahudilerde zina yapan muhsan olmayana da recm hükmü uygulanırken (60), islâm şeriatı muhsan olmayanlara sopa ile vurma cezası getirmiştir.(61)

Muharref Tevrat'ta da Yahudilerde recm olduğu hükmü yer almaktadır.(62)

islâm şeriatında da devam eden hükümler sadece bunlardan

---

(58) Abdullah b. Selâm,aslında İsrailoğulları neslinden ve Yahudi dininde iken, Rasulüallah (S.A.V)'in Medine'ye hicretinde müslüman olmuştu. Bu sebepten Tevrat hakkında derin bilgisi vardı.

(59) Buhârî,Hudûd,24.

(60) İbn Arabî,Ahkâmü'l-Kur'an,II,623.

(61) en-Nûr,24/2.

(62) Levililer,20/10;Tesniye,22/21-22;Yuhanna,8/3-5.

ibaret değildir. Geçmiş seriatlarda olduğu gibi İslâm seriata-
tında da devam eden bazı hükümlerin bulunduğunu ortaya koymak
için bu kadar misal yeter kanatındeyiz.

III. BAĞLAYICILIĞI AÇIK OLMAYAN HÜKÜMLER

Kur'an ve Sünnet'te geçen önceki seriatlara ait bazı hü-
kümlerin İslâm ümmeti için de bağlayıcı olmadığı konusunda
herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. İslâm âlimleri bu çeşit
hükümlerin İslâm Hukuku'na kaynak teşkil etmesi konusunda ih-
tilaf etmişlerdir. Biz bu başlık altında İslâm âlimlerinin
geçmiş seriatların bu çeşit hükümlerine dayanarak ortaya koy-
muş olduğu hükümleri tesbit etmeye çalışacağız.

A. İSLAM HUKUK USULÜ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Bazı İslâm hukukçuları öncekilerin seriatlarına ait olan
bir kısım Kur'an ayetlerini "İslâm Hukuk Usulü" nün bazı ko-
nularında delil olarak kullanmışlardır.

1. Sedd-i Zerâîf

Kişiye harama götüren yolları kapamaya sedd-i Zerâîf de-
nir.(63) Mâlikî âlimleri Tâlibî kışkasındaki «...Kim ondan i-
çerse benden değildir. Eliyle bir avuç içen müstesna. Kim on-
dan içmezse bendendir...»(64) ayetini "Sedd-i Zerâîf" konusun-
da delil olarak ileri sürmüşlerdir. Sebep olarak ayetteki

(63) Zeydân,el-Vecîz fî Usûli'l-Fıkh,s.245.

(64) el-Bakara,2/249.

"içme" işinin "yeme" lafzı ile anlatılmış olmasıdır. Dolayısı ile bir şey yemenin yasaklanması halinde bir şey de içilemeyecek demektir.(65) Mesela "Bugün yemeyeceksin" lafzının altında su içmeme de vardır. Fakat diğer mezhepler böyle bir görüşe itibar etmemişlerdir.

2. Hile

Hile, hukuka karşı sorumlu olmaktan kaçmak için hukuken yasak olan bir amelin, câiz olan bir amel görüntüsüyle veya hukuken muteber sayılmayan bir amelin muteber sayılan bir amel şeklinde ortaya konulmasıdır.(66)

Hilenin câiz olup olmadığı hususunda İslâm âlimleri müsbet ve menfi iki görüş etrafında toplanmışlardır. İslâm âlimlerinden bazıları mutlak olarak cevaz verirken bazıları da bu konunun câiz olmayacağı görüşünü ileri sürmüştür.(67)

Hilenin câiz olduğunu ileri sürenler, Eyyûb (A.S) ile alakalı olan «Eline bir demet sapı al da onunla vur, yeminini böylece yerine getir.»(68) ayetini delil olarak ileri sürmektedirler.(69) El-Fetâvâ'l-Hindiyîye'de belirtildiğine göre, bu

(65) el-Kurtubî, a.g.e., III, 164 vd.

(66) Tahir b. Aşûr, Mekâsîdu's-Şerîati'l-İslâmiyye (Çev.V.Ak-yüz, M.Erdogan), s.180.

(67) el-Alûsî, Rûhu'l-Meânî, XXIII, 209.

(68) Sâd, 38/44.

(69) Rivayete göre Eyyûb (A.S) hanımının bir hatasından dolayı sıhate kavuşunca ona yüz değnek vurmaya yemin etmişti. Halbuki karısının, ona karşı hizmetleri, fedakarlıkları büyüktü. Onun için Cenab-ı Hakk, yüz tane ekin sapından oluşan bir demetle bir kere vurulmasını kâfi görmüştü.(Bkz.Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, T.D.V.Y.)

tün âlimler bu ayetin hükmünün mensuh olmadığı üzerinde birleşmişlerdir.(70) Mücahid (V.104/722)'den rivayet edildiğine göre bu hüküm Eyyûb (A.S)'e hâstır. Atâ /V.114/732)'ya göre ise âmdir. Yani bütün insanlar için geçerlidir.(71)

Bazı Sâfi ulemâsı «işte biz Yûsuf'a böyle bir tedbir öğrettik. Yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı..» (72) ayetini delil göstererek, mübah olan şeye ulaşmak için hilenin câiz olduğu hükmüne varmışlardır.(73)

Said b. Mansur'un sahih bir senetle rivayet ettiğine göre Atâ başka bir konuya bu ayeti delil getirmiştir. Bir adam gelerek Atâ'ya şöyle dedi:

- Ben, Arafat'ta vakfe yapıncaya kadar karıma elbise giydirmemeye yemin ettim. Atâ şöyle dedi:

- O'nu (karını) bir eşeğe bindir. Sonra onu götür ve onunla beraber Arafat'ta vakfe yap. Adam:

- Ben arefe gününü kasdetmişim, dedi. Atâ:

- Eyyûb (A.S) karısına yüz değnek vurmaya yemin ettiği zaman, sapla mı vurmaya yemin etmişti? Halbuki Allah ona eline bir demet sap alıp onunla vurmasını emretti, dedi ve şöyle devam etti:

- Kur'an delildir! Kur'an delildir! (74)

Bu olaydan iki şey ortaya çıkmaktadır. Birincisi, Adam

(70) el-Fetâvâ'l-Hindiyye, VI, 390.

(71) el-Cassâs, a.g.e., V, 258.

(72) Yûsuf, 12/76.

(73) Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 233; el-Kurtubî, a.g.e., IX, 155.

(74) el-Âlûsî, a.g.e., XXIII, 209.

karısını Arafat'a çıplak götürmekten kurtuluyor. İkincisi ise arefe gününün beklenmemesidir. Oysa kişi yeminine göre arefe gününü beklemesi ve karısını çıplak götürmesi gerekiyordu.

İmam Şâfi'ye göre bir kişi "filan kişiye yüz değnek vuracağım" diyerek yemin edip, kalbinden niyet etmez veya "siddetli bir şekilde vuracağım" demezse ayetteki zikredilen şekilde yapması yeterlidir. Böyle yaparsa yeminini yerine getirmiş olur.(75)

Hilenin câiz olduğunu savunanlar şu hükme varmaktadır-
lar:

Bir adam, herhangi bir hile ile başkasının hakkını iptal ediyor veya ona bir şüphe karıştırıyor, yahut batılı hak gösteriyorsa, bu hile câiz değildir. Eger bir hile kişiyi haramdan kurtarıyor ve helale ulaştırıyorsa bu hile de câizdir.
(76)

Alûsî (V.1270/1854)'de hileye cevaz vermeyenlerden birisidir. Bu konuda şunları söylemektedir. "Her hile şer'i bir hikmeti yok eder. Zekâtı düşüren hile (77) ve istibrâdan kurtaran hile (78)'yi buna örnek verebiliriz."(79)

(75) ez-Zuhaylî, et-Tefsîru'l-Münîr, XXIII, 211.

(76) el-Fetâvâ'l-Hindiyîye, VI, 390; el-Cassâs, a.g.e., V, 260; es-Sâbûnî, Tefsîru Ayâti'l-Ahkâm, II, 436 vd.

(77) Bir kişinin zekattan kurtulmak için sene dolmadan bir gün önce iki yüz dirhemden bir dirhemini küçük oğluna vermesi gibi

(78) Bevlin görünmemesi için zekere su serpilmesi (örnekler için bkz. el-Fetâvâ'l-Hindiyîye, VI, 390-391).

(79) el-Alûsî, a.g.e., XXIII, 209.

Her iki görüşü destekleyenler de şu ortak noktada birleşmektedir. Helalı haram, haramı helal yapan hileler câiz değildir. Haramdan uzaklaştıran ve helale ulaştıran hileler ise câizdir ve gerektiği zaman uygulanabilir. İnsanların ihtiyacından dolayı şartlarına uygun olarak başvuru hilenin câiz olmaması için bir sebep bulunmamaktadır.

B. İBADETLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. Kılınmayan Namazların Kazası

«Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et beni anmak için namaz kıl» (80) Bu ayet, Hz.Musa (A.S)'ya yapılmış bir hitabı ihtiva etmektedir. Hz.Peygamber (S.A.V), kılınmamış bir namazın hatırlandığı zaman kazası gerektiğine delil göstermek üzere bu ayeti zikretmiştir. Bu konuda Peygamber (A.S)'den zikredilen hadis şöyledir: Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Hz.Peygamber (S.A.V) şöyle buyurmuştur: «Kim bir namazı unutmak ve uyumak suretiyle kılmazsa, hatırladığı zaman kılsın. Çünkü bu namazın keffâreti yoktur» (81) ve sonra «Beni anmak için namaz kıl» (82) ayetini okudu.

İslâm âlimlerinden bazıları bu hadisi kılınmayan namazların kazasının gerektiğine delil getirmişlerdir.(83)

---

(80) Tâhâ,20/14.

(81) Buhârî,Mevâkîf,37;Müslim,Mesâcid,314.

(82) Tâhâ,20/14.

(83) el-Cassâs,a.g.e.,V,49;Kiya'l-Herrasî,a.g.e.,III-IV,273.

2. Oruç Keffâreti

Şâfiî âlimlerinden bazıları «O'nu doğurunca, Allah, ne doğurdugunu bilip dururken: Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir....»(84) ayetini delil göstererek bir kadın ramazan gününde kocasına uyup cima ederse keffâret konusunda kocası ile eşit değildir, hükmüne varmışlardır.(85) Şâfiî'lere göre ramazan ayında kendisine cinsi mukarenette bulunulan kadına keffâret gerekmez.(86) İbn Arabî (V.543/1148) böyle bir hükme varmanın gaflet olduğunu ileri sürmektedir. (87)

3. Yemin

İslâm âlimleri yemin keffareti konusunda Eyyûp (A.S) ile alakalı ayetlerden delil çıkarmışlardır.

Rivayet edildiğine göre Eyyûp (A.S) hanımının bir hatasından dolayı sıhate kavuşunca ona yüz değnek vurmaya yemin etmişti. Fakat Yüce Allah (c.c), yüz tane ekin sapından oluşan bir demetle bir kere vurulmasını kafi görmüştü. Bu gerçeği Kur'an-ı Kerim şöyle beyan etmektedir: «Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böylece yerine getir...»(88)

İslâm âlimleri bu ayetin hükmü karşısında ihtilafa düşmüşlerdir. Atâ'dan rivayet edildiğine göre bu hüküm herkes i-

(84) Al-i İmrân, 3/36.

(85) el-Kurtubî, a.g.e., IV, 44.

(86) Halil Güneng, Büyük Şâfiî İlmihali, s.266.

(87) el-Kurtubî, a.g.e., IV, a.y.

(88) Sâd, 38/44.

çin geçerlidir. Mücahid ise sadece Eyyûp (A.S)'a hâs bir hüküm olduğunu ileri sürmektedir.(89) İbn Ebî Leylâ da hükmün herkes için geçerli olduğu fikrini ileri sürenlerdendir.(90)

Bu ayetin bildirdiği hükme uymak câiz midir değil midir konusunda ihtilaf vardır. Ebu Hanife, İmam Sâfi, İmam Muhammed ve Züfer'e göre kişi bu ayetin hükmüne uyarsa yeminin gereğini yerine getirmiş sayılır. Dolayısı ile Hanefi ve Sâfi mezheplerinin görüşü bu doğrultudadır.(91) Bu görüşü benimseyenlerin delilleri şunlardır:

a) Geçmiş şeriatlar bizim için delildir. Eyyûp (A.S)'un kıssasında nesh edildiğine dair bir delil olmadığına göre bizim için geçerlidir.

b) Ayet-i Kerime'de «فأهزب به ولا تقنن» buyurulmaktadır. Böyle yapılırsa yeminin bozulmayacağı hükmü zikredilmektedir. Bu da bizim için delil olduğunu göstermektedir.

İmam Mâlik ve Ahmed b.Hanbel'e göre bu hüküm Eyyûp (A.S) için özeldir. Bu ayetle hüküm vermek câiz değildir. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Bu durum Eyyûb (A.S)'dan sonra, peygamberlerin dışında hiç bir kimseye câiz değildir.(92) İmam Mâlik ve Ahmed b.Hanbel'e göre kim ayetin hükmüne göre amel ederse yemininden kurtulmuş sayılmaz.(93)

(89) el-Cassâs, a.g.e., V, 258; es-Sâbûnî, a.g.e., II, 434.

(90) es-Sâbûnî, a.g.e., II, a.y.

(91) Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 361; el-Alûsî, a.g.e., XXIII, 209; es-Sâbûnî, a.g.e., II, 434 vd.

(92) el-Alûsî, a.g.e., XXIII, a.y., es-Sâbûnî, a.g.e., II, 434.

(93) Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 361; es-Sâbûnî, a.g.e., II, 435

ibn Arabî bu konuda İmam Mâlik'in yalnız kaldığını beyan etmektedir.(94) Dolayısı ile İbn Arabî'ye göre de bu ayetle amel etmek bizim için câizdir.

Bu ayetin gereği ile amel edilemeyeceğini söyleyenler delil olarak şunları ileri sürmektedirler.

a) Bu emir sadece Eyyûp (A.S)'a aittir. Çünkü Yüce Allah «Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik»(95) buyurmaktadır.(96)

b) Onun vurmaya yemin etmesinin sebebi acı vermektir. Bir defa vurulmayla acı verilemeyeceğine göre böyle bir hareket câiz değildir.

c) Yeminler niyetlere bağlıdır. Örfte ve Arap dilinde böyle bir anlayış yoktur.(97)

İbn Teymiyye (V.728/1328) önceki şeriatlarda keffaret olmadığını, şayet keffaret olsaydı, keffaret vermenin daha kolay olacağını belirterek, bu uygulamayı keffaret hükmünün olmamasına bağlamaktadır.(98) Kurtubî ise bu görüşe katılmaktadır.(99) Burada Kurtubî'nin görüşü daha tercihe şayan-
dır.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Atâ (V.114/732) bu ayeti başka bir konuya delil olarak göstermiştir.(100)

---

(94) İbn Arabî, a.g.e., IV, 1652.

(95) el-Mâide, 5/48.

(96) İbn Arabî, a.g.e., IV, a.y.; el-Kurtubî, a.g.e., XV, 138.

(97) es-Sâbûnî, a.g.e., II, 435.

(98) İbn Teymiyye, Mecmau'l-Fetâvâ, XXXIII, 147 vd.

(99) el-Kurtubî, a.g.e., XV, 140.

(100) Bkz. Sayfa 81 vd.

İbn Arabî'nin naklettiğine göre Ebu Hanife Tâlut ile alakalı olan «Tâlut askerlerle beraber (cihad için) ayrılınca: "Biliniz ki Allah sizi bir ırmakla imtihan edecek. Kim ondan içerse benden değildir. Eliyle bir avuç içen müstesna kim ondan içmezse bendendir"...»(101) ayetini delil göstererek; «Kim, falan kölem Fırat'tan su içerse hürdür dese ve bu köle ağız ile değil de eli ile içerse hür olmaz» hükmüne varmıştır.(102) Ebu Hanife'yi bu hükme götüren sebep su içmede asıl olanın eğilip ağızla içilmesidir.

İbn Arabî bu hükmün fasid bir hüküm olduğunu, çünkü Arap dilinde su içme elle de olsa, ağızla da olsa aynı durum ve sıfattadır. Yemin edilen içme işi her nasıl meydana gelirse gelsin, yeminin gereği yerine gelmiş olur (103), demektedir.

Kurtubî ise İbn Arabî'nin görüşüne katılmayarak Ebu Hanife'nin görüşünün daha sahih olduğunu beyan etmektedir. Delil olarak da şunları ileri sürmektedir:

"Elle ve ağızla su içmek kitap ve sünnette ayrıldığı gibi Arap dilinde de ayrı kullanılmaktadır. Arap dilcilerden Cevherî ve diğerleri "kişi eliyle veya bir kapla su içmeyip eğilerek içmesini ( ) kelimesiyle, eliyle veya bir kapla içilmesini ise ( ) kelimesi ile ifade etmektedirler. Ayrıca hadiste de bu ayrılmaktadır. İbn Ömer'den nakledildiğine göre o şöyle söylemektedir: «Biriketten yapılmış bir su ka-

(101) el-Bakara,2/249.

(102) İbn Arabî,a.g.e.,I,232;el-Kurtubî,a.g.e.,III,165.

(103) İbn Arabî,a.g.e.,I,a.y.;el-Kurtubî,a.g.e.,III,a.y.

bından eğilerek su içiyorduk. Bunun üzerine Hz.Feygamber (S. A.V) şöyle buyurdu: «Eğilerek içmeyin.Elinizi yıkayıp elinizle için. Çünkü eğilerek su içtiğiniz kab elden daha temiz değildir.»(104) Bu hadiste de eğilerek su içme ( ) kelimesi ile, elle su içme de ( ) kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu da gösteriyor ki Arap dilinde böyle bir anlayış vardır."(105)

Su içme şekli örfle alakalı bir şeydir. Günümüz şartlarında Ebu Hanife'nin görüşü pek sıhhatli görünmemektedir.Çünkü günümüzde su içme aletleri gelişmiş olup bu aletlerle su içme daha yaygındır.

4. Nezir (Adak)

Bütün İslâm âlimleri Allah'a isyan konusundaki bütün nezirleri «Günaha nezir yoktur.» (106) hadisine dayanarak câiz görmemektedirler. Bu konuda icma vardır.(107) Fakat kişinin kendi çocuğunu boğazlamayı nezretme konusunda ihtilaf halindedirler. Bazıları yukarıda zikrettiğimiz hadise dayanarak böyle bir şeyin câiz olmadığını söylerken, bazıları da Hz.ibrahim'in oğlunu boğazlamaya nezretmesi ile alakalı ayetleri ileri sürerek câiz olduğunu savunuyorlar.

Bu görüşe sahip olanlar naslardaki emir ve nehiy sigalarından hareket etmektedirler. Günah olan şeylerin nehiy sigası ile bildirildiğini söylemektedirler. Buna göre ayette "em-

(104) İbn Mâce, Eşribe, 25.

(105) el-Kurtubî, a.g.e., III, 165.

(106) Nesâî, Nezir, 41.

(107) ez-Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh, III, 481.

rolundüğün şeyi yap»(108) şeklinde emir geldiğini dolayısıyla bunun mâsiyyet değil taat ve imtihan olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim aynı surenin 106.ayetinde bunun bir imtihan olduğu belirtilmektedir.(109) Ayetlerden hüküm çıkaranlara göre kişinin çocuğunu boğazlamayı nezretmesi câizdir. Bu sonuca da Hz.İbrahim'in şeriatına dayanarak varıyorlar.

Allah'a isyan olan bir şeyi yapmayı nezreden bir kişi Hanefi ve Hanbelilere göre keffaret olarak yemin keffareti verir. Nezrettiği şeyi yapmaz. Çünkü Peygamber (S.A.V) şöyle buyurmuştur: «Allah'a isyan konusunda nezir yapılmaz. Şayet yapılmışsa, keffareti, yemin keffaretidir.»(110) Mâliki ve Şâfiiler bu konuda hiç bir şey gerekmediğini söylüyorlar ve Hz Aişe validemizden şu hadisi zikrediyorlar: «Kim Allah'a itaati nezrederse nezrini yerine getirsin; kim de Allah'a isyanı nezrederse bunu yapmasın»(111)

Çocuğunu boğazlamayı nezreden kişi hakkında da ihtilaf sürmektedir. Allah'a isyan konusunda nezir yapılamayacağını, şayet yapılmışsa keffaret olarak bir şey gerekmediğini söyleyenler; çocuğu nezretme olayını da Allah'a isyan olarak görüklerinden keffaret olarak bir şeyin gerekmediğini ileri sürmektedirler. İmam Şâfi bu durumda nezreden kişinin günah iş-

---

(108) es-Sâffât, 37/102.

(109) el-Kurtubî, a.g.e., XV, 74; ez-Zuhaylî, Usûlü'l-Fıkhi'l-İslâmî II, 849.

(110) Nesâî, Nezir, 41; el-Cassâs, a.g.e., V, 252; ez-Zuhaylî, a.g.e., III, 481 vd.

(111) Ebû Dâvud, Eyman, 19; el-Cassâs, a.g.e., V, a.y.; ez-Zuhaylî, a.g.e., III, 482.

lediğini, dolayısıyla Allah'tan bağışlanma dilemesinin gerektiğini söylemektedir.(112)

Bir kişinin çocuğunu boğazlamayı nezretmesinin câiz olduğunu savunanlar keffaret olarak kurban kesmesi gerektiğini söylemektedirler.

Ebu Hanife koyun kurban etmesi gerektiğini (113) İmam Mâlik "Makam-ı İbrahim"ın yanında boğazlayacağını söylerse bir deve kesmesi gerektiğini, aksi halde bir şey gerekmediğini söylemektedir.(114) Ahmed b.Hanbel'e çocuğunu boğazlamak için yemin eden bir kişiye ne gerektiği sorulunca, bir koç kesip etini tasadduk etmesi gerektiğini çünkü Yüce Allah «Biz ona büyük bir kurban verdik» (115) buyurmaktadır, demiştir. (116) İbn Arabî (117) ve Kurtubî (118) de bu görüştedir. Bu konuda İbn Abbas'tan iki görüş gelmiştir. Birisi Hz.İbrahim'in yaptığı gibi bir koç kesilmesi, diğeri ise Abdülmuttalib'in yaptığı gibi yüz deve kesilmesi (119, Kur'an'a dayandığı için birinci görüş daha sağlamdır.

Kölesini boğazlamaya yemin eden kimseye Ebu Hanife'ye göre bir şey gerekmez (120), İmam Ebu Yusuf'a göre yemin kef-

(112) İbn Arabî, a.g.e., IV, 1619; el-Kurtubî, a.g.e., XV, 74.

(113) Kıya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 358; İbn Arabî, IV, a.y.; ez-Zuhaylî, a.g.e., III, 485.

(114) el-Kurtubî, a.g.e., XV, a.y.; ez-Zuhaylî, a.g.e., III, a.y.

(115) es-Sâffât, 37/106.

(116) eş-Şelebî, Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî, I, 348.

(117) İbn Arabî, a.g.e., IV, 1619 vd; el-Kurtubî, a.g.e., XV, a.y.

(118) el-Kurtubî, a.g.e., XV, a.y.

(119) el-Kurtubî, a.g.e., XV, a.y.

(120) Ebû Dâvud, Eyman, 22; Nesâî, Nezir, 31; el-Cassâs, a.g.e., V, 252

fareti gerekir (121), İmam Muhammed'e göre ise bir koyun kurban etmesi gerekir.(122)

Açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bütün bu ihtilafların sebebi, Hz.İbrahim oglunu boğazlamasıyla ilgili ayetlerdir. İslâm âlimleri geçmiş şeriatlardan olan bu olaydan da hüküm çıkarmışlardır.

5. Kurban

Günümüzdeki kurban olayı Hz.İbrahim'in şeriatına dayanmaktadır. Kur'an-ı Kerim bu hükmü şöyle beyan etmektedir:

«Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacığım! Emrolduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi. Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca: Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükafatlandırırız. Bu,gerçekten, çok açık bir imtihandır, diye seslendik. Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik.»(123)

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, oğlunu boğazlamayı nezreden bir kişiye bir koç kurban etmesi gerektiğini söyleyerek «Ona büyük bir kurban verdik» ayetini okumuştur.(124) Mücahit ayetteki «büyük bir kurban» sözünden kasdın inek ve

---

(121) Nesâî, Nezr, 41; el-Cassâs, a.g.e., V, 252.

(122) el-Cassâs, a.g.e., V, a.y.

(123) es-Sâffât, 37/102-107.

(124) el-Kurtubî, a.g.e., XV, 71.

deve olmayıp koyun olduğunu belirtmektedir.(125) Kurtubî de aynı görüşü savunmaktadır.(126)

Imam Ebu Hanife, Imam Mâlik ve Imam Muhammed, Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeyi adaması ile alakalı ayete dayanarak «Hedy kurbanı» (127) nın vacib olduğu hükmüne varmışlardır.(128)

Imam Mâlik ve arkadaşları zikrettiğimiz ayetlere dayanarak koyunun da erkeğinin daha efdal olduğu görüşünü benimsemişlerdir. (129) Her ne kadar açıkça söylenmese de Mâlikileri böyle bir hükme götüren şey ayetteki «Zibh» kelimesinin müzekker olarak zikredilmesidir.

C. BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. Su satışında Fâiz

Bazı İslâm hukukçuları Tâlut kıssasında geçen «Kim ondan içmezse bendendir»(130) ayetini su satışındaki faiz konusunda delil olarak kullanmışlardır. Bu hükme sebep olan başlıca âmil "içme" yerine "yeme" kelimesinin geçmesidir. Hukukçular; "Eğer su yiyecek maddesi ise, insan için azık olur ve beden

(125) el-Kurtubî, a.g.e., XV, 71 vd.

(126) el-Kurtubî, a.g.e., XV, 71.

(127) Allah Teâlâ'ya mânen yaklaşmak için veya bir cinayetten dolayı keffâret olarak kesilmek üzere Harem-i Serif'e götürülen veya kendisi yahut parası gönderilen kurbanı "hedy" denir. (Bkz. Ömer Nasûhî Bilmen, Büyük İslâm İlmî-hali, s.388).

(128) ez-Zuhaylî, Usûlu'l-Fıkhi'l-İslâmî, II, 849.

(129) el-Kurtubî, a.g.e., XV, a.y.; ez-Zuhaylî, a.g.e., II, 848.

(130) el-Bakara, 2/249.

onunla beslenir; o halde bu özellikteki bir madde de faiz meydana gelebilir" demektedirler.

Su satışında faiz meydana gelir diyen Hanefi hukukçularından İmam Muhammed'dir. Ona göre su, ölçülebilir ve tartılabilir bir maddedir. Faizin illeti de bu olduğuna göre fazlalık halinde riba meydana gelir.

Mâlikiler'den İbn Arabî (V.543/1148)'de bu görüşün sahîh olduğunu, suyun değişiminde fazlalığın ve veresiye vermenin faizi gerektirdiğini söylemektedir. Ebu Hanife, İmam Mâlik ve Ebû Yusuf sudaki fazlalığın ve veresiyenin faizi meydana getirmeyeceğini söylemektedirler.(131)

2. Alışveriş ve İcâre Akidleri

«Suayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden...»(132)

Bu ayette işin çeşidi zikredilmeyip, mutlak hizmet zikredilmiştir. Zaman beyanı da kesinleşmemiştir. Akitlerde bu câiz midir? Ebu Hanife ve İmam Şâfi meçhul bir şey üzerine akit yapıldığı için, böyle bir akdin câiz olmadığını ileri sürerlerken; İmam Mâlik bunu câiz görmüştür. O'na göre bu örfe hamledilir. Çünkü Hz.Suayb'ın işi çobanlık yapmaktan ibarettir. Dolayısıyla Hz.Musa'nın yapacağı iş zikredilmese de belli olmaktadır.(133)

(131) İbn Arabî, a.g.e., I, 232; el-Kurtubî, a.g.e., III, 165.

(132) el-Kasas, 28/27.

(133) ez-Zuhaylî, et-Tefsîru'l-Münîr, XX, 90.

Yapılacak işin belli olması halinde İmam Mâlik'in görüşü daha isabetlidir. Ancak işin çeşidinin çok olma ihtimali var ise, yapılacak işin beyan edilmesi gerekmektedir.

Evzâî yukarıda zikrettiğimiz Kasas 26/27 ayetini delil göstererek bir kişinin "Bu malı sana peşin ona, veresiye yirmiye sattım" demesinin câiz olduğu hükmüne varmıştır. Müşteri hangi şekilde alırsa alsın alış-veriş sahihtir. Bu görüşü kuvvetlendirmek için Ebu Davud'un rivayet ettiği «Kim bir mallı iki fiyata satarsa, müşteri istediği fiyatı kabul eder» (134) hadisini delil göstermektedir. (135)

İslâm Hukuku'na göre böyle bir alış verişin câiz olması gerekir.

3. Muhâyee (Ortak Bir Malı Nöbetleşe Kullanma)

Muhâyee'nin sözlük manası "Bir kaç kimsenin bir şey üzerinde rıza ile ittifak etmesidir." Terim manası ise "Menfaatleri taksimden ibarettir." (136) Dört mezhebe göre de muhâyee akdi câizdir. Mezhepler bu akdin câiz olduğu hükmüne Hz.Salih (A.S)'in devesiyle alakalı olan «Salih: İşte (mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır. Belli bir günün içme hakkı da sizindir,dedi» (137) ayeti ile «Onlara suyun aralarının da paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında

(134) Ebû Davud, Buyu', 53.

(135) ez-Zuhaylî, a.g.e., XX, 91.

(136) Bilmen, a.g.e., VII, 59; Hamdi Döndüren, İbn Abidin Fihristi s. 128.

(137) eş-Şuarâ, 26/155.

gelsin» (138) ayetleriyle ulaşımlardır.(139)

Hanefi âlimlerinden çoğu İmam Muhammed'in «Kitabu's-Şurb» bölümünde bu iki ayeti delil göstererek muhâyee yoluyla suyun bölünebileceğine cevaz verdiğini söylemektedirler.(140)

Muhâyee akdi kıyemi mallarda olur, misli mallarda câri olmaz.(141) Buna göre paylaşılması mümkün olan her kıyemi malda bu akit yapılabilir.

4. Selem Akdinin Tarifile Yapılabileceği

«Musa, kavmine: Allah bir sığır kesmenizi emrediyor, demişti de: Bizimle alay mı ediyorsun? demişlerdi. O da: Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım, demişti. Bizim adımıza Rabbine dua et, bize onun ne olduğunu açıklasın, dediler. Musa, Allah diyor ki: O, ne yaşlı ne de körpe; ikisi arasında bir inek. Size emredilene hemen yapın, dedi. Bu defa: Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın, dediler. O diyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir ineştir, dedi. (Ey Musa!) Bizim için, Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın, nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık Biz, inşallah emredilene yapma yolunu buluruz, dediler. (Musa) dedi ki: Allah şöyle buyuruyor:

(138) el-Kamer, 54/28.

(139) Kiya'l-Herrasî, a.g.e., III-IV, 395; Abdulaziz el-Buhârî, Keşfu'l-Esrâr, III, 216; ez-Zuhaylî, Usûlü'l-Fıkhi'l-İslâmî II, 848.

(140) es-Serâhsî, el-Usûl, I, 100; Abdulaziz el-Buhârî, a.g.e., III a.y.

(141) Ahmed Cevdet Paşa, Mecelle, Mad:1175.

O henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan (salma), renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir. İşte şimdi gerçeği anlattın, dediler ve bunun üzerine (onu bulup) kestiler, ama az kalsın kesmeyeceklerdi.»(142)

İmam Mâlik ve arkadaşları, Evzâî, Leys ve İmam Şâfî bu ayetleri delil göstererek, hayvanların sıfatlarını tarif ile selem akdinin yapılacağı hükmüne varmışlardır. Peygamberimizden de şöyle bir hadisi delil olarak getirmişlerdir. «Bir kadın diğer bir kadının özelliklerini kocasına anlatmasın. Çünkü koca, tarif edilen kadına bakmış gibi olur.»(143) Burada Hz.Peygamber, tarif etmeyi görme yerine koymuştur.

Ebu Hanife ve arkadaşları, Sevrî ve Hasen b. Salih'e göre hayvanlar konusunda selem akdi câiz olmaz. Delil olarak hayvanların buldukları hal üzere kalmadıklarını, yürüyüp hareket ettiklerini ve bu esnada değerlerinin arttığını söylemektedirler.(144)

İki taraf anlaşmaları taktirde böyle bir akdin yapılması için bir sebep bulunmamaktadır.

5. Ortaklık Kurmak (Şirket)

Bazı İslâm âlimleri -ki Cassâs, Kurtubî ve Herrâsî bun-

---

(142) el-Bakara,2/67-71.

(143) Ahmed b.Hanbel,el-Müsned,1/380,460.

(144) İbn Arabî,a.g.e.,I,26;el-Kurtubî,a.g.e.,I,307 vd.

lardandır- «...şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, baksın (şehrin) hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin...»(145) ayetini delil göstererek şirket kurmanın, şirket ortaklarından bazılarının işi yürütme sebebiyle diğer ortaklardan fazla yiyebileceğinin câiz olduğu hükmüne varmışlardır. Çünkü ayette paranın hepsine ait olduğu anlaşılmaktadır.(146)

İbn Arabî bu ayette böyle bir mananın olmadığını, belki herkese ayrı ayrı yiyecek alınabileceği görüşünü savunarak İbn Ömer'den nakledilen şu hadisi delil olarak ileri sürmektedir. İbn Ömer ortaya konan bir miktar hurmayı yiyen bir topluluğu görünce şöyle dedi: «Müslüman kardeşi izin vermedikçe yiyeceğin bir araya getirilmesini Allah Rasulü yasakladı»(147)

Hadis İbn Arabî'nin fikrini tam olarak yansıtmamaktadır. Hadise göre de anlaşma olduğu zaman mallar bir araya getirilebilir hükmü ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki hükmün câiz olduğunu söyleyenler görüşlerini kuvvetlendirmek için şu ayetleri de delil olarak ileri sürmektedirler.(148) «Dünya ve âhiret hakkında (lehinizde olan davranışları düşünün ve ona göre hareket edin). Sana yetimler

---

(145) el-Kehf,18/19.

(146) el-Cassâs,a.g.e.,V,40;Kiya'l-Herrâsî,a.g.e.,III,IV,265; el-Kurtubî,a.g.e.,X,245.

(147) Buhârî,Mezâlim,14;Müslim,Esribe,150;el-Kurtubî,a.g.e.,X 246.

(148) el-Cassâs,a.g.e.,V,a.y.;el-Kurtubî,a.g.e.,X,a.y.

hakkında soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (yüz üstü bırakmaktan) daha hayırlıdır. Eger onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, işleri bozanla düzeltene bilir...»(149) Bu ayet yetimin malının kendi malına katılabileceğini göstermektedir.(150) Ayrıca başka bir ayette «..Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde bir sakınca yoktur...» (151) buyurulmaktadır.

Başta zikrettiğimiz ayet geçmiş şeriatlara aittir. Böyle bir uygulama, taraflar anlaşığı zaman câiz olabilir. Câiz görmeyenlerin delillerini başka konulara hamletmek mümkündür. Çünkü Hz.Peygamber bazı hükümleri kişilerin durumuna ve konumuna göre veriyordu.

6. Vekâlet

Bazı İslâm âlimleri «...şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, baksın, (şehrin) hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin; ayrıca nazik davransın (gizli hareket etsin) ve sakın sizi kimseye sezdirmesin»(152) ayetini delil göstererek vekâletin sahih olduğu hükmüne varmışlardır. Çünkü bu, ihtiyaç halinde maslahatın yerine gelmesi için Allah'ın izin verdiği bir akittir. Bazen bir kişi bir başkasının yardımı olmadan bir işi yapmaktan aciz olabilir.(153)

---

(149) el-Bakara, 2/230.

(150) el-Cassâs, a.g.e., V, 40.

(151) en-Nûr, 24/61.

(152) el-Kehf, 18/19.

(153) İbn Arabî, a.g.e., III, 1228; el-Kurtubî, a.g.e., X, 244.

Bazı âlimler de vekâletin sahihliğini aşağıdaki ayetlere dayandırmışlardır. «Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir. Ve bütün âilenizi bana getirin» (154) Görüldüğü gibi bu ayette geçmiş şeriatlarla alakalıdır. Ayrıca şu ayeti de delil olarak ileri sürmüşlerdir. «Sadakalar (zekatlar) Allah'tan bir farz olarak ancak ... (zekat toplayan) memurlara ... mahsustur....»(155)

Kurtubî (V.671/1273) ikinci gruptaki delillerden birincisinin zayıf, ikincisinin delil yönünden daha kuvvetli olduğu görüşünü savunmaktadır.(156)

7. Kefâlet

Sözlükte kefâlet, "zam ve ilave" manalarına gelmektedir. İstilahta ise "Bir şeyin talep edilmesinde zimmeti zimmete eklemektir". Yani bir malın veya bir nefsin istenmesi hususunda kendi zâtını başkasının zâtına ilave ederek o başkasının hakkında lâzım gelen mutalebe hakkını kendisi de ilzam ve taahhüt etmektir.(157)

İslâm âlimleri Kefâletin câiz olduğu hükmüne aşağıdaki ayetleri delil göstermişlerdir. «(Yakup) dedi ki: Kuşatılmıyınız (ve çaresiz kalma durumunuz) hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediği-

---

(154) Yûsuf, 12/93.

(155) et-Tevbe, 9/60.

(156) el-Kurtubî, a.g.e., X, 245.

(157) Bilmen, a.g.e., VI, 244; Hamdi Döndüren, a.g.e., s.118.

niz taktirde onu sizinle beraber göndermem. Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir» (158) Yine Hz.Yusuf ile alâkalı olan «Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var dediler. (İçlerinden biri) Ben buna kefilim, dedi.»(159) İbn Abbas ve Mücâhid ayette geçen «   » kelimesinin "Kefîl" manasına geldiğini söylemektedirler.(160)

İslâm âlimlerinden çoğu bu ayetleri delil göstererek ke-
fâletin câiz olduğu hükmüne varmışlardır.(161) Halbuki bu a-
yetler geçmiş şeriatlardan bahsetmektedir.

Zuhaylî ise Şâfiî'lerin kefâlet sözleşmesinde bu ayetleri delil göstermediklerini Peygamberimizden nakledilen «Kefil, borç yüklenmiştir.»(162) hadisinin umumundan bu hükme vardıklarını söylemektedir.(163)

Kiya'l-Herrâsî (504/110) ve Kadı Ebu İshak (V.285/898) bir insanın bir başkası adına kefil olamayacağını ileri sürerek bu ayetlerin kefâlet için delil teşkil edemeyeceğini ileri sürmektedirler. (164)

---

(158) Yûsuf, 12/66.

(159) Yûsuf, 12/72.

(160) el-Kurtubî, a.g.e., IX, 151; ez-Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh, V, 131.

(161) İbn Arabî, a.g.e., III, 1095; el-Kurtubî, a.g.e., IX, 152; ez-Zuhaylî, a.g.e., V, a.y.

(162) Tirmizî, Buyu', 39; Ebû Dâvud, Buyu', 88; Ahmed b.Hanbel, 5/267, 293.

(163) ez-Zuhaylî, Usûlü'l-Fıkhi'l-İslâmî, II, 848.

(164) İbn Arabî, a.g.e., III, 1095; Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV 233.

8. Lakit

Lakit sözlükte, yerden alınan şey demektir. Terim olarak da; bakımını sağlamaktan âciz kalacağı düşüncesiyle veya şüphe edilerek itham altında kalmaktan kurtulmak veya zina töhmetinden kaçmak için veya başka bir sebeple bir yerde bırakılmış kimseesiz çocuğa denir.(165)

Hasan b. Ali "Lakit" in hür olduğu hükmünü vermiş ve delil olarak Hz.Yusuf ile alakalı olan şu ayeti okumuştur.(166) «(Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı bir kaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi.»(167) İslâm âlimlerinin hepsi lakitin hür olduğu hükmüne varmışlardır. Nehâî (V.96/714) bu fikirde değildir.(168)

Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste Hz.Peygamber şöyle buyurmuştur.

«iki kadının birer oğlu vardı. Bir gün bir kurt, bu iki çocuktan birini alıp götürdü. Kadınlardan biri diğerine:

- Kurt senin oğlunu götürdü, der. Bunun üzerine diğer kadın
- Hayır, Kurdun götürdüğü çocuk seninkidir, diye karşılık verir. Bu olayı Hz.Dâvud (A.S)'a havale ederler. Davud (A.S) sağ kalan çocuğu büyük kadına verir. Diğer kadın bu hükme razı olmaz ve dava Hz.Süleyman (A.S)'a intikal eder. Süleyman (A.S):

- Bana bir bıçak verin! Çocuğu ikiye bölüp, bu iki kadına

(165) ez-Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî, V, 764.

(166) İbn Arabî, a.g.e., III, 1078; Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 230.

(167) Yusuf, 12/20.

(168) İbn Kudâme, el-Mugnî, VI, 35.

paylaştırayım, dedi. Yaşça küçük olan kadın hemen ileri atılıp;

- Hayır, böyle bir şey yapma! Allah sana rahmet etsin; çocuk onun çocuğudur, der.

Bunun üzerine Hz.Süleyman yaşça küçük olan kadına çocuğu verir.(169)

Bazı İslâm âlimleri bu hadisten deliller çıkarmışlardır. İbn Battal (V. /)'ın dediğine göre eğer koca çocuğunun kendisine ait olduğunu inkar ederse kadın buna delil getirinceye kadar çocuğu kocaya isnat edemeyeceği hususunda İslâm âlimleri tarafından icma' edilmiştir. Şayet kadının kocası olmaz, babası olmayan bir çocuğa da benimdir diye sahip çıkarsa ve kimse de bu iddiaya karşı çıkmazsa, kadının sözüyle amel edilir. Çocuk kadına, kadın da çocuğa mirasçı olur.

Yine bu hadisin umumundan, şayet gerekli görülürse bir hakim diğer bir hakimın hükmünü bozabilir, hükmü çıkarılmıştır.(170)

Aynı zamanda bu hadisten anlaşıldığına göre zor durumda iken yapılan itiraflar ve verilen ifadeler, yargılamada esas alınmaz. Konunun iyi araştırılıp ona göre hüküm verilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu durumda yapılan itiraflar kişiye ait olan hakları düşürmemesi gerekir.

---

(169) Buhârî, Ferâiz, 29.

(170) İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XII, 47.

9. Lukata

"Lukata" buluntu mal demektir. Bazı âlimler «...kadının akrabalarından biri şöyle şahitlik etti: Eger gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardan-
dır»(171) ayetini bazı konularda delil göstermişlerdir.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed bu ayeti delil göstere-
rek, herhangi bir ev eşyasında kadın ve erkek benimdir diye ihtilaf ederlerse, eşyanın erkeğe ait olduğu hükmüne varmış-
lardır.(172)

İmam Mâlik bu ayeti yanında mal bulunan hırsızlar hak-
kında delil gösteriyor. Şöyle ki; Eger bir malın kendilerinin
olduğunu söyleyen bir topluluğa rastlanırsa, sultan (hakim)
bir başkası bu malı almaya gelir diye bekler. Sayet başkaları
gelmezse malı onlara verir.(173)

10. Cuâle

Cuâle, "Muayyen veya bilinmesi zor bir iş karşılığında
belli bir bedeli kabul edip yüklenmek" demektir.(174) Mâlikî,
Şâfî ve Hanbelî'ler Hz.Yusuf'la alakalı olan «Kralın su kabı-
nı arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşis) var dediler.
(İçlerinden biri) ben buna kefilim, dedi.»(175) ayetine daya-

---

(171) Yûsuf, 12/26.

(172) Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 231; el-Kurtubî, a.g.e., IX,
115.

(173) Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, a.y.; el-Kurtubî, a.g.e., IX,
a.y.

(174) ez-Zuhaylî, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh, IV, 84.

(175) Yûsuf, 12/72.

narak cuâle akdini câiz görmüşlerdir.(176)

Cuâle akdini câiz görenlere göre diğer akitlerde olduğu gibi iki tarafın bir arada bulunmasına gerek yoktur.(177)

Mâliki'lere göre Cuâle, gerçekleşmesi ihtimal dahilinde bulunan bir menfaate karşılık bir icâre olduğu gibi semen (ve rilecek miktar) belli olacak. Meselâ, bir kişi: "Kim, kaçırmış ineğimi yahut kaybolmuş bir malımı bana geri getirirse veya kim bu duvarı yapar veya suyu bulana kadar kuyuyu benim için kazarsa veya her kim bana bir gömlek yahut bir elbise dikerse ona şu kadar vereceğim" (178) demesi buna örnektir.

Cuâle akdini kabul edenler hadislerden de bazı deliller ileri sürmektedirler. Bazı sahabeler haşereler tarafından sokulan insanlara belli bir ücret karşılığında Kur'an'dan bazı yerler okumuşlardır. Bu Peygamberimiz'e ulaştınca, buna cevaz vermiştir.(179) Yine şu hadiside delil olarak göstermektedirler: «(Savasta) kim bir kişiyi öldürürse, eşyası öldürene aittir.»(180)

Cuâle akdini kabul edenlere göre söz verilen malın akdi yapanın mülkünde olması da şart değildir.(181)

(176) İbn Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid, II, 267; eş-Şirbînî, Muğni'l-Muhtâc, II, 429; ez-Zuhaylî, a.g.e., IV, 84 vd; İbn Arabî, a.g.e., III, 1096.

(177) ez-Zuhaylî, et-Tefsîrü'l-Münîr, XIII, 34.

(178) İbn Rüşd, a.g.e., II, a.y.

(179) Buhârî, Tıb, 34; Ebû Dâvud, Tıb, 19; Tirmizî, Tıb, 20; eş-Şirbînî, a.g.e., II, a.y.

(180) Ebû Dâvud, Cihad, 144-145; eş-Şevkânî, Neylû'l-Evtâr, VII, 262; İbn Rüşd, a.g.e., II, 267 vd.

(181) eş-Şirbînî, a.g.e., II, a.y.

Hanefiler ise mechul bir menfaatin icâresi olduğu ve gar-
rar taşıdığı için bu akdi câiz görmemektedirler. Çünkü bu a-
kitte iş ve müddet bilinmemektedir.(182) Hanefiler, sadece e-
fendisinden kaçmış bir köleyi geri çeviren kimseye istisnâen
mükâfat verilmesini kabul etmektedirler. Bu konuda da şart
koşmak gerekmemektedir. Bu geri çevirmenin üç günlük ve daha
fazla bir mesafeden yapılması gerektiğini, ödenecek miktarın
kırk dirhem olduğunu ve bundan kısa sürede geri çevrilirse
ücretin düşeceğini söylemektedirler. Bu ücretin verilme sebe-
bi de kişinin yol masraflarının karşılanmasıdır.(183)

İbn Hazm (V.456/1046)'da Hz.Peygamber (S.A.V)'in «Malla-
rınız birbirinize haramdır» (184) hadisini delil göstererek
cuâle akdinin câiz olmadığı hükmüne varmıştır.(185)

Burada sahih olan cumhurun görüşüdür. Çünkü hiç bir kim-
se Hanefilerin ortaya koyduğu şartlarda böyle bir akdi ger-
çekleştiremez. Dolayısı ile bir hakkın yok olması kaçınılmaz
olur.

11. Kur'a Çekme Ve Sonucuna Göre Hareket Etme

«(Rasulüm!) Bunlar, bizim sana vahiy yoluyla bildirmekte
olduğumuz gayb haberlerdendir. İçlerinden hangisi Meryem'i

(182) İbn Rüşd, a.g.e., II, 267; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, VII,
148; el-Meydânî, a.g.e., II, 217 vd.

(183) el-Meydânî, a.g.e., II, a.y.; Ömer Nasûhî Bilmen, İstılahâtı
Fıkhiyye Kamusu, III, 334.

(184) Buhârî, Hiye'l, 9; Tirmizî, Birr, 18.

(185) İbn Hazm, a.g.e., I, 169.

himayesine alacak diye kur'a çekmek üzere kalemlerini atarken sen onların yanında değildin; onlar (bu yüzden) çekişirken de yanlarında değildin.»(186)

«Hani o, dolu bir gemiye binip kaçıyordu. Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de kaybedenlerden oldu.»(187)

Bu ayetlerden birincisi Hz.Meryem, ikincisi ise Hz.Yunus ile alakalıdır. Bazı İslâm hukukçuları bu ayetleri delil göstererek kur'a çekmenin câiz olduğu hükmüne varmışlardır.

Hanefilerin dışındaki diğer üç mezheb kur'a çekmenin câiz olduğu hükmüne varmışlardır. Ahmed b. Hanbel'e kur'a konusunda sorulduğu zaman meşru olduğunu söyleyerek delil olarak yukarıda zikrettiğimiz ayetleri okumuştur.(188) Ebu Hanife ve arkadaşları müşriklerin ok çekme işine benzediği için kur'a çekmenin câiz olmadığını ileri sürerek, bu konuda varid olan hadisleri de başka manalara yormak suretiyle kabul etmemişlerdir. Hanefilere göre Hz.Zekeriyya ve Hz.Peygamber'in hayatlarında yaptıkları kur'a, kur'a çekmeden üzerinde anlaştıklarını câiz olan şeydir. Yoksa aletlerle kur'a çekmemişlerdir.
(189)

Ibn Arabî (V.543/1148) bu görüşün zayıf olduğunu, çünkü "kur'a"nın faydası cimri davranılması sebebi ile ortaya çık-

---

(186) Al-i İmrân,3/44.

(187) es-Sâffât,37/140-141.

(188) Ibn Arabî,a.g.e.,I,273;el-Kalvadânî,et-Temhîd,II,411;
el-Kurtubî,a.g.e.,IV,56.

(189) Ibn Arabî,a.g.e.,I,a.y.;el-Kurtubî,a.g.e.,IV,a.y.

mayan gizli bir hükmü açığa kavuşturmaktır. Anlaşma karşılığında ortaya çıkan konu, başka bir meseledir. Bir kimsenin "Kur'a anlaşma yerlerinde cârî olur" demesi doğru değildir. Çünkü anlaşma halinde kur'aya ihtiyaç yoktur.(190)

İbn Hazm (V.456/1046) da kur'a çekip sonucuna göre hareket etmenin câiz olmadığını söylüyor. Bunu da iki sebebe bağlıyor: Birincisi bu bir kıyastır ve kıyasta batıldır. İkincisi ise kendi şariatımızda emredilmemiştir.(191)

Hanefilerin ve İbn Hazm'ın ortaya koydukları açıklamalar pek mantıklı görünmemektedir. Peygamberimiz'in savaşa çıkarken hanımları arasında kur'a çektiği açıkça belli olduğuna göre, gerektiği zaman kur'a çekmenin meşruluğu ortadadır.

D. AİLE HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

İslâm âlimleri Kasas Suresi'nde anlatılan ve Hz.Musa ile Hz.Şuayb (A.S) arasında geçen kıssadan özellikle âile hukuku ile alakalı bir çok hüküm çıkarmışlardır.

1. Evlenme Ehliyeti

«(Şuayb) dedi ki: "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacak-

---

(190) İbn Arabî, a.g.e., I, 273, el-Kurtubî, a.g.e., IV, 56.

(191) İbn Hazm, a.g.e., I, 167.

sın»(192)

Hanefiler dışında kalan diğer üç mezheb imamları bu ayeti delil göstererek, babanın bakire kızını izin almadan evlenirebileceği hükmüne varmışlardır. Hatta Hanbeliler mehir az olsun, çok olsun; kadın bakire olsun, dul olsun, büyük olsun, küçük olsun farketmez diyorlar.(193)

Bazılarına göre aynı durum İslâm şeriatında da geçerlidir. Delil olarak da Buhârî'nin Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği ve Hz.Ömer'in kızı Hafsa'yı Hz.Osman ve Hz.Ebu Bekir'e arzetmesi ve sonunda Hz.Feygamber (A.S) ile nikahlaması (194) hadisini göstermektedirler.

Bu hadis, baba veya velinin kadının rızasını aramadan kadını evlendirebileceğine işaret eder. Aslında Hz. Ömer bu konuda izin almış olabilir, fakat üç kişiye bu işi teklif etmesi bu görüşü ortadan kaldıracak durumdadır.

Hanefiler ise bu görüşe karşıdırlar. Onlara göre veli kızını izinsiz olarak evlendiremez. Delil olarak Ebu Hureyre'den şu hadisi nakletmişlerdir: «Dul kadının açık izni olmadan evlendirilemez. Bakire de, kendisinden izin alınmadıkça nikahlanamaz.» Orada hazır bulunanlar:

- Ey Allah'ın Rasulü! Bakire kızın izni nasıl olur? diye sordular. Allah Rasulü:

---

(192) el-Kasas,26/27.

(193) İbn Arabî,a.g.e.,III,1476-1478;el-Kurtubî,a.g.e.,XIII,180;İbn Kudâme,a.g.e.,VII,165.

(194) Buhârî,Nikah,33.

- Onun izni sukut etmesidir, dedi. (195)

Hanefi mezhebinin görüşü de bu doğrultudadır. Onlara göre veli yetişkin kızının iznini almadan evlendiremez.(196)

İbn Hazm (V.456/1046) yukarıdaki ayetten böyle bir hüküm çıkarılamayacağı görüşünü savunmaktadır. Sebep olarak da ayette belli olmasa da kızın rızasının alınmış olabileceğini, kızlardan hangisi olduğunun belli olmadığını, hizmet süresinin tam belirlenmediğini ve mehrin kadına verilmediğini göstermektedir.(197)

Her iki görüşle de yerine göre amel edilir. Örneğin kız Allah'ın istediği vasıflardaki biriyle babasından izin almadan evlenebilir ve babası da böyle bir kişiyle kızını -kızı istemese de- evlendirebilir. Her ikisinin de bunun aksi ile hareket etmesi câiz olmaması gerekir.

2. Mehir

a) Mehir Olabilecek Şey

Şâfi ve Hanbelî mezheplerine göre Mebi' olan her şeyin mehir olması sahihtir. Semen ve ücret (karşılık) olabilen her şeyin mehir olması câizdir. İster muaccel olsun, isterse müeccel olsun durum değişmez. Kur'an ve sanat öğretilmesi gibi şeyler de mehir olabilir. Malikilerden İbn Arabî (V.543/1148)

---

(195) Buhârî, Nikah, 41; Müslim, Nikah, 64.

(196) Bilmen, a.g.e., II, 47.

(197) İbn Hazm, a.g.e., I, 171.

de bu görüşü benimsemiştir. Bu görüşe sahip olanlar delil olarak yukarıda zikrettiğimiz Kasas,28/27. ayeti göstermişlerdir.(198) Bu âlimlere göre menfaat mehir yerine geçmektedir.

Ebu Hanife'ye göre hür kişinin menfaati mehir yerine geçmez. Çünkü hür kişinin menfaati mal değildir. Fakat kölenin menfaati mehir yerine geçer, çünkü kölenin tamamı maldır. Onlara göre, kira, hizmet ve Kur'an öğretme gibi şartlarla yapılan nikah câiz değildir.(199) İmam Malik ve İbn Kasım (V. 191/806) menfaatin mehir olamayacağı görüşünü savunmaktadırlar.

Buna göre; İmam Mâlik ve İbn Kasım'a göre menfaatin mehir olması câiz değil, Hanefilere göre hür kişinin menfaati mehir olamaz; İbn Habib, Şafiiler ve Hanbeliler yukarıda zikrettiğimiz ayete dayanarak menfaatin mehir olmasını câiz görmektedirler.(200)

Menfaatin mehir yerine geçebileceği konusunda Peygamberimiz'den şöyle bir rivayet gelmektedir.

Sehl b. Sa'd şöyle dedi: Bizler, Hz.Peygamber (S.A.V)'in yanında oturuyorduk. O sırada bir kadın gelip kendini Hz.Peygamber'e arz etmek istedi. Hz. Peygamber kadına baktı ve sonra gözlerini ondan ayırdı, fakat kadına bir cevap vermedi. Bunun üzerine sahabeden biri:

---

(198) İbn Arabî, a.g.e.III,1471; eş-Şirbînî,a.g.e.,III,220; ez-Zuhaylî,el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh,VII,263 vd; Usulü'l-Fıkh,II,848.

(199) İbn Arabî,a.g.e.,III,a.y.;ez-Zuhaylî,a.g.e.,VII,a.y.

(200) İbn Arabî,a.g.e.,III,a.y.;ez-Zuhayli,et-Tefsîru'l-Münîr XX,89 vd.

- Ya Rasulallah! Bu kadını benimle evlendir, dedi. Allah Rasulu:

- Yanında mehir olabilecek herhangi bir şeyin var mı? diye sordu. Sahabî:

- Yanımda hiç bir şeyim yoktur, dedi. Rasulullah:

- Demirden bir yüzükde mi yok? dedi. Sahabî:

- Demirden bir yüzük dahi yok. Ancak üzerimdeki bu elbiseyi ikiye bölüp yarısını kadına verebilirim; diğer yarısı da bana kalır, dedi. Allah rasulü:

- Bu olmaz. Kur'an'dan ezberlediğin bir şey var mı? dedi.

Sahabî:

- Evet var, deyince; Rasulü Allah ona;

- Git! Ben seni, sendeki Kur'an karşılığında o kadınla evlendirdim, dedi. (201)

Bu hadis menfaatin mehir olabileceğinin en açık delillerindendir. Bazen menfaat, alınacak nakitten daha faydalı olabilmektedir.

b) Mehrin Sahibi

Kasas 28/27 ayetinden açıkça anlaşıldığı gibi Hz. Şuayb (A.S)'ın şeriatında kadının mehrinin babaya ait olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ayette «Bana sekiz veye on yıl hizmet etmen karşılığında şu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum...» denmektedir. İslâm hukukçularının çoğunluğu mehrin kadına ait olduğunu ve bunu istediği gibi kullanabileceğini,

anne ve babanın da erkek tarafından ne suretle olursa olsun bir meblağ talep edemeyeceğini savunmaktadırlar. Bu görüşe "Aile Hukuku Kararnamesi" şu şekilde kanunlaştırmıştır.

«Mehr, menkûhenin hakkı olup onunla cihaz yapmaya cebrolunmaz. Bir kızı tezvîc veya teslim için ebeveyn veya akraba-sının zevcden akçe veya eşya-i saire almaları memnu'dur.»

(202)

Hanbeliler yukarıda zikrettiğimiz Kasas 28/27 ayetini delil göstererek, babanın, kızının mehri dışında kendisi için de belli bir meblağı alabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

(203) Hatta bazıları bu ayeti delil göstererek babanın bütün mehri kendisine verilmesini şart koşsa böyle bir nikahın câiz olabileceğini savunmaktadır.(204)

Karı ve kocaya bir takım külfetler yüklemekle beraber Hanbeliler'in bu görüşleri bazı yerlerdeki "başlık parası" uygulamasına cevaz vermektedir.

3. İcab Ve Kabulde Kullanılabilecek Sözler

Şâfiiler, Kasas 28/27 ayetini delil göstererek nikah ak-dinin ancak "inkâh" ve "tezvîc" kelimeleriyle geçerli olabileceğini ileri sürmektedirler.(205) İbn Arabî Şafilerin geçmiş şeriatları delil olarak kabul etmedikleri halde bu ayeti

(202) Orhan Çeker, Aile Hukuku Kararnamesi, md.89-90.

(203) İbn Kudâme, a.g.e., VII, 172; ez-Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletüh, VII, 276.

(204) İbn Kudâme, a.g.e., VII, a.y.

(205) İbn Arabî, a.g.e., III, 1468; el-Kurtubî, a.g.e., XIII, 180.

delil gösterdiklerini ileri sürerek, eğer hadislere dayanıyorlarsa Peygamberimiz başka kelimelerle de nikah akdi gerçekleştirdiğini söyleyerek ( ) hadisini delil göstermektedir.(206)

Hz.Peygamber'in uygulamaları karşısında Safi'lerin görüşü zayıf kalmaktadır.

4. Kocanın Karısını Başka Yerlere Götürebilmesi

Kurtubî (V.671/1273) «Sonunda Musa süreyi doldurup ailesiyle yola çıkınca...»(207) ayetini delil göstererek kocanın karısını istediği yere götürebileceği hükmüne varmıştır. Çünkü erkek kadınlardan güçlü olup onların yöneticisi ve koruyucusudur.(208)

Cassâs (V.370/981) bu ayette kişinin hanımını başka bir yere götürmeye, onunla başka bir yere gitmeye ve ana-babasından ayırmaya delalet yoktur diyerek, ona göre kadının rızası olması halinde câizdir demektedir.(209)

Burada Cassâs'ın görüşü pek uygun görünmemektedir. Eğer nikah anında herhangi bir şart koşulmamışsa bu konuda örfe göre hareket edilmesi uygun görünmektedir.

---

(206) İbn Arabî, a.g.e., III, 1468.

(207) el-Kaas, 28/29.

(208) en-Nisâ, 4/34; el-Kurtubî, a.g.e., XII, 186.

(209) el-Cassâs, a.g.e., V, 216.

5. Nikah Ve İcâreyi Tek Akitle Gerçekleştirmek

Mâlikî mezhebine müntesip bazı âlimler Kasas Suresi'ndeki Hz. Musa ile Hz. Şuayb (A.S) arasında meydana gelen olaya dayanarak nikah ve icârenin tek akitle yapılabileceği hükmüne varmışlardır. Mesela bir kişi diğerine «Benim için şu işi yaparsan kızımı seninle evlendiririm» der; diğeri de hemen kabul ederse, tekrar nikah yapmaya gerek kalmaz demektedirler.

Bu görüşü savunanlar Malikilerden İbn Arabî (V.543/1148) Esheb (V.204/819) ve Asbag (V.226/841)'dir.(210)

İmam Mâlik ve İbn Kâsım (V.191/806)'a göre nikah ve icâreyi tek akitle gerçekleştirmek câiz değildir. Bu tarzda yapılan bir nikah zifaktan önce de sonra da feshedilir.(121)

6. Kadının Dövülmesi

Bazı âlimler Eyyûp (A.S) ile alakalı olan «Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir..»(212) ayeti delil göstererek, kadının te'dib için dövülebileceği hükmüne varmışlardır. Bu görüşe sahip olanlara göre, şayet böyle bir şey câiz olmasaydı, Kur'an bu hükmü zikretmezdi.
(213)

Cassâs (V.370/981)'da bu ayette kocanın karısını dövebi-

(210) İbn Arabî, a.g.e., III, 1476; ez-Zuhayli, et-Tefsîru'l-Münîr XX, 90.

(211) İbn Arabî, a.g.e., III, a.y.

(212) Sâd, 38/44.

(213) es-Sâbü'nî, Tefsîru Ayâti'l-Ahkâm, II, 433.

leceğine dair hüküm olduğunu söyleyerek, Hz.Peygamber'in bir hadisini de görüşünü kuvvetlendirmek için getirmiştir. Söyle ki: Hz.Peygamber zamanında bir kişi karısını dövmüş ve kadının ailesi de kisas istemiştir. Bunun üzerine Yüce Allah «Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur...»(214) ayetini inzal buyurmuştur.(215)

Cassâs buradaki dövmenin te'dib için olduğunu, yoksa nü-şûz için dövmeye «...Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eger size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah Yücedir, büyüktür.» (216) ayetinin delil olduğunu söylemektedir.(217)

Sâbûnî, bu ayette kadının çok fazla dövülemeyeceğine işaret vardır, diyor.(218)

E. ANAYASAL HAKLAR İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

İslâm âlimleri Kur'an-ı Kerim'de yer alan geçmiş seriatlara ait bazı ayetleri bir kısım anayasal haklara delil olarak almışlardır.

1. Devletten Görev İstemek

Bu başlık altında bir kimsenin ister müslüman olsun, is-

---

(214) en-Nisâ,4/34.

(215) el-Cassâs,a.g.e.,V,260.

(216) en-Nisâ,4/34.

(217) el-Cassâs,a.g.e.V,a.y.;es-Sâbûnî,a.g.e.,II,434.

(218) es-Sâbûnî,a.g.e.,II,a.y.

ter kafir olsun bir devletten görev talep etmesinin ve bu görevi icra etmesinin câiz olup-olmadığını araştırmaya çalışacağız.

a) Müslüman Devletten Görev Talebi İçin Üstünlükleri

Anlatmanın Hükümü

İslâm âlimleri, öğrenmek için olmamak şartı ile gerektiğinde kişinin kendi üstünlüklerini başkasına anlatmasında herhangi bir sakınca olmadığı hükmüne varmışlardır. Böyle bir tavrın «... O sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karnında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü o, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.» (219) ayetiyle de çelişmeyeceği görüşündedirler.(220)

Bu görüşe sahip olan İslâm âlimleri delil olarak eski şeriatlara ait olan şu ayetleri zikretmişlerdir: «Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün esenlik banadır» (221) yine «Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi ben bilirim, dedi.»(222) Bu ayetlerden birincisi Hz.İsa ile ilgili, diğeri ise Hz.Yusuf ile alakalıdır. Bu ayetler bu görüşe delil teşkil etmektedir.(223)

---

(219) en-Necm, 53/32.

(220) Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, 232.

(221) Meryem, 19/32-33.

(222) Yûsuf, 12/55.

(223) el-Cassâs, a.g.e., V, 46 vd; Kiya'l-Herrâsî, a.g.e., III-IV, a.y.; el-Alûsî, a.g.e., XIII, 5.

İslâm âlimlerinin bu görüşünü destekleyen bir hadis de mevcuttur. Hz.Peygamber bu hususta şöyle buyurdu: « (Yusuf) ben soylu ve cömertim demedi; aksine ben korumasını ve bu işi iyi bilirim dedi.»(224)

Bütün bu bilgilerden anlaşıldığı gibi kişinin özelliklerini gerektiği yerde başkalarına saymasında herhangi bir sakınca yoktur.

b) Müslümanın Gayr-i Müslim Bir Devletten Görev İstemesi

İslâm âlimlerini bu konuda söz söylemeye sevk eden sebep yine Hz.Yusuf'un müslüman olmayan Mısır Devleti'nden görev istemesi ve bu görevi icra etmesidir.

Mücâhid'den rivayet edildiğine göre Mısır kralı müslüman olmuş ve bunun üzerine Hz.Yusuf görevi kabul etmiştir.(225)

Bu görüşe sahip olanlar Hz.Yusuf'un Hz.İbrahim'in şeriatına göre hareket ettiğini söyleyerek, şayet kral müslüman olmasaydı böyle hareket etmesine müsaade etmezdi; fikrinden hareket ediyorlar. Bu görüş pek isabetli değildir. Çünkü Hz.Yusuf kardeşini yanında alıkoyabilmek için bazı hilelere başvurmuştur. Eğer kral ve kanunlar hak dine uysaydı, böyle bir hileye gerek kalmazdı.

---

(224) İbn Arabî, a.g.e., III, 1092; el-Kurtubî, a.g.e., IX, 142.

(225) el-Âlûsî, a.g.e., XIII, 5; Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV 2877.

Bu konuda Nesefî (V.710/1310) ilim adamlarının söyle dediğini nakletmektedir: Bu ayette herhangi bir kimsenin zâlim bir yöneticiden belli bir görevi kabul etmesinin câiz olduğu konusunda delil vardır. Nitekim selef, zâlimler tarafından oluşturulan yargı makamlarını kabul ediyorlardı. Peygamber veya âlim bir kimse, ancak kafir veya fasık bir hükümdarın ona imkan vermesi ile Allah'ın hükmünü uygulayabileceğine, zulmü önleyebileceğine kanat getirirse ve bunun dışında da bir yol yoksa, böyle bir kafir veya fasık hükümdardan bu konuda yararlanabilir. Denildiğine göre hükümdar, Hz.Yusuf'un görüşüne uygun kararlar çıkartıyor, görüşüne itiraz etmiyor ve adeta ona tabi bir kişi idi.(226)

Kurtubî (V.671/1273)'de bu konuda şunları söylemektedir: Bu ayette faziletli bir insanın fâcir bir adam ve kâfir bir sultan için, kendisine işi tamamen teslim edip müdahale etmemesi, dilediği işi yapması şartı ile görev kabul etmenin uygun olacağı anlatılmaktadır. Şayet yaptığı iş; fâcir insanın seçtiği iş, şehvetine ve fucuruna ait işlerse bunu kabul etmek câiz değildir.(227)

İbn Arabî (V.543/1148) olaya daha değişik açıdan bakmaktadır. O «ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik....» (228) ayetini delil göstererek, olayın görev isteme olmadığını, aksine orada ya-

(226) en-Nesefî, et-Tefsîr, (Mecmau't-Tefsîr), III, 423.

(227) el-Kurtubî, a.g.e., IX, 141.

(228) Yûsuf, 12/56.

şayabilmek için dostluk kurması gerektiğinden bu görevi kabul ettiğini ileri sürmüştür.(229)

Bu konuda şunları söylemek mümkündür. Her hak sahibine hakkını vermek, inananların inanmayanlar tarafından ezilmesini önlemek ve görevli bulunulan yerde mümkün olduğu ölçüde Allah'ın kanunlarını yerine getirmek için böyle bir görevi kabul etmek câiz olmalıdır. Hz. Yusuf'ta bunları yapmıştır. Şayet hazinenin başına geçmeseydi o kıtlık zamanlarında güçlüler yiyecek, güçsüzler açlıktan ölecekti; Müslüman olan Hz. Yakub'un halkı zâhire alamayacaktı. Ve yine yeri geldikçe Allah'ın kanunlarını -kardeşini yanında alıkoymada Hz. İbrahim'in şeriatını uygulaması gibi- uygulayamayacaktı. Muhtemelen Hz. Yusuf'un bu uygulamaları sayesinde bir çok insan müslüman olmuş ve ebedi saadete kavuşmuştur.

c) Kişinin Kendisi İçin İslâm Devletinden Görev İstemesi

Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: «Ya Abdurrahman! Devlet hizmeti isteme, şayet isteyerek alırsan, bütün sorumluluklarını kendin yüklenirsin. Eger istemeden gelirse yardım görürsün.»(230) Bu hadise göre kişinin kendisini devlet görevine teklif etmesi câiz değildir. Ancak başkaları tarafından aday gösterilmek câizdir.(231)

(229) İbn Arabî, a.g.e., III, 1092.

(230) Buhârî, Ahkâm, 5-6; Müslim, İmâret, 13.

(231) Servet Armağan, İslâm Hukuku'nda Temel Hak ve Hürriyetler (Zeydan'ın İslâm Şeriatında Fert ve Devlet İsimli Eserinden), s.121.

Görev isteme konusunda Elmalılı şunları söylemektedir:
«Ehliyeti olmayanlara velâyet, tevfiiz, talep ve kabul haramdır. Ehliyeti olanlara kabul câiz, talep mekruhtur. Eger başka yapabilecek kimse bulunmazsa talep vacip olur.»(232)

Peygamberimizden varid olan hadis herkesin birbirini tanıdığı, vasıflarını bildiği ve görevi yapıp yapamayacağı konusunda şüphe olmayan bir ortamda gelmiştir. Günümüzdeki toplum yapısını düşünürsek hadisin ortaya koyduğu hükümle amel etmek mümkün değildir. Eger hadise göre amel edersek ya devlet işlerini yapabilecek kişilerin ortaya çıkması zorlaşır ya da iş ehil olmayan kişiler elinde kalır. Ayrıca hadisin zahiri tam olarak kişinin görev istemesine engel olmamaktadır.

2. Kadının Kamu Görevi

«Çok geçmeden (Hüdhüd) gelip: Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim; Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim, dedi. Gerçekten, onlara (Sebe'lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Seytan, kendilerine, yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamamışlar» (233)

İslâm âlimleri bu ayetler sebebiyle kadınların kamu gö-

---

(232) Elmalılı, a.g.e., IV, 2878.

(233) en-Neml, 27/22-24.

revi konusunda ihtilaf etmektedirler. Özellikle kadının devlet başkanlığı gibi üst düzey yöneticiliği hususuna ilk dönem âlimleri cevaz vermezken, günümüz âlimlerinden bazıları bunun câiz olabileceğini ileri sürmektedirler.

a) Kadının Hakimliği

Kadının hakimliği konusunda üç görüş mevcuttur:

1) Kadın hiçbir davada ve mahkemede hakim olamaz. Müctehitlerin çoğuna ait olan bu görüşün açık bir nakli delili bulunmamaktadır. Kadının özellikleri, sorumlulukları ve devlet başkanı olamamasından hareketle bu sonuca varmışlardır.

2) Kadın her çeşit davada ve mahkemede hakim olabilir. Bu görüş Taberî (V.310/922) ve Hasanü'l-Basrî (V.110/728)'ye aittir. Bu müctehitler ictihat edebilen ve fetva verebilen bir insanın -kadın da olsa- tabii olarak hakim de olabileceğini, selahiyetini sınırlayan bir delilin bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

3) Hanefi fakihleri ve İbn Hazm (V.456/1046)'a göre kadın, şahit olabildiği konularda hakim de olabilir. Bu müctehitlere göre kadının devlet başkanı olamaması hakim olmasına mani değildir. Ceza davalarında hakim olamaz.(234)

Bazı mâlikîler herhangi bir kayda yer vermeksizin "Kadın kadı olabilir" demişlerdir.(235)

(234) İbn Arabî, a.g.e., III, 1457; Hayrettin Karaman, İslam'ın Işığında Günün meseleleri, III, 304.

(235) İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, VI, 419.

ibn Arabî, Kurtubî ve Alûsî, Ebu Hanife ve Taberî'den nakledilen "Kadın Hakim olabilir" sözünün kesin olmayıp zandan ibaret olduğunu söylemektedirler.(236)

Bize göre bu görüşlerden en uygunu, Hanefilerin ve ibn Hazm'ın görüşüdür. Özellikle kadınları ilgilendiren ve mahrem olabilecek konularda kadın hakim olabilmelidir.

b) Kadının Devlet Başkanlığı

Kadının devlet başkanı, vali, kaymakam gibi yüksek düzey yöneticisi olmasının cevazı tartışılmış, fıkıhçılar genellikle bu konuda menfi görüş sahibi olmuşlardır. Bu görüşü benimserken dayandıkları delil bir hadis yanında kadının özellikleri, devlet başkanlığı yürütmesine engel durumları ve sorumlulukları gibi özelliklerdir.

Bu konuda şöyle bir hadis varid olmuştur.

Ebu Bekre anlatıyor: Rasulullah (S.A.V)'den işitmiş olduğum bir kelimenin Cemel Vak'ası sırasında Allah'ın izni ile faydasını gördüm. Şöyle ki bir ara neredeyse Ashab-ı Cemel'e katılarak onların yanında yer alıp savaşmaya karar vermiştim. Hemen, Rasulullah'ın «İranlıların başına kiera'nın kızı kraliçe oldu» diye haber geldiği zaman «İşlerini kadına tevdi eden bir kavim felah bulmayacaktır» demiş idi. Tirmizî'de şu ziyade gelmiştir. «Hz.Aişe Basra'ya geldiği zaman bunu hatırla-

---

(236) İbn Arabî, a.g.e., III, 1457; el-Kurtubî, a.g.e., XIII, 122-123; el-Alûsî, a.g.e., XIX, 189.

ladım. Bu söz sayesinde Allah beni korudu» (237)

İslâm âlimlerinin tamamına yakını yukarıda zikrettiğimiz hadise ilaveten «...Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler Allah azizdir, hakîmdir»(238) ve «... Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur...»(239) ayetlerini de delil göstererek kadınların devlet başkanlığı gibi görevleri almasının câiz olmadığı hükmüne varmışlardır.(240)

Muhammed Hamidullah bu konu ile alakalı hadisin müslümanlar için belli bir yasağı ifade etmediğini, İranlılara gelecek bir belanın mucizevi bir şekilde bildirildiğini, söylemektedir.(241)

Hayrettin Karaman ise bu hadisin doğuşunun ve rivayetinin İran yönetiminin müslümanlara karşı tutumuna bağlamaktadır. (242)

Böyle bir açıklama pek sıhhatli görünmemektedir. Baştaki yöneticilerin yaptıkları yüzünden halkın cezalandırılması uygun değildir. Belki halk iyi olsa yöneticiler de iyi olabilir denilebilir, ancak onlar henüz Allah'ı tanıyamamış ateşperest

(237) Buhârî,Fiten,18;Tirmizî,Fiten,75.

(238) el-Bakara,2/228.

(239) en-Nisâ,4/34.

(240) İbn Arabî,a.g.e.,III,1457;el-Kurtubî,a.g.e.,XIII,122; el-Âlûsî,a.g.e.,XIX,189; eş-Şevkani,Neylü'l-Evtâr,VIII 297;Hayrettin Karaman,a.g.e.III,306.

(241) Muhammed Hamidullah, a.g.m.sy.3,S.387.

(242) Hayrettin Karaman,a.g.e.III,a.y.

bir toplumdur.

Kadının kamu görevi almasında sakınca görmeyenlere göre bu konuda yasaklayıcı bir nas olmadığı gibi aksine kapıyı aralayan deliller mevcuttur. Hz. Peygamber ve raşit halifeler döneminde kadınların ictihat ettikleri, hüküm ve fetva verdikleri, hakimlik yaptıkları, savaşa katıldıkları, yönetimin kararlarını etkileyecek siyasi faaliyetlerde buldukları sabittir. Bunlara ek olarak kadının devlet başkanlığı da dahil olmak üzere gerektiğinde kamu görevi yapabileceklerini gösteren deliller vardır. Bu görüşe sahip olanların ileri sürdükleri delilleri tenkitleriyle beraber vermeye çalışalım.

1) «Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler; iyiliği emreder, kötülüğü menederler; namaz kılar, zekatı verir, Allah ve Rasulüne itaat ederler. Allah'ın esirgeyeceği kimseler işte bunlardır. Allah sonsuz izzet ve hikmet sahibidir.»(243)

Bu ayet açık bir şekilde ve hiç bir sınır getirmeden mümin erkekler gibi mümin kadınlara da velayet hakkı getirmekte erkekler gibi kadınlara da toplumda değerlerinin korunmasını kontrol ve temin vazifesi vermektedir. Kadının bu vazifeyi hem kadınlara, hem de erkeklere karşı yerine getirmek durumunda olduğuna da «her biri diğerinin, birbirlerinin velisidir» ifadesi delil teşkil etmektedir.

---

(243) et-Tevbe,9/71.

Bu ayete böyle bir açıklamayı vermek bir şeyi aşırı zorlamaktan ibarettir. Bir toplumun dengeli bir hayat sürebilmesi için kadına da bazı görevler düşmektedir. Örneğin sıhhatli bir toplum meydana getirecek çocukların yetistirilmesinde en büyük pay kadına aittir. Kadının kocasına karşı olan sorumlulukları, ırzının korunması gibi konular doğrudan kadının görevlerindedir. Bu ayetten bunun gibi şeylerin anlaşılması daha doğru olur kanaatindeyiz.

2) Kur'an-ı Kerim'de Sebe' melikesi Belkıs'tan baahsedilmektedir.(244) Bu da böyle bir şeyin câiz olduğunu göstermektedir.

Bu görüşe katılmayan İslâm âlimlerine göre Sebe' halkı kafir bir kavimdir; bu yüzden onların işleri bize delil teşkil etmez.(245)

3) Diğer bir delil de; Hz.Aişe başkanlığında gelişen Cemel vakası açık bir siyasi muhalefet hareketidir. Bu harekette, Hz.Aişe'nin yanında yer alan büyük sahabiler vardır.

Ordu içinde büyük sahabiler vardı, fakat, ilim yönünden kuvvetli sahabiler yoktu. Yukarıdaki hadisi duymamış olma ihtimalleri de vardır. Eger Hz.Aişe'nin yaptığı şeyin doğru olduğuna inansalardı, ilim yönünden çok kuvvetli olan çok sayıda sahabe Cemel olayına katılması gerekirdi. Hz.Aişe valide-miz, ictihat ehli olduğu için ictihat yapmış ve yanılmışta

---

(244) en-Neml,27/23.

(245) el-Âlûsî,a.g.e.XIX,189.

olabilir. Bu olayı delil olarak göstermek tatmin edici görünmemektedir.

4) Devlet başkanı erkek de olsa bazı görevlerini yetiştiremediği için başkalarına yaptırabilir. Kadın da imamlık ve komutanlık gibi vazifeleri erkeklere yaptırabilir.(246)

İslâm tarihi iyi incelendiği zaman görülür ki çoğu zaman devlet başkanları ordunun başında bulunup bizzat savaşı yönetmiştir. Hatta savaş alanında şehit olan nice devlet başkanı vardır. Şayet böyle bir ortam meydana gelirse devlet başkanı olan kadın ordunun başına geçebilir mi? Hele günümüz için bunu söylemek mümkün değildir. Kaldı ki; günümüzdeki her toplumda bu görevi yapabilecek çok sayıda erkek vardır. Günümüz şartlarında böyle bir konuyu gündeme getirmek abesle uğraşmaktan başka bir şey değildir.

Bütün bu açıklamalardan sonra şu sonuca varmak mümkündür. Kadının devlet başkanlığı yapması câiz olmayıp, alt kademelerde belli şartlar dahilinde hakim, müdür, öğretmen gibi görevlerde bulunması câizdir.

F. CEZA HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Bu başlık altında kısas ve recm konularını işleyeceğiz. Her ne kadar bu hükümler İslâm şeriatında varsa da âlimler arasında bazı ihtilaflar mevcuttur. Bu ihtilaflar etrafında konuları ele almaya çalışacağız.

(246) Hayrettin Karaman, a.g.e.III,306, vd.

1. Kısas

Kısas hükmü, İslâm Şeriatı'nda da var, fakat, kapsamına aldığı fertler konusunda İslâm âlimleri ihtilaf etmektedirler. Bu ihtilaf «(Tevrat'ta) onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır.) Yaralarda kısastır. (Her yaralama misli ile cezalandırılır.) Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffaret olur, Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerdir» (247) ayetinin kapsamı üzerinde meydana gelmektedir. Ayette açıkça belli olmasa da bu hüküm yahudiler içindir. Çünkü İslâm âlimleri ayetteki " " zamirinin yahudileri kastettiği konusunda icmâ etmişlerdir.(248)

Ayet iyi incelendiği zaman bütün fertleri içine aldığı görülür. Dolayısıyla öldürülen veya yaralanan köle de olsa, zimmî de olsa, harbî kâfir de olsa, kadın da olsa, erkek de olsa aynı hükme dahildir. İşte İslâm âlimlerini ihtilafa düşüren sebep ayetteki kapsamın geniş tutulmasıdır. Bu ihtilafı meydana getiren başka naslar da mevcuttur. Bu nasları şöyle zikredebiliriz: «Ey İman Edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür)...»(249)

Yahudiler hakkındaki ayette detaya inilmezken, müslüman-

---

(247) el-Mâide,5/45.

(248) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 124.

(249) el-Bakara, 2/178.

lar hakkında nazil olan ikinci ayette bazı detaylar verilmiştir. İkinci ayeti delil olarak kabul edenlere göre Yüce Allah sunu kastetmektedir: Eger katil öldürülene eşitse, öldürün. Buna göre hürle köle, müslümanla kâfir eşit değildir. (250)

Hanefiler, yukarıda meâlini verdiğimiz el-Bakara 2/178. ayetinin birinci ve ikinci kısmının ayrı ayrı hükümleri ihtiva ettiğini ileri sürmektedirler. «Ey İman Edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı.» kısmının kısasla alakalı olduğunu; «Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür)» kısmının başka bir hükümle alakalı olduğunu (251) ileri sürmektedirler.

Burada Hanefilerin görüşü daha isabetli görülmektedir. Bu ayetin gereği ile amel edenler kadın karşılığında erkeğin kısas edileceği hükmüne varmışlardır. (252) Halbuki ayetin ortaya koyduğu hükme göre kadın karşılığında erkeğin öldürülmesi gerekirdi.

Yine Mâide suresinin 45. ayetinin bizim için delil teşkil edemeyeceğini savunanlar Hz. Ali (R.A)'den nakledilen «Müs

---

(250) el-Cassâs, a.g.e., I, 165; es-Sâbûnî, a.g.e., I, 175.

(251) Cahiliye döneminde iki kabile savaş ettiler; ölenler arasında kadınlar ve köleler bulunuyordu. Bu iki kabile arasındaki hüküm İslâm'ın gelişine kadar halledilememişti. Güçlü olan kabile "Bizden bir köleye karşılık onlardan bir hürü, bizden bir kadına karşılık onlardan bir erkeği, bizden bir erkeğe karşılık onlardan iki erkeği öldüreceğiz" diyordu. Ayet bu sebeple nâzil oldu. Ayetin nüzul sebebinden de anlaşılacağı gibi bu hüküm kısas için değil de bir zulmün önlenmesidir. (Bkz. el-Kurtubî, el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an, II, 164)

(252) İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, III, 113.

lüman kâfir karşılığında öldürülmez»(253) hadisini delil olarak ileri sürmektedirler. Aynı ayeti delil kabul edenlere göre bazı hadislerde «Müslüman ve zimmi kafir karşılığında öldürülmez» (254) ifadesi bulunmaktadır. Buradan da anlaşıldığı gibi hadisteki «Kâfir» sözünden kasıt «harbî kâfir» dir.(255)

Mâide suresi 5/45 ayetini bizim için de geçerli olduğunu savunanlar, bir cariye'nin dişini kıran hür bir kadına Hz.Peygamber (S.A.V)'in kısas hükmünü vermesini delil olarak ileri sürmektedirler. (256) Karşı görüşe sahip olanlar ise Hz. Peygamber'in bu olaydaki «Allah'ın kitabı kısası emrediyor»(257) sözünün Kur'an-ı Kerim'deki «Eğer ceza verecekseniz size yapılan işkencenin misliyle ceza verin...» (258) «Kim size saldırırsa sizde ona misilleme olacak kadar saldırın.....» (259) ve «Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür...»(260) ayetlerinin kapsamına girdiğini, Hz.Peygamber (S.A.V)'in kastının bu ayetler olduğunu ileri sürmektedirler.(261)

Aynı konularda olmasa da bütün mezhep mensupları yahudilerdeki kısas hükmüyle alakalı olan Mâide 5/45 ayetini delil olarak kullanmışlardır. Bu ayete dayanarak ortaya konulan hükümleri şöylece sıralayabiliriz:

---

(253) EbG Dâvud, Diyât, 4; Tirmizî, Diyât, 16.

(254) EbG Dâvud, Diyât, 11; Nesâî, Kasâme, 9, 10.

(255) el-Cassâs, a.g.e., I, 176; es-Sevkanî, Neylü'l-Evtâr, VII, 12.

(256) Bkz. Çalışmamızın 43 ve 44. sayfaları

(257) Buhârî, Tefsîru Sûrati'l-Mâide, 6.

(258) en-Nahl, 16/126.

(259) el-Bakara, 2/194.

(260) es-Sûrâ, 42/40.

(261) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 259.

Bütün âlimler yukarıdaki ayete dayanarak kadın karşılığında erkeğin kısas edileceği hükmünde birleşmişlerdir.(262)

Ebu Hanife ve Safiiler bu ayete dayanarak bir kişi diğerini yaralar, elini ve ayağını kestikten sonra öldürürse aynı kendisine yapılır hükmüne varmışlardır.(263)

Kerhî (V.340/951) bu ayete dayanarak zimmiyi öldüren müslümana kısas gerektiği hükmüne varmıştır.(264)

Ebü Yusuf (V.182/798) ve Sevrî (V.161/778) köle karşılığında hürün öldürülebileceği hükmüne varmışlardır. Ayrıca Sevrî bu görüşüne «Ey iman Edenler! Öldürülenler hakkında kısas size farz kılındı...»(265) ayetini de delil olarak ileri sürmüştür.(266)

Ahmed b. Hanbel (V.241/855)'de bu ayetteki "nefse nefis" kısmına dayanarak bir kişi karşılığında bir topluluğun kısas edilemeyeceğini, çünkü bir kişinin topluluğa denk olmadığını söylemektedir.(267)

el-Mâide 5/45. ayetini bütün yönleriyle delil kabul edenler Hanefilerdir. Burada Hanefilerin görüşleri günümüz şartlarında daha uygun görünmektedir. Günümüz şartlarında yabancı bir devletten öldürülen bir kişi yüzünden iki devlet arasında

(262) Ibn Kesîr, a.g.e., III, 113.

(263) Ibn Arabî, a.g.e., II, 627; ez-Zuhaylî, et-Tefsîru'l-Münîr, VI, 211.

(264) es-Serahsî, el-Usûl, II, 100.

(265) el-Bakara, 2/178.

(266) el-Cassâs, a.g.e., I, 166; el-Kurtubî, a.g.e., II, 165.

(267) Ibn Arabî, a.g.e., II, a.y.; el-Kurtubî, a.g.e., II, 168.

savaş çıkabilmektedir. Eger öldürülen bir kişi güçlü bir devlete mensup ise bu bir kişi karşılığında bir çok insan öldürülebilmektedir.

2. Yumruk ile Öldürme

Bazı İslâm âlimleri «... Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi, bana da mı kıymak istiyorsun...»(268) ayetini delil göstererek yumrukla vurmaya "âmden katl" olarak değerlendirmektedirler. Çünkü Hz.Musa «Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim» (269) demiştir.

Cassâs (V.370/981) ise bu fikre karşı çıkıyor. Ona göre bu ayette âmden öldürmeye delalet yok. Çünkü zulüm sadece öldürmekle olmaz; daha azı ile de olabilir.(270)

3. Cezanın Suça Denk Olması

«(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüd-hüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek, ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlıyacağım.»(271)

Bazı Mâliki âlimleri bu ayete dayanarak haddin suçun miktarına göre vurulacağını, yoksa kişinin cüssesine göre vurulmayacağı hükmüne varmışlardır. Eger cüsseye göre vurulmuş olsaydı küçük bir kuş olan Hüd-hüd için "şiddetli azap" tabiri

---

(268) el-Kasas,28/19.

(269) el-Kasas,28/16.

(270) el-Cassâs,a.g.e.,V,216.

(271) en-Neml,27/20-21.

kullanılmazdı.(272)

4. Cezayı Hafifleten Nedenler

Hanbeliler Hz. Eyyüp (A.S) ile alakalı olan Sâd 38/44 a-yetini delil göstererek hastalığı iyi olma ihtimali olmayan kimselerin hadlerinin yüz tane çöplü salkımla bir defa vur-makla yerine getirilmesinin câiz olduğu hükmüne varmışlardır. Şafii'ler de bu görüşe sahiptirler, fakat, bu hükme hadisler-le ulaşmışlardır. (273)

5. Küçük Çocukların Öldürülmesi

Aslında bu konunun yeri belki neshedilen hükümlerin ara-sında olmalıydı, fakat Osmanlı Sultanları'nın siyaseten katil sebebiyle küçük çocukları öldürmelerinden dolayı konuyu bura-da zikretmeyi uygun bulduk.

Harici fırkalarından Ezârika «Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladıklarında (Hızır) hemen onu öldürdü. Musa dedi ki: Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın (kimseyi öldürmediği halde) katlettin ha! Gerçekten sen fena bir iş yaptın... Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası, mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlü-ge bogmasından korktuk.» (274) ayetini delil göstererek, az-gınlık yapabileceği düşünülen çocukların öldürülebileceği hük-müne varmışlardır.(275)

(272) Ibn Arabî,a.g.e.,III,1455;el-Kurtubî,a.g.e.,XIII,120.

(273) ez-Zuhaylî,a.g.e.,XXIII,211.

(274) el-Kehf,18/74,80.

(275) Ibn Hazm,a.g.e.,I.171.

İbn Hazm'ın da dediği gibi her ne suretle olursa olsun, küçük çocukların öldürülmesi câiz değildir.(276)

İslâm Hukuku'na göre İslâm Devleti'nin bekası için, azgınlık yapan kardeşler de olsa öldürülür. Bu olaya "Siyaseten katl" denir ve Osmanlı Devleti'nde de bu tip olaylar meydana gelmiştir.

Padişahın nizam-ı âlem için kardeşlerini öldürmesine, çoğu âlimlerin fetva vermesini sebep gösteren Fatih; bu uygulamayı yapmıştır. Padişahların kardeş katline "Siyaseten Katl" denmesi, bunun keyfi bir uygulama değil, bağı suçunun cezası olarak idam anlamını işaret etmek içindir. Ancak uygulamada bağı suçunun unsurları meydana gelmeden idam cezası verildiği de görülmektedir. Fatih'in kanun hükmü şöyledir: «Her kim ki, evlâdımdan saltanat müyesser ola, niazm-ı âlem için kardeşlerin katletmeye ekseri ülemâ tecviz etmişlerdir.» Kardeşler de devlete isyan etse had cezâsı uygulanacaktır. Ancak uygulamada suistimal yapılmıştır.(277)

Açıklamadan da anlaşıldığı gibi eğer kardeşler İslâm Devleti'nin iç huzurunu bozmak için bir çaba içine girmişlerse siyaseten öldürülürler. Fakat böyle bir harekette bulunmayan yetişkin kardeşler ve küçük kardeşler öldürülemez. Osmanlı Devleti'nin İslâm'a uymayan bu çeşit uygulamalarına cevaz vermek mümkün değildir.

---

(276) İbn Hazm, a.g.e., I, 171.

(277) H.Cin, A.Akgündüz, Türk Hukuk Tarihi, I, 270 vd.

6. Recm

İslâm âlimleri zina haddinin hadislerle sabit olduğunu beyan etmektedirler. Acaba Kur'an-ı Kerim'de zina ile alâkalı ayet yok mudur? Peygamberimiz zina konusunda recm hükmünü verirken geçmiş şeriartlardan mı yararlanmıştır? Yoksa bu hüküm sünnetle mi sabit olmuştur? Bu başlık altında bu konuları işlemeye çalışacağız.

İslâm âlimlerinden bir çoğu Kur'an-ı Kerim'de recm ayetinin bulunmadığını ileri sürerek recm hükmünün mütevatir sünnetlerle tatbik edildiği görüşünü savunmaktadırlar. (278) Bu görüş sahiplerinin delillerine geçmeden önce bize göre bu konuda ayet olup olmadığını araştırmaya çalışalım.

Bazı İslâm âlimleri Hz.Peygamber (S.A.V)'in iki yahuduyu recmetme hadisesini Kur'an-ı Kerim'e dayandırmaktadırlar.Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: «İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde seni hakem kılıyorlar da sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir.»(279) Bu ayet Yahudiler hakkındadır.Ayetin nüzul sebebi konusunda ihtilaf vardır. Hasan-ı Basrî ayetin recm konusunda indiğini söylerken, Katâde kısas konusunda indiğini beyan etmektedir.(280) Gazzâli ve Amidî'ye göre Peygamberimiz (S.A.V) sadece bir kez yahudiler hakkında hüküm ver-

(278) es-Sâbüñî, a.g.e., II, 21.

(279) el-Mâide, 5/43.

(280) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 122.

miştir. (281) Zina konusunda hüküm verdiği açıkça belli olduğuna göre ayet recm ile alakalıdır. Bu ayetin recm hakkında olduğu belli olduktan sonra bizim için geçerli midir, değil midir konusu tartışmalıdır. Bazı âlimlerin de dediği gibi bizim için de geçerlidir. Bu konuda şu delilleri ortaya koymaktadırlar:

a) Bu ayet zina eden kimselere mahsustur ve nesh de edilmiştir. Peygamberimizin gönderilmesiyle de bizim için şeriat olmuştur. Şayet bu ayet nesh edilmiş olsaydı, nesihten sonra «Onda Allah'ın hükmü vardır» şeklinde bir tabir kullanılmazdı. (282) Bu ayetteki «onda Allah'ın hükmü vardır» sözünden kasıt «Allah İslâm ümmeti için de Tevrat'taki hükmü şeriat yaptı» şeklinde anlaşılması daha uygun görülmektedir.

b) Yine Yüce Allah Peygamberimiz'e hitaben «... ve eğer aralarında hüküm verirsen, adaletle hükmet...» (283) buyurmaktadır. İbn Arabî ayetteki " " kelimesinin adalet manasına geldiğini, kafirlerde de adalet olmadığına göre Peygamberimiz'in hükmünü İslâm'a göre verdiğini ileri sürmektedir. (284) İmam Mâlik'te bu görüşü benimsemiştir. (285)

c) İslâm dini evrensel olduğuna göre Yahudiler'de bu dine tabi olmak durumundadırlar. O halde diyebiliriz ki, Yahu-

---

(281) el-Gazzâlî, a.g.e., I, 260; el-Amidî, el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm, III-IV, 381.

(282) Kiya'l-Herrasî, a.g.e., III-IV, 79.

(283) el-Mâide, 5/42.

(284) İbn Arabî, a.g.e., II, 623.

(285) el-Kurtubî, a.g.e., VI, 116.

diler hakkındaki recm hükmü islâm'a göre verilmiştir.

Buraya kadar verdiğimiz delilleri iyi düşünen kimseler bu hükmün sünnette var olduğu sonucunu çıkarabilir. Fakat biz Kur'an-ı Kerim'de recm ayeti olduğunu savunduğumuz için, bu konudaki şu delil ikna edici olur kanatindeyiz.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: «Biz, bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini ve benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir.»(286) Ayetteki «daha iyi ve benzer» inden kasıt, ister ağır, ister eşit ve isterse hafif olsun; faydalı olan nesnedir.(287)

Yüce Allah'ın recm hükmünü kaldırdığını kabul eder ve de Kur'an'da zikredilen muhsan olmayan kişilere verilen sopa cezasının onun yerine getirildiğini söylersek fayda açısından recmin yerini tutabileceğini söylemek mümkün müdür? Bunu söylemek mümkün değildir. Kaldı ki sünnet recm hükmünü uygulamıştır. Şayet Allah'ın nesh ettiği bir hükmü sünnet hayata geçirirse bunun gücü Allah'ın kitabı kadar kuvvetli olur mu? Bunu söylemek de mümkün değildir. İşte bu sebepten dolayı Haricî'ler Kur'an'da olmadığını zannettikleri için recm hükmünü kabul etmemektedirler.(288) O halde şunu söyleyebiliriz: Recm gibi önemli bir cezanın Kur'an-ı Kerim'de olması kadar tabi

---

(286) el-Bakara,2/106.

(287) el-Hallâf,İslâm Hukuk Felsefesi (Terc:Hüseyin ATAY), s.369.

(288) es-Sâbûnî,a.g.e.,II,21 vd.

bir şey yoktur. Yukarıda zikrettiğimiz ayet iyi tetkik edildiği zaman bu gerçek daha iyi anlaşılacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de recm ayetinin olmadığını savunanlar, şu delilleri ileri sürmektedirler:

a) Hz.Ömer'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir:

«Recm, Allah'ın hükmünde gelmiştir. Bunun kitapta yokluğu kimseyi aldatıp saptırmazın, ha!» (289) Hz. Ömer'in bu sözünden Kur'an'da recm ayetinin olmadığı anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'i böyle bir hükme götüren sebep o dönem insanların karakteri olabilir. Çünkü o dönemde yaşayanlar Peygamber (S.A.V)'in sünnetine çok sıkı bağlıydılar. Bu bağlılıklarından dolayı mütevatir sünnetle sabit olan recm hükmünü kayıtsız şartsız uyguluyorlardı. Böyle bir nas varken zahiri manasında recmden bahsedilmeyen bir ayeti düşünmemiş olabilirler. Şayet aksi bile olsa Hz. Ömer Şâri' olmadığına göre bu hükmü onun ictihadına hamledebiliriz.

b) İbn Kesir (V.774/1372) gibi bazı İslâm âlimleri yahudi çiftine verilen recmin Kur'an'a göre olduğunu söylemektedirler. Delil olarak da Hz. Ömer'den nakledilen ve tilaveti mensûh, hükmü bakî olduğu iddia edilen recm ayetini göstermektedirler.(290) Hz.Ömer'den nakledilen hadis şöyledir:

«Şüphesiz Allah, Hz.Muhammed (S.A.V)'i hak üzere gönderdi ve O'na kitab indirdi. O kitapta recm ayeti vardı. Allah

(289) Buhârî,Hudûd,30.

(290) İbn Kesir,a.g.e.,VI,4 vd.

şöyle buyurmustu: «Evli erkek ve evli kadın zina ederlerse, Allah'tan bir ceza olmak üzere onları recmedin. Allah aziz ve hakimdir» Bu ayeti okuduk ve ezberledik. Allah Rasulü bu ayetin hükmüne dayanarak recmetti, ondan sonra biz de recmettik. Ben uzun zaman geçtikten sonra bazı insanların "Allah'ın kitabında recm hükmü yok" deyip Allah'ın kitabında indirdiği bir farzı terketmeleri sebebiyle sapıklığa düşeceklerinden korkuyorum. Dikkat edin! Şayet delil bulunur, zina sebebiyle hamile kalınır veya zina itirafında bulunulursa evli olan kadın ve erkeğe recm vardır. Allah'a yemin olsun ki, bazı insanların, Ömer Allah'ın kitabına ilave etti demeyeceğini bilsem, recm ayetini kitaba yazardım.»(291)

Bu ayetin Kur'an'dan olduğu, tilavetinin mensûh ve hükümünün bâkî olduğu söylenmektedir. Bu pek tatmin edici görünmemektedir. Şayet Allah (c.c) recm hükmünü bu ayetle yürürlüğe koydu ise bunu neshetmenin hiç bir faydası yoktur. Eğer neshettiğini düşünürsek bu hükme denk olan başka bir hüküm yine Kur'an-ı Kerim'de zikretmeliydi. Eğer bu ayet Kur'an toplanırken tek kişi tarafından rivayet edildiği için Kur'an'a alınmadıysa bu da Kur'an'a yakışmaz. Çünkü Yüce Allah'ın Kur'an'ı koruyacağına dair taahhüdü vardır.(292)

c) Açıkça delil olarak zikredilmese de, bizim İslâm'ın evrensel olduğunu, Peygamberimiz'in de diğer din mensuplarına İslâm'ın hükümleri dışında başka bir hüküm veremeyeceği görü-

(291) Dârimî, Hudûd, 16; İbn Mâce, Hudûd, 9.

(292) el-Hicr, 15/9.

sümüze karşılık, "Medine Anayasası" nın 25.maddesi delil olarak ileri sürülebilir. Bu maddede şöyle denilmektedir:

"Beni Avf Yahudi'leri, müminlerle birlikte bir ümmet teşkil ederler. Yahudiler'in dinleri kendilerine, müminlerin dinleri kendilerinedir.(Bu hükme) gerek mevlaları ve gerekse biz zat kendileri dahildir.»(293)

Bu metin İbn Hişam'dan alınmıştır. Ebu Ubeyde'de şu şekilde geçmektedir:

«Beni Avf Yahudileri müminler camiasından bir zümre olmak üzere bir ümmet teşkil ederler.»(294) Muhammed Hamîdullah bu konuda şunları söylemektedir:

"Bu iki metinde farklı nokta birinde " " diğeri deyse " " olmasıdır. Acaba bununla Rasulü Allah, vahdaniyet esasına dayanan bir dine mensup bulunmaları dolayısıyla Yahudilerin, o sırada Mekke'li putperestlerle karşılıklı yardımlaşmalarını mecburiyetini mi vazetmek istemiştir, yoksa daha da ileri gidip bu madde ile Medine şehir-devletinde sadece siyasi bir konfederasyon değil, aynı zamanda dini bir konfederasyon da mı kurmak istemişti? Bu konuyu aydınlatacak elde kâfi delil bulunmamaktadır." (295)

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Hz. Peygamber'in

---

(293) İbn Hişam, es-Sîratü'n-Nebeviyye, II, 149.

(294) Muhammed Hamîdullah, İslâm Peygamberi (Terc: Salih Tuğ), I, 197.

(295) Hamîdullah, a.g.e., I, 198.

Yahudilere açıkça dini bir özgürlük verip vermediği kesin değildir. Hamidullah, Peygamberimiz'in dini bir konfederasyon kurduğuna dair delillerin daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.(296)

Kur'an-ı Kerim'de yahudilerin hüküm sormak için Peygamberimiz'e geldikleri zikredilmektedir. (297) Eger böyle bir mecburiyetleri yoksa gelmemeleri gerekirdi. Yine Peygamberimiz hüküm verip vermeme arasında serbest bırakılmış ve şayet hüküm verirse adaletle hükmetmesi emredilmiştir.(298) Bir peygamberin böyle bir seçimle karşı karşıya kaldıktan sonra İslâm'a ait olmayan bir hüküm vermesi düşünülemez. Zaten hiçbir peygamberin hak olan hükmün dışında hüküm vermesi câiz değildir. Nitekim Hz.Yusuf fravunlar yurdu olan Mısır'da tek başına olduğu halde her konuda -bir yolunu bularak- Allah'ın hükmünü vermiştir. Kaldı ki müslümanlar, Medine'de güçlüydüler. Bütün saydığımız bu sebeplerden dolayı yukarıda zikrettiğimiz ayetin recm ayeti olmaması için geçerli bir sebep bulunmamaktadır.

Ibn Hazm (V.456/1046) bazı kimselerin «Lût'un kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı. Biz de üstlerine taş (yağdıran bir fırtına) gönderdik. Ancak Lût ailesi müstesnâ, katımızdan bir nimet olarak onları seher vaktinde kurtardık»(299) ayetine dayanarak homoseksüelliğin cezasının recm olduğu hük-

(296) Geniş Bilgi İçin bkz. Hamîdullah,a.g.e.,I,197 vd.

(297) el-Mâide,5/43.

(298) el-Mâide,5/42.

(299) el-Kamer,54/33-34.

müne vardıklarını söylemektedir.(300)

İbn Hazzam, Lâât kavminin kâfir olduğunu, kafir olan bir kavmin haberinin bizim için delil olamayacağını ve yine o topluluk için de homoseksüel olmayan kadın ve çocukların da bu fırtınada yok olduğunu ileri sürerek bu görüşe katılmadığını açıkça beyan etmektedir.(301)

Aslında geçmiş şeriatlara ait olan bu hükümler belli şartlarla İslâm Şeriatı'nda da vardır. Fakat bu durum, İslâm âlimleri arasında delilleri yönünden ihtilaflıdır. Kimileri geçmiş şeriatlara ait olan naslarla bu hükümlere varırken, Kimileri de bu hükümleri İslâm şeriatına ait naslarla ortaya koymaya çalışmışlardır. Biz burada bu hükümleri ihtilaflarla beraber zikretmeye çalıştık.

---

(300) İbn Hazzam,a.g.e.,I.168.

(301) İbn Hazzam,a.g.e.,I.169.

S O N U Ğ

"İslâm Hukuku'nun Kaynaklarından Öncekilerin Şeriatları" olarak isimlendirdiğimiz tezimizin İslâm Hukuku alanında boş bulunan bir sahayı bir nebze de olsa dolduracağını umuyoruz ve geçmiş şeriatların İslâm Hukuku'ndaki kaynak değerini ortaya koymaya gayret ettiğimiz bu çalışmamızda şu sonuçlara vardık.

İslâm âlimleri din ve şeriat kelimeleri üzerinde ihtilaf etmektedirler. Bazıları din ve şeriati aynı şey kabul ederken bazıları da dini daha umumi, şeriati dinin bir parçası olarak görmektedir. Buna göre şeriat, dinin emir ve nehiy yönünü ihtiva etmekle dinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Din bölünme kabul etmediği için şeriata karşı çıkan dine karşı çıkmış sayılmaktadır.

Ulaştığımız sonuçlardan birisi de, muharref Tevrat ve İncil'e güvenilemeyeceği ve bu iki kitabın İslâm Hukuku'nun kaynaklarından sayılamayacağıdır.

Kur'an ve Sünnet'te geçen eski şeriatlara ait hükümlerin İslâm Hukuku'ndaki kaynak değeri tartışmalıdır. Kimisi Kur'an ve Sünnet'te zikredilmesi ve nesh edildiğine dair bir delil olmaması şartı ile bizim için geçerli olduğunu söylerken, kimisi de her hangi bir şart ileri sürmeksizin mutlak olarak geçerliliğini reddetmektedir. Geçerliliği konusunda "araştırma yapılması gerekir" şeklinde üçüncü bir görüş vardır ki,

böyle bir yaklaşım tarzı ikna edici değildir. Çünkü günümüze kadar böyle bir konunun netlik kazanmaması mümkün görünmemektedir. Kur'an ve Sünnet vasıtasıyla bize ulaşan ve nesh edildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmayan öncekilerin şeriatlarının İslâm Hukuku'nun kaynakları arasında sayılabileceği görüşü daha kuvvetlidir ve uygulama da bu yöndedir.

Kur'an ve Sünnet'te geçen öncekilerin şeriatları üç gruba ayrılmaktadır. Birincisi yürürlükten kaldırılan hükümlerdir ki, İslâm Hukuku için kaynak teşkil etmemektedir. İkincisi ise bazı farklılıklarla beraber İslâm Şeriatı'nda da devam etmektedir. Üçüncü bir kısım vardır ki, geçerliliği konusunda ihtilaf edilmiştir. Asıl itibarıyla bu gruba giren hükümler İslâm Şeriatı'nda da vardır. Fakat, bu gibi hükümlerin geçerliliğinin ispat yollarında ihtilaf edilmektedir. Bir kısım âlimler bu hükümleri Kur'an ve Sünnet'te zikredilen eski şeriatlara ait naslardan çıkarırken, kimileri de İslâm Şeriatı'na ait olan naslara dayandırmaktadır. Bütün mezhep mensupları eski şeriatlara ait ve geçerliliği açık olmayan hükümleri istinbat konusunda kullanmışlardır.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Kur'an ve Sünnet vasıtasıyla bize ulaşan ve nesh edildiğine dair bir delil bulunmayan öncekilerin şeriatları İslâm Hukuku'nun kaynakları arasında sayılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed b. Hanbel (V.241/855), el-Müsned,C.I-VI,Çağrı Yayınları,İkinci Baskı,İstanbul,1992,
- Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiâ ve Tevârîh-i Hulefâ,C.I,II Aksiseda matbaası,İstanbul,1981,
- el-Alûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn es-Seyyid Mahmûd, (V.1270/1854), Rûhu'l-Meânî,C.I-XXX,Beyrut,t.y.
- el-Amidî, Seyfüddîn Ebu'l-Hasan b. Ali (V.631/1233), el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm,C.I-IV,Birinci Baskı,Beyrut,1985,
- Armağan, Servet, İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, DİB. Yayını, İkinci Baskı,Ankara,1992,
- el-Aşkâr, Ömer Süleyman, Hukukun Kaynağı (Trc.İbrahim Doğu), Akabe Yayınları, Birinci Baskı, İst.1988,
- Atar, Fahrettin, Fıkıh Usûlü, Dogan Ofset, İstanbul,1988,
- el-Aynî, Bedrüddîn Ebu Muhammed Mahmûd b. Ahmed (V.855/1451), Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîh-i'l-Buhârî,C.I-XXV, Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî,b.y. ve t.y.
- el-Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef, (V.474/1081), İhkâmü'l-Fusûl fî Ahkâmi'l-Usûl,Birinci Baskı,Beyrut,1989,
- el-Bagdâdî, Abdu'l-Kâhir (V.429/1038), Kitabu Usûli'd-Dîn, Birinci Baskı,İstanbul,1928,
- el-Basrî, Ebu'l-Hüseyn (V.463/1071), el-Mu'temed Fî Usûli'l-Fıkıh,C.I-II,Birinci Baskı,b.y.y.,1983,
- Berki, Ali Himmet, Açıklamalı Mecelle, Cihan Matbaacılık A.Ş.,Üçüncü Baskı,İstanbul,1982,
- el-Beyzâvî, Nâsıruddîn Ebül-Hayr Abdullah b. Ömer (V.685/1286), Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl,C.I-II,İkinci Baskı,Mısır,1968,
- Bilmen, Ömer Nasûhî, Hukuku İslâmiyye ve İstılâhâtı Fıkhiyye Kamusu,C.I-VIII,İstanbul,1985,
- _____, Büyük İslâm İlmihali,Bilmen Yayınevi, İstanbul,t.y.,
- Bucaille, Maurice, Müsbet İlim Yönünden Tevrat-İnciller ve Kur'an (Trc.M.Ali Sönmez), İkinci Baskı,İstanbul,1987,
- el-Buhârî, Abdulaziz, Kesfu'l-Esrâr,C.I-IV,b.y.y.,1889,

- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (V.256/870), el-Cami' u's-Sahîh, C.I-VIII, Çağrı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1992,
- el-Büstânî, el-Muallim Bedrus, Kitabu Dâirati'l-Meârif, C.I-XII, Beyrut, t.y.,
- Canan, İbrahim, Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, C.I-XVI, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992,
- el-Cassâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî (V.370/980), Ahkâm-ı Kur'an, C.I-V, Dâru'l-Mushaf, İkinci Baskı, Lübnan, t.y.,
- Cin, Halil; Akgündüz, Ahmet, Türk Hukuk Tarihi, C.I-II, Konya, 1989,
- Çantay, Hasan Basri, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, C.I-III, Milsan Basım Sanayii, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1985,
- Çeker, Orhan, Aile Hukuku Kararnamesi, Ebru Yayınları, İstanbul, 1985,
- ed-Dârimî, Ebû Muhammed b. Abdîrrahmân (V.255/869), es-Sünen, C.I-II, Çağrı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1992,
- Döndüren, Hamdi, İslam Hukukunda Alım-Satımda Kar Hadleri, Balıkesir, 1984,
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'âs es-Sicistânî (V.275/888), es-Sünen, C.I-V, Çağrı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1992
- Ebu's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ (V.982/1574), Irşâdu Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'ânî'l-Kerîm, C.I-IX, Dördüncü Baskı, Beyrut, 1994,
- Ebû Zehrâ, Muhammed, Usûlü'l-Fıkh, Tebliğ Yayınları, İstanbul, t.y.,
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C.I-X, Eser Neşriyat, b.y.y., 1979,
- el-Fetâvâ'l-Hindiyye, C.I-VIII, Dördüncü Baskı, Beyrut, 1986,
- el-Gazzâlî, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed (V.505/1111), el-Mustasfâ min İlmi'l-Usûl, C.I-II, Birinci Baskı, b.y.y., 1904,
- Günenç, Halil, Büyük Şâfiî İlmihali, İlim Yayınları, İstanbul, 1988,
- el-Hallâf, Abdulvehhâb, İlmü Usûli'l-Fıkh (Trc. Hüseyin Atay) Ankara, 1973,

- Hamîdullah, Muhammed, "İslâm Hukukunun Kaynakları Açısından Kitab-ı Mukaddes" (Trc.İbrahim Canan),A.Ü.f.i.F.D.,Sy.III-IV,
- _____, İslâm Peygamberi (Trc.Salih Tuğ),C.I-II İrfan Yayıncılık,Beşinci Baskı,Istanbul,1990,
- İbn Abdi's-Şükür, İmam Muhibbullah, Fevâtihu'r-Rahamût bi Şerhi Müsellemetü's-Sübût (Mustasfâ ile beraber),C.I-II,Birinci Baskı,b.y.y.,1904,
- İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh (V.543/1148), Ahkâmü'l-Kur'ân,C.I-IV,Thk.Muhammed el-Becâvî,b.y.y.,1974,
- İbn Aşûr,Muhammed Tâhir (V.1394/1973), Mekâsîdu's-Şerîati'l-İslâmiyye (Trc.Vecdi Akyüz,Mehmet Erdoğan),ikinci Baskı,Istanbul,1996,
- İbn Hacer, el-Askalânî Şihâbüddîn Ahmed b. Ali (V.852/1448) Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî,C.I-XIII,Dâru'l-Mâ'rife,Beyrut.t.y.,
- İbn Hâcib, Cemâlüddîn Osman b. Amr (V.646/1248),el-Muhtasar b.y. ve t.y.,
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali (V.456/1046), el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm,C.I-IV,Birinci Baskı,Mısır,1928,
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (V.213/828), es-Sîratü'n-Nebeviyye,C.I-IV,Uçüncü Baskı,Beyrut,1971,
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b.Abdulvâhid (V.861/1457) Fethu'l-Kadîr,C.I-VIII,Dâru Sâdır,Birinci Baskı,Beyrut,1899
- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (V.774/1372) Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm,C.I-VIII,Istanbul,1985,
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed (V.620/1233), el-Mugnî,C.I-XII,Dâru'l-Fikr,Birinci Baskı,Beyrut,1985,
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b.Yezîd (V.275/888), es-Sünen,C.I-II,Çağrı yayınları,ikinci Baskı,Istanbul,1992,
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem (V.711/1312), Lisânü'l-Arab,C.I-XVI,Dâru Sâdır,Beyrut,t.y.,
- İbn Melek, Şerhu Menâri'l-Envâr,Salah Bilici Kitabevi,Istanbul,1965,
- İbn Rüşd,Ebû'l-Velîd,Muhammed b.Ahmed el-Hâfid (V.520/1269) Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid,C.I-II,Dâru'l-Kitâbi'l-Hadîse,b.y. ve t.y.,

- ibn Teymiyye, Şeyhu'l-İslâm Ahmed (V.728/1328), Mecmû'u'l-Fetâvâ, C.I-XXXVII, Birinci Baskı, b.y.y., 1966,
- el-İsfehânî, Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb (V.502/1108), el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân, b.y.y., 1970,
- el-Kalvadânî, Mahfûz b. Ahmed (V.510/1116), et-Temhîd fî Usûli'l-Fıkh, C.I-IV, Birinci Baskı, b.y.y., 1985,
- Karaman, Hayrettin, Mukayeseli İslâm Hukuku, C.I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1986,
- _____, İslâm Hukuk Tarihi, Zafer Matbaası, İstanbul, 1989,
- _____, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, C.I-III, İstanbul, 1992,
- Kiyâ'l-Herrâsî, İmadüddîn b. Muhammed (V.504/1110), Ahkâmü'l-Kur'ân, C.I-IV, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, İkinci Baskı, Beyrut, 1985,
- İslâm Ansiklopedisi, C.I-XII, MEB. Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 1970,
- el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed (V.671/1272), el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân, C.I-XX, Beyrut, 1993,
- el-Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ, Tefhîmu'l-Kur'ân (Trc. Komisyon), C.I-VII, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986,
- _____, Kur'ân'ın Dört Temel Terimi (Trc. Mahmut Osmanoglu), Özgün Yayıncılık, İstanbul, 1995,
- el-Mevsılî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd (V.683/1284), el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr, C.I-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987,
- el-Meydânî, Abdülganî el-Ganîmî, el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb, C.I-IV, Derseadet Basım ve Dağıtım, İstanbul, t.y.,
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc (V.261/875), el-Câmi'u's-Sahîh, C.I-III, Çağrı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1992,
- en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân b. Şuayb (V.279/892), es-Sünen, C.I-VIII, Çağrı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1992,
- en-Nesefî, Ebû'l-Berakât Abdullah b. Ahmed (V.710/1310), et-Tefsîr (Mecmau't-Tefsîr), C.I-VI, by. ve t.y.

- el-Pezdevî, Fahrü'l-İslâm Ali (V.482/1089), el-Usûl (Keşfu'l-Esrâr kenarında), C.I-IV, b.y.y., 1889,
- er-Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer (V.606/1210), Mefâtihu'l-Cayb (et-Tefsîru'l-Kebîr), C.I-XXXII, Birinci Baskı, b.y.y., 1938,
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali, Ravâiu'l-Beyân Tefsîru Ayâti'l-Ahkâm, C.I-II, Derseadet Kitabevi, İstanbul, t.y.,
- Sava Paşa, İslâm Hukuku Nazariyatı Hakkında Bir Etüd (Trc. Baha Arıkan), C.I-II, Sögüt Ofset, İstanbul, t.y.,
- es-Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed (V.483/1090), el-Usûl, C.I-II, 1973,
- es-Suyûtî, İmam Celalüddîn (V.911/1505), el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, C.I-II, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1978,
- Şaban, Zekiyyüddîn, Usûlü'l-Fıkh (Trc. İ. Kafi Dönmez), Birinci Baskı, Ankara, 1990,
- Şelebî, Muhammed Mustafâ, Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî, C.I-II, Beyrut, 1986,
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (V.1250/1834), Neylü'l-Evtâr Serhu Münteka'l-Ahbâr, C.I-VIII, Mısır, t.y.,
- _____, İrşâdü'l-Fuhûl, Beyrut, t.y.,
- eş-Şirbînî, Şeyh Muhammed el-Hatîb, Muğni'l-Muhtâc, C.I-IV, İstanbul, 1958,
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (V.310/922), Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Ayi'l-Kur'ân, C.I-XXX, İkinci Baskı, b.y.y., 1968,
- _____, Muhtasarı Tefsîri't-Taberî, İhtisâr ve Tahkîk, M. Ali es-Sâbûnî ve Salih Ahmed Rıza, C.I-II, Dâru's-Sâbûnî, b.y. ve t.y.,
- et-Tirmizî, Muhammed b. İsâ (V.279/892), es-Sünen, C.I-V, Çağrı yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 1992,
- Tümer, Günay; Küçük, Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara, 1988,
- Yıldırım, Suat, Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık, Ankara, 1988,

- ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer (V.538/1143), el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl, C.I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, t.y.,
- Zeydân, Abdülkerîm, el-Vecîz fî Usûli'l-Fıkh, Derseadet Yayınları, İstanbul, t.y.,
- ez-Zuhaylî, Vehbe, el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletüh, C.I-VIII, Üçüncü Baskı, Şam, 1989,
- _____, Usûlü'l-Fıkhü'l-İslâmî, C.I-II, Birinci Baskı, Şam, 1986,
- _____, et-Tefsîru'l-Münîr fî'l-Akîde ve's-Şerîa ve'l Menhec, C.I-XXXII, Dâru'l-Fıkr, Birinci Baskı, Beyrut, 1991,

